

**T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI**

**BEŞPARE KÖYLERİNİN HALK İLACI OLARAK KULLANILAN
BİTKİLERİNİN BELİRLENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahar PALAŞOĞLU

**Danışman
Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU**

ARTVİN-2020

TEZ BEYANNAMESİ

Artvin oruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Beėpare Köylerinin Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkilerinin Belirlenmesi” bağlıklı bu alığmayı bağtan sona kadar danığmanım Sayın Prof. Dr. Özgür EMİNAğAOğLU’nun sorumluluğunda tamamladığımı, verileri kendim topladığımı, bağka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, alığma sürecinde bilimsel arağtırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 28/09/2020

Bahar PALAėOėLU

TEZ KABUL TUTANAĞI

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU danışmanlığında, Bahar PALAŞOĞLU tarafından hazırlanan bu çalışma 28/09/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Orman Mühendisliği Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr.Melahat ÖZCAN İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr.Hüseyin Aşkın AKPULAT İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

... /...../
Doç. Dr. Hamit ŞAFAKCI
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Beşpare Köylerinin Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkilerinin Belirlenmesi” konusunda yapılan bu çalışma; Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu araştırma için beni yönlendiren, karşılaştığım zorlukları bilgi ve tecrübesi ile aşmamda yardımcı olan değerli Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU’ a teşekkürlerimi sunarım.

Elde edilen verilerin analiz edilmesinde ve tezin yazım aşamasında yardımlarını esirgemeyen hocam Dr. Öğr. Üyesi Hayal AKYILDIRIM BEĞEN ve Dr. Öğr. Üyesi Emrah YÜKSEL’e, arazi çalışmalarında yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım Orman Mühendisi Nazmiye MERTTÜRK, Orman Mühendisi Mehmet Fatih KESKİN, Yüksek Orman Mühendisi Fazilet SARPDAĞ ve Ziraat Mühendisi Ahmet Samet AYTAN’a teşekkür ederim.

Çalışmalarım süresince ve tezin yazım aşamasında yardımlarını esirgemeyen ve büyük bir sabırlılıkla destek veren babam Sn. Hüseyin PALAŞOĞLU, annem Sn. Hanife PALAŞOĞLU ve arkadaşım Sn.Tarık ASLAN’a teşekkür ederim.

Arazi ve laboratuvar çalışmalarının gerçekleştirilmesinde Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen “Beşpare Ekolojik Köy Olma Yolunda ” isimli proje olanaklarından büyük oranda yararlanılmıştır.

Araştırmanın bilimsel ve teknik açıdan uygulayıcılara faydalı olmasını dilerim.

Bahar
PALAŞOĞLU
Artvin - 2020

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
TEZ BEYANNAMESİ	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET.....	VIII
SUMMARY.....	IX
TABLolar DİZİNİ	X
ŞEKİLLER DİZİNİ	XII
KISALTMALAR DİZİNİ.....	1
1 GİRİŞ.....	2
1.1 Genel Bilgiler	2
1.2 Araştırma Alanlarının Genel Tanıtımı	3
1.2.1 Coğrafi Konum.....	3
1.2.2 İklim Özellikleri	6
1.2.3 Bitki Örtüsü	8
1.2.4 Jeolojik Yapı ve Genel Toprak Özellikleri.....	8
1.2.5 Nüfus Bilgileri.....	9
2 MATERYAL VE YÖNTEM	10
2.1 Materyal	10
2.2 Yöntem	10
3 BULGULAR	12
3.1 Anket Sonuçlarına Göre Sayısal ve Oransal Değerlendirmeler	12
3.2 Araştırma Alanındaki Meyve Potansiyeli Durumu	27
3.3 Araştırma Sonucunda Tespit Edilen Türlerin Tanıtımı.....	31
3.3.1 <i>Asplenium ceterach</i> L.	32
3.3.2 <i>Juniperus oxycedrus</i> L.	32
3.3.3 <i>Pinus sylvestris</i> var. <i>hamata</i> Steven	33
3.3.4 <i>Allium cepa</i> L.	34
3.3.5 <i>Allium sativum</i> L.	35

3.3.6	<i>Rhus coriaria</i> L.	36
3.3.7	<i>Anethum graveolens</i> L.....	38
3.3.8	<i>Coriandrum sativum</i> L.	38
3.3.9	<i>Ferula szowitziana</i> DC.....	39
3.3.10	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill.....	39
3.3.11	<i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) A.W.Hill	40
3.3.12	<i>Pimpinella anisum</i> L.	41
3.3.13	<i>Bellis perennis</i> L.....	42
3.3.14	<i>Cichorium intybus</i> L.....	43
3.3.15	<i>Helianthus tuberosus</i> L.	44
3.3.16	<i>Helichrysum arenarium</i> (L.) Moench	45
3.3.17	<i>Tussilago farfara</i> L.....	45
3.3.18	<i>Ruscus aculeatus</i> L.....	46
3.3.19	<i>Brassica oleracea</i> L.	47
3.3.20	<i>Eruca vesicaria</i> (L.) Cav.....	47
3.3.21	<i>Raphanus sativus</i> L.	48
3.3.22	<i>Dianthus pallens</i> Sm.	48
3.3.23	<i>Cornus mas</i> L.	49
3.3.24	<i>Cucumis sativus</i> L.	50
3.3.25	<i>Cucurbita maxima</i> Lam.....	51
3.3.26	<i>Momordica charantia</i> L.	52
3.3.27	<i>Diospyros kaki</i> Thunb.	52
3.3.28	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	53
3.3.29	<i>Rhododendron ponticum</i> L.....	54
3.3.30	<i>Euphorbia rigida</i> M.Bieb.....	55
3.3.31	<i>Ceratonia siliqua</i> L.	55
3.3.32	<i>Spartium junceum</i> L.	56
3.3.33	<i>Hypericum perforatum</i> L.....	57
3.3.34	<i>Juglans regia</i> L.....	58
3.3.35	<i>Mentha x piperita</i> L.....	61
3.3.36	<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	61
3.3.37	<i>Salvia fruticosa</i> Mill.....	62
3.3.38	<i>Satureja spicigera</i> (K.Koch) Boiss.	63

3.3.39 <i>Thymus praecox</i> subsp. <i>grossheimii</i> (Ronniger) J alas	63
3.3.40 <i>Cinnamomum cassia</i> (L.) J.Presl.....	64
3.3.41 <i>Linum usitatissimum</i> L.	65
3.3.42 <i>Punica granatum</i> L.....	65
3.3.43 <i>Althaea hirsuta</i> L.....	66
3.3.44 <i>Malva sylvestris</i> L.	67
3.3.45 <i>Tilia rubra</i> DC.....	69
3.3.46 <i>Ficus carica</i> L.	70
3.3.47 <i>Morus alba</i> L.....	71
3.3.48 <i>Morus nigra</i> L.	71
3.3.49 <i>Olea europaea</i> L.....	72
3.3.50 <i>Piper nigrum</i> L.	74
3.3.51 <i>Plantago major</i> L.	74
3.3.52 <i>Platanus orientalis</i> L.	75
3.3.53 <i>Elymus repens</i> (L.) Gould	77
3.3.54 <i>Hierochloe odorata</i> (L.) P.Beauv.....	77
3.3.55 <i>Zea mays</i> L.	78
3.3.56 <i>Rumex</i> spp.	79
3.3.57 <i>Portulaca oleracea</i> L.	80
3.3.58 <i>Nigella sativa</i> L.	80
3.3.59 <i>Alchemilla caucasica</i> Buser	81
3.3.60 <i>Armeniaca vulgaris</i> Lam.....	81
3.3.61 <i>Cerasus avium</i> (L.) Moench.....	81
3.3.62 <i>Cydonia oblonga</i> Mill.	82
3.3.63 <i>Malus sylvestris</i> (L.) Mill.	84
3.3.64 <i>Mespilus germanica</i> L.....	85
3.3.65 <i>Rosa</i> spp.	86
3.3.66 <i>Rubus sanctus</i> Schreb.....	88
3.3.67 <i>Citrus reticulata</i> Blanco	88
3.3.68 <i>Lycopersicon esculentum</i> Mill.	89
3.3.69 <i>Solanum tuberosum</i> L.....	89
3.3.70 <i>Camellia sinensis</i> L.	90
3.3.71 <i>Urtica dioica</i> L.	91

3.3.72 <i>Vitis gmelinii</i> Buttler	92
3.3.73 <i>Vitis vinifera</i> L.....	93
3.3.74 <i>Curcuma longa</i> L.	94
3.3.75 <i>Zingiber officinale</i> Roscoe	94
4 TARTIŞMA.....	101
5 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
EKLER.....	109
KAYNAKLAR.....	125
ÖZGEÇMİŞ.....	136

ÖZET

BEŞPARE KÖYLERİNİN HALK İLACI OLARAK KULLANILAN BİTKİLERİNİN BELİRLENMESİ

Bu çalışma, 2017-2020 yılları arasında Artvin ili merkez ilçesine bağlı Beşpare Köyleri olarak bilinen Seyitler, Vezirköy, Ahlat, Varlık ve Salkımlı köylerinde halk tarafından tıbbi ve aromatik amaçla kullanılan bitki türlerinin yöresel isimleri ve kullanımlarının belirlenmesi ayrıca bahçelerde yetiştirilen meyve potansiyellerinin tespit edilmesi amacıyla gerçekleştirildi. Çalışma alanı 300-3000 m yükseltiler arasında ve 7 milyon m² yüzölçümüne sahiptir. Araştırma alanı Davis'in grid sistemine göre A8 karesinde, Holarktik bölgenin, Avrupa-Sibirya flora alanının Öksin kesiminin Kolşik altkesiminde yer almaktadır. Araştırma alanında 120 kişi ile anket yapılmıştır. Veriler, bilgilendirici konsensüs (FIC-Factor informant consensus), geçerlik düzeyi (FL-fidelity level) ve kullanım değeri (UV-use value) faktörü ile analiz edildi. Anket sonucunda; 39 familyaya ait 75 bitki türünün yöre halkı tarafından tıbbi ve aromatik amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Araştırma alanında en çok takson içeren familyalar sırasıyla; Rosaceae (8 takson), Asterecaeae (5 takson), Lamiaceae (4 takson), Apiaceae (4 takson)'dir.

IUCN tehlike kategorilerine göre endemik ve endemik olmayan nadir 75 adet taksonun tehlike durumu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Artvin, Beşpare Köyleri, Tıbbi, aromatik, bitki

SUMMARY

DETERMINATION OF PLANTS USED AS PUBLIC DRUGS OF BESPALE VILLAGES

This study was conducted between 2017-2020 in the villages of Seyitler, Vezirköy, Ahlat, Varlık and Salkimli known as Beşpare Köy in the central district of Artvin and the local names, preparation, determination of the uses and fruit of the plant species used by the local people living in these villages for medicinal and aromatic purposes. It was carried out in order to determine their potential. The study area is between 300-3000 m elevations and has a surface area of 7 million m² and is located in the A8 square according to Davis' grid system, it is located in the Colchic sub-section of the Öksin province of the Holarctic region, the European-Siberian flora area. Face-to-face interviews were held with 120 people to determine the uses of medicinal and aromatic plants and their preparation stages. The data were analyzed by informative consensus (FIC), fidelity level (FL) and use value (UV). As a result of the survey; It has been determined that 75 plant species belonging to 39 families are used by the local people for medicinal and aromatic purposes.

The families with the most taxa in our research area are, Rosaceae (8 taxa), Astereceae (5 taxa), Lamiaceae (4 taxa), Apiaceae (4 taxa).

The danger status of 75 rare and endemic and non-endemic taxa was evaluated according to IUCN hazard categories.

Keywords: Artvin, Beşpare villages, medical, aromatic, plant

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Artvin'in 1949-2018 yılları arası iklim verileri	7
Tablo 2. Köylerin nüfus bilgileri	9
Tablo 3. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin cinsiyet gruplarına göre sayısal ve oransal dağılımı	12
Tablo 4. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin yaş gruplarına göre sayısal ve oransal dağılımı	13
Tablo 5. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin medeni durumlarına göre sayısal ve oransal dağılımı	14
Tablo 6. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin eğitim durumlarına göre sayısal ve oransal dağılımı	15
Tablo 7. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin meslek gruplarına göre sayısal ve oransal dağılımı	17
Tablo 8. Tıbbi ve aromatik özelliği olduğu bilinen bitkiler ve bilinme oranları	18
Tablo 9. Tıbbi ve aromatik bitkilerin tedavi amaçlı kullanıldıkları rahatsızlıklara göre sayısal ve oransal dağılımı	22
Tablo 10. Katılımcıların kendilerine özgü karışım hazırlayıp hazırlamadıklarına göre sayısal ve oransal dağılımı	25
Tablo 11. Katılımcıların kendilerine özgü karışımları	25
Tablo 12. Meyve türlerinin fert sayılarının ve üretilen meyve miktarlarının köylere göre dağılımları	28
Tablo 13. Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri	96
Tablo 14. Ankete katılan kişi sayısının yapılan diğer çalışmalarla benzerlik oranları (%)	103
Tablo 15. Ankete katılım sağlayanların yaş gruplarının yapılan diğer çalışmalarla benzerlik oranları (%)	104
Tablo 16. Ankete katılım sağlayanların eğitim durumlarının yapılan diğer çalışmalarla benzerlik oranları (%)	105
Tablo 17. Araştırma alanında bulunan taksonların IUCN kategorileri (URL-VI). ..	105

Tablo 18. Bilgilendirici Konsensüs (FIC)	106
--	-----

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Araştırma Alanının Coğrafi Durumu	3
Şekil 2. Türkiye'nin fitocoğrafik bölgeleri	4
Şekil 3. Ahlat Köyü'nden genel görünüş	4
Şekil 4. Salkımlı Köyü'nden Genel Görünüş.....	4
Şekil 5. Seyitler Köyü'nden Genel Görünüş.....	5
Şekil 6. Varlık Köyü'nden Genel Görünüş	5
Şekil 7. Vezirköy Köyü'nden Genel Görünüş.....	6
Şekil 8. Walter (1956) yöntemine göre Artvin su bilançosu	7
Şekil 9. Katılımcıların cinsiyet dağılımı (%)	13
Şekil 10. Katılımcıların yaş dağılımı	14
Şekil 11. Katılımcıların medeni durum dağılımı.....	15
Şekil 12. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı.....	16
Şekil 13. Katılımcıların meslek gruplarına göre dağılımı.....	17
Şekil 14. Katılımcıların tedavi amaçlı kullandıkları tıbbi ve aromatik bitkilerin rahatsızlıklara göre dağılımı.....	24
Şekil 15. Katılımcıların kendilerine özgü karışım hazırlayıp hazırlamadıklarına göre dağılımı (%)	25
Şekil 16. Kullanılan kısımlarına göre bitkilerin dağılımı (%).....	27
Şekil 17. Bitkilerin en fazla takson içeren familyalara göre sayısal ve oransal dağılımı (%).....	31
Şekil 18. Yakın bölgelerde yapılan çalışmalarda saptanan tıbbi amaçlı kullanılan bitki sayıları.....	103

KISALTMALAR DİZİNİ

ark.	Arkadaşları
CR	Critically endangered (Çok Tehlikede)
DD	Data deficient (Veri Yetersiz)
EN	Endangered (Tehlikede)
gr	gram
IUCN	International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (Dünya Tabiatı Koruma Birliği)
LC	Az Tehdit Altında
LR	Lower Risk (Düşük Risk)
NE	Not Evaluated (Değerlendirilmeyen)
NT	Near Threatened (Tehlike Altına Girebilir)
spp,	Türler
subsp.	Subspecies
var.	Varyete
vb.	ve benzeri
VU	Vulnerable (Zarar görebilir)

1 GİRİŞ

1.1 Genel Bilgiler

Ülkemiz bitki çeşitliliği açısından oldukça zengin bir çeşitliliğe sahip olup önemli bir coğrafi merkezde bulunmaktadır. Bitki gen kaynakları yönünden dünyanın en zengin ülkelerinden birisi de Türkiye'dir. Ülkemiz; topoğrafik, jeomorfolojik ve iklimsel çeşitlilik sebebiyle, olağanüstü bitkisel tür çeşitliliğine sahiptir (Eminağaoğlu, 2015).

Ülkemizdeki bu zengin bitki çeşitliliği halkın kullanımı açısından bakılırsa, bu zengin bitki çeşitliliğinin halkın kullanım çeşitliliğine yansıdığı görülür (Polat, 2010). Dünyanın varoluşundan bugüne kadar öncelikle besin kaynağı olarak ve sağlık problemlerinde kullanmak üzere farklı amaçlarla, çok çeşitli şekillerde yararlanmışlardır. Tesadüfen ya da deneme yanılma yoluyla ortaya çıkarılan bu bilgiler çağdan çağa sözlü veya yazılı geliştirilerek günümüze ulaşmış ve botanik kültürünü oluşturmuştur (Baytop, 1984; Yeşil, 2007).

Ülkemizde ve dünyanın her yerinde yapılan araştırmalarda, daha önceki toplumların bitkisel mirasına ait bilgilere ulaşmak mümkündür. İlk çağlarda bulunan tapınak, kil tabletler ve mezar duvarlarındaki resimlere göre insanların bitkileri tedavi amaçlı ve gıda olarak kullandıkları anlaşılmaktadır (Polat, 2010).

İlk çağlardan günümüze kadar olan süreçte insanoğlu bazı hastalıkları tedavi etmek ve besin elementi elde etmek amacıyla bitkilerden faydalanmıştır. Kuzey Irak içerisinde 1957 senesinde Şanidar Mağarasında bulunan bir mezarda yapılan kazı çalışmalarında altmışbin sene öncesine ait olduğu düşünülen ebe gümeci, peygamber çiçeği, efedra, gül hatmi, mor sümbül ve civanperçemi, kanarya otu gibi türlerin bulunduğu tespit edilmiştir (Kendir ve Güvenç, 2010).

Bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle ortaya çıkan farklı teknikler ve farklı yöntemler bitkilerin etken maddelerinin kullanılabilirliğinin arttırmış ve bu kullanılabilirlik ileri seviyedeki ülkelerin bitkilere olan ihtiyacını arttırmıştır (Demirtürk, 1990).

Bu çalışmada, Artvin il merkezine bağlı 5 köyde yaşayan halkın çeşitli amaçlarla kullandığı bitkiler, bu bitkilerin yöresel ve bilimsel adlarının tespiti, bu bitkilerden faydalanma amaç ve yöntemlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Böylece, bu bilgi birikiminin ve kültürünün gelecek nesillere ulaştırılması sağlanacaktır.

1.2 Araştırma Alanlarının Genel Tanıtımı

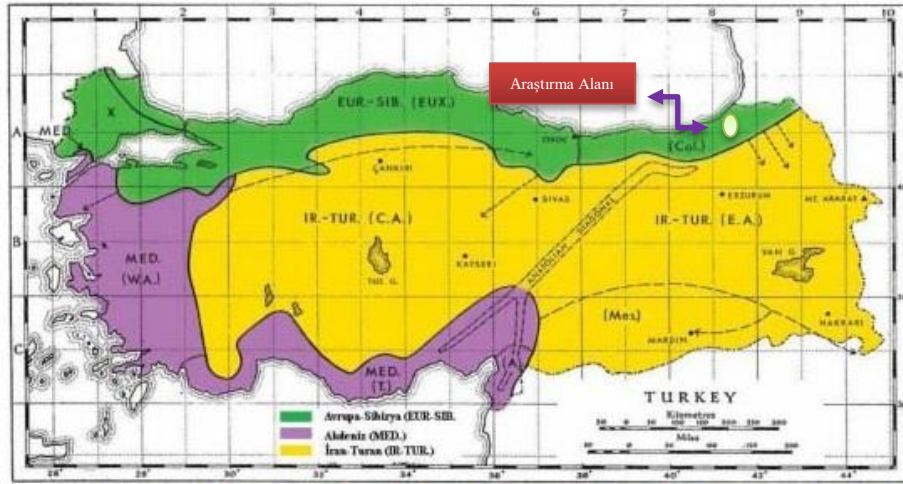
1.2.1 Coğrafi Konum

Artvin il merkezine bağlı 5 köy (Ahlat, Salkımlı, Seyitler, Varlık, Vezirköy) araştırma alanını oluşturmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma Alanının Coğrafi Durumu

Araştırma alanı fitocoğrafik açıdan; Davis'in grid sistemine (Davis, 1965) göre A8 karesinde yer almakta olup, Holarktik flora bölgesinin, Avrupa-Sibirya flora alanının, Öksin kesiminin, Kolşik altkesiminde bulunmaktadır (Eminağaoğlu ve ark, 2015).

Şekil 2. Türkiye'nin fitocoğrafik bölgeleri (David vd. 1971).

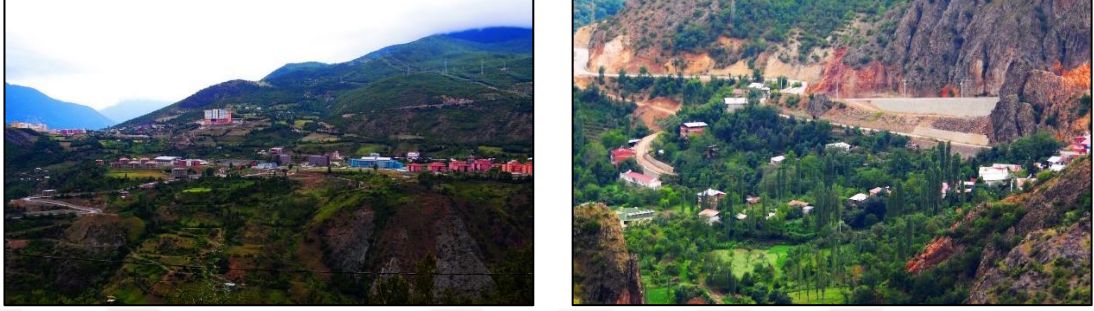
Şekil 3. Ahlat Köyü'nden genel görünüş

Araştırmaya konu köylerden birisi olan Ahlat Köyü $41^{\circ}12'21''$ N $41^{\circ}52'33''$ E koordinatlarında 970 m'de yer almaktadır. Ahlat köyü ilçe merkezine 15 km mesafe uzaklıktadır. 55'i kadın 69'u erkek olmak üzere toplam nüfusu 124'tür (URL-1).

Şekil 4. Salkımlı Köyü'nden Genel Görünüş

Salkımlı köyü; 41°12'01''N 41°52'37''E koordinatlarında 800 m'de yer almaktadır. Artvin merkezine 12 km uzaklıktadır. Köyün merkezi Artvin, Şavşat, Ardahan yolu üzerinde olmak üzere iki mahalleden oluşur. 147'si kadın 170'i erkek olmak üzere toplam nüfusu 317'dir (URL-1).

Şekil 5. Seyitler Köyü'nden Genel Görünüş

Seyitler köyü; 41°11'33''N 41°51'14'' E koordinatlarında 634 m'de yer almaktadır. Eski adı Sveti'dir. Seyitler köyü ayrıca eski svetibari ile lomaşeni köylerini kapsamaktadır. Köyün merkezi Artvin kentinin merkezine yaklaşık 10 km uzaklıktadır. 1516'sı kadın 878'i erkek olmak üzere toplam nüfusu 2394'tür (URL-1).

Şekil 6. Varlık Köyü'nden Genel Görünüş

Artvin merkez köyleri semtinde bulunan Varlık Köyü; 41°13'32''N 41°52'55'' E koordinatlarında 860 m 'de yer almaktadır. Eski adı Varaçkan'dır. Varlık köyü Artvin merkezine 12 km mesafe uzaklıktadır. 107'si kadın 95'i erkek olmak üzere toplam nüfusu 202'dir (URL-I).

Şekil 7. Vezirköy Köyü’nden Genel Görünüş

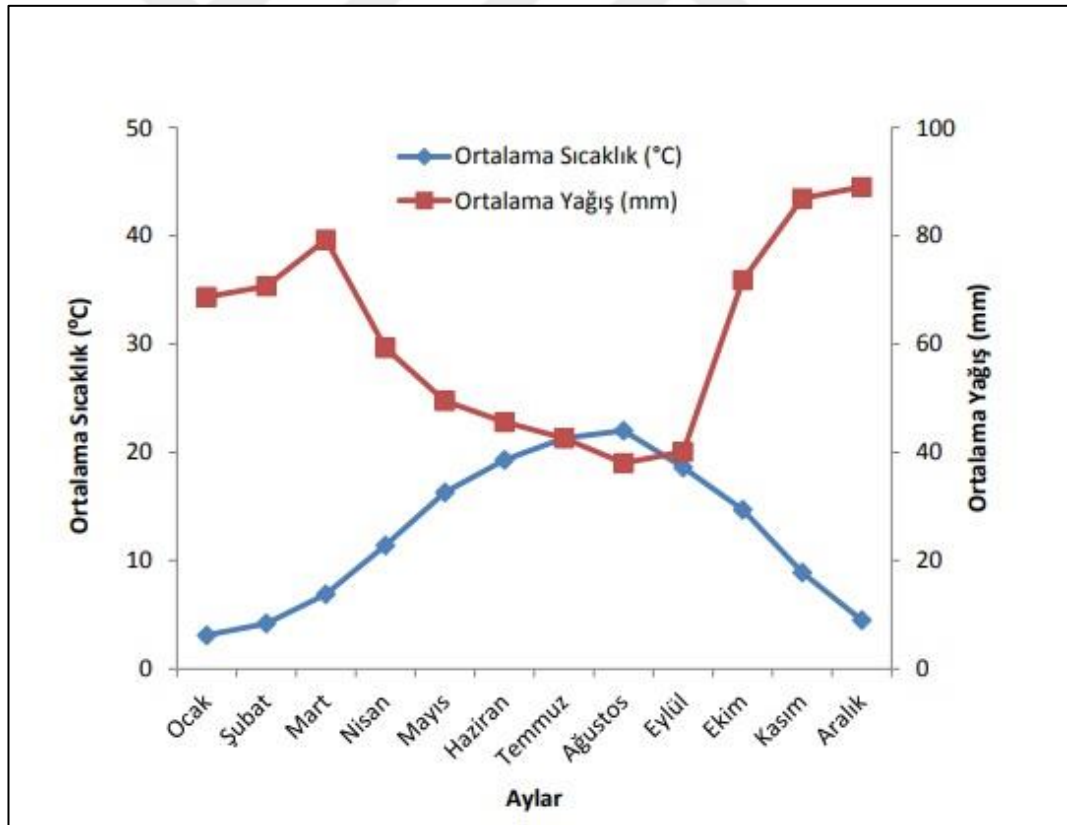
Vezirköy Köyü; 41°14’47’’N 41°51’45’’E koordinatlarında 1215 m’de yer almaktadır. Eski adı Vazria (Vazriya)’dır. Köyün merkezi Artvin’e 11 km uzaklıktadır. 140’ı kadın 131’i erkek olmak üzere toplam nüfusu 271’dir (URL-1).

1.2.2 İklim Özellikleri

Artvin, iklim yönünden oldukça değişkendir. Kıyı kesimlerinde tipik olarak her mevsim yağışlı Karadeniz iklimi görülür. Artvin merkez ve çevresinde kışları soğuk ve yaz yağışlarının daha az olduğu Karadeniz iklimi, özellikle Ardanuç ve Yusufeli kesiminde karasal iklim görülür. Ayrıca, tüm Çoruh vadisi boyunca görülen Akdeniz iklimi etkisi ile yaz ayları sıcak ve kurak, kış ayları ise karasal iklime kıyasla kısımca daha ılıman ve daha az yağış alan bir mikro iklim görülür (Eminağaoğlu ve ark., 2015). 1949-2018 yılları arası Artvin'e ait yağış ve sıcaklıkla ilgili iklim verileri Tablo 1'de gösterilmiştir. Bu bilgilere göre; yılın en yağışlı ayı ocak ayı olup aylık toplam yağış ortalaması 100 mm, en kurak ay ise 31,4 mm toplam aylık ortalama yağış ile ağustos ayıdır. En sıcak aylar ise temmuz ile ağustos olup, en soğuk ay ise ocak ayıdır (URL-III).

Tablo 1. Artvin'in 1949-2018 yılları arası iklim verileri

AYLAR													
Meteorolojik Elemanlar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Ortalama Sıcak. (°C)	2,5	3,4	6,7	11,7	15,5	18,6	20,7	21	18,1	14,1	8,6	4,2	
Ortalama En Yüksek Sıcak. (°C)	6	7,7	12	17,5	21,2	23,8	25,5	26	23,7	19,5	12,8	7,5	
Ortalama En Düşük Sıcak. (°C)	-0-6	-0,3	2,3	6,8	10,6	13,9	16,7	17,1	14	10,3	5,1	1,3	
Aylık Toplam Yağış Miktarı (mm)	100	75	62,6	55,7	55,2	47,8	35,2	31,4	35,2	61,9	81,1	90,9	

Şekil 8. Walter (1956) yöntemine göre Artvin su bilançosu

1.2.3 Bitki Örtüsü

Artvin, 137 familya ve 761 cinse ait toplamda 2727 adet doğal bitki taksonu ile Türkiye'nin bitki bakımından en zengin ilidir. 198'i endemik, 302 si endemik olmayan nadir olmak üzere toplam 500 adet bitki risk altındadır. Artvin'de pseudomaki, dere, orman, alpin ve subalpin vejetasyonu gibi farklı yükseltilerde farklı vejetasyon tipleri yayılış göstermektedir (Eminağaoğlu ve ark, 2015).

Beşpare Artvin'de Ekoköy Olma Yolunda Projesi Fizibilite Çalışması sonucunda 102 familya, 383 cinse ilişkin toplam 635 adet bitki taksonu saptanmıştır. Bunlardan 13 takson Pteridophyta, 622 takson ise Spermatophyta bölümüne ilişkindir. Spermatophyta bölümüne ilişkin taksonlardan 8'i Gymnospermae, 614'ü Angiospermae alt bölümünde bulunmaktadır. Araştırma alanında en fazla takson içeren familyalar sırasıyla; Asteraceae (63 takson), Poaceae (51 takson), Lamiaceae (46 takson), Fabaceae (41 takson), Brassicaceae (35 takson), Rosaceae (32 takson), Caryophyllaceae (23 takson), Boraginaceae (22 takson), Apiaceae (19 takson) ve Caprifoliaceae (16 takson). Çalışma alanında belirlenen 142 taksonun fitocoğrafik bölgeleri saptanmıştır. Bu türlerin fitocoğrafik bölgelere göre dağılımları ise şöyledir: 92 âdeti (%14,5) Avrupa-Sibirya, 42 âdeti (%6,6) İran-Turan ve 8 âdeti (%1,3) Akdeniz ve coğrafi bölgesi bilinmeyen ve birden fazla bölgede yayılış gösterenler 493 adet (%77,6)'dir. IUCN tehlike kategorilerine göre (21 adet endemik ve 175 adet endemik olamayan nadir) toplam 196 adet bitki taksonunun tehlike durumu değerlendirilmiştir. Endemizim oranı %3,3'dür (Eminağaoğlu ve ark, 2020).

1.2.4 Jeolojik Yapı ve Genel Toprak Özellikleri

Artvin, Kuzey Anadolu orojenik kuşağı içerisinde yer almaktadır. Bölgenin en eski arazisini meydana getiren bölüm, Çoruh Nehrinin aşağı kesimlerinden başlayarak Sırya üzerinden kuzeydoğuya doğru yayılış göstermektedir.

Bölüm içerisinde metamorfoze olmuş lavlar, kuvars, mikaşistler, piritli siyah şist, kloritli, biyotitli ve feldspatlı şistler, kloritli ve biyotitli gnayslar ve bunların içine sokulmuş büyük taneli, pembe renkli granit ve granodioritler bulunur. Metamorfik bölümün üstüne gelen Jura alt kretase serisi gelmektedir. Bu bölüm alt kısımlarında koyu renkli diabaz, serpantin, andezit, marnlı ve tüflü kalkerlerden meydana

gelmektedir. Artvin il merkezinde görülen kırmızı renkli tabakalar bu bölüme aittir. Bölümdeki konglomeralar üst kısımlarda kırmızı ve ince taneli gre haline dönüşmektedir.

Konglomeranın çakılları arasında, koyu renkli bazik lavlar, kırmızı radyolarit marn parçaları ve gri renkli kalkerler yer almaktadır.

Artvin ilinde yayılan topraklar altı grupta toplanmaktadır. Bunlar, kahverengi ve kireçsiz kahverengi orman toprağı, kırmızı topraklar, sarı podzolik topraklar, yüksek dag çayır toprakları, alüviyal ve koluviyal topraklardır.

1.2.5 Nüfus Bilgileri

Ahlat Köyü'nün 55'i kadın 69'u erkek olmak üzere toplam nüfusu 124'tür. Salkımlı Köyü'nün, 147'si kadın 170'i erkek olmak üzere toplam nüfusu 317'dir. Seyitler Köyü'nün, 1516'sı kadın 878'i erkek olmak üzere toplam nüfusu 2394'tür. Varlık Köyü'nün, 107 kadın ve 95 erkek olmak üzere toplam nüfusu 202'dir. Vezirköy Köyü'nün, 140'ı kadın 131'i erkek olmak üzere toplam nüfusu 271'dir. (Tablo 2).

Tablo 2. Köylerin nüfus bilgileri

Köy Adları	Erkek	Kadın	Toplam
Ahlat	69	55	124
Salkımlı	147	170	317
Seyitler	878	1516	2394
Varlık	95	107	202
Vezirköy	131	140	271

2 MATERYAL VE YÖNTEM

2.1 Materyal

Araştırma ana materyalini, 2017-2020 yılları arasında Beşpare köylerinde toplanan tıbbi ve aromatik özellikteki bitkilerin örnekleri, fotoğrafları ve kullanılan anket belgeleri oluşturmaktadır. Görüşülen kişilere düzenlenen anket soruları EK 2’de verilmiştir. Araştırma kapsamında köylerde yaşayan insanların tıbbi ve aromatik bitki olarak kullanımına ilişkin bilgiler, 120 kişi ile yüz yüze anket tekniğinden yararlanılarak elde edilmiştir. Anket uygulamasına ilişkin görseller EK 1’de verilmiştir. Kaynak kişiler listesi EK 3’te verilmiştir. Beşpare köyleri olan Ahlat, Salkımlı, Seyitler, Varlık ve Vezirköy köyleri çevresinde yetişen ve halk tarafından değişik amaçlarla kullanılan bitkiler ve halk tarafından bilinmeyen veya bilindiği halde kullanılmayan bitkilerin, kullanım amaçlarının, kullanım sürelerinin ve yöresel adları hakkında bilgiler elde edilmiştir. Bitki örnekleri Tablo 13’de familya ve tür isimlerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Her bitkiden 3 veya 4 adet eş örnek hazırlanmış olup bu örnekler Artvin Çoruh Üniversitesi Herbaryumu (ARTH)’a yerleştirilmiştir. Arazide her bitkinin fotoğrafları çekilmiş olup GPS koordinatları alınmıştır.

2.2 Yöntem

Araziden alınan bitki örneklerinde, teşhis ve bitkiyi tanımada ihtiyacımız olan meyve, çiçek, yaprak (otsularda dip yaprak), toprak altı kısmı (rizom, yumru, soğan v.b.), tomurcuk gibi vejetatif ve generatif organların olmasına dikkat edilmiştir. Alınan bitki örnekleri için mevkisi, yetişme yeri özellikleri, yükselti, toplanma tarihi gibi bilgiler kaydedilmiştir. Alınan bu örnekler, herbaryum tekniklerine uygun olarak kurutulmuş, binoküler stereo zoom mikroskop altında teşhis edilmiş, ilgili kartonlara yapıştırılmış, etiketlenmiş ve adlandırılmıştır. Belli bir sürede kurutularak herbaryum materyali haline getirilen bitki örneklerinin adlandırılmasında “Flora of Turkey and the East Aegean Islands” (Davis, 1965-1988) adlı eserden, genel isimleri için ise;

“Türkiye Bitkileri Listesi Damarlı Bitkiler” (Güner ve ark., 2012) ve “Türkçe Bitki Adları Sözlüğü” (Baytop, 1994) adlı eserlerden yararlanılmıştır.

Tıbbi ve aromatik bitkiler tanıtılırken bilimsel adları, Türkçe adları, varsa yöresel adı, kullanılan bitki kısımları, kullanım amaçları, içerdiği kimyasal element ve maddeler verilmiştir. Listedeki familya, cins ve takson sırası alfabetik sıraya göre verilmiştir. Taksonların IUCN Risk Kategorilerine göre değerlendirilmesinde Red List of The Endemic Plants of The Caucasus kitabı (Ekim ve ark. 2014) ‘ten yararlanılmıştır. Ayrıca sistematik dizinde yazılan bitki isimleri The Plant List ve Catalog of life; IUCN 2020 kullanılarak güncellenmiştir (URL-II-V).

Yerel olarak bilinen türlerin göreceli önemini gösteren nicel yöntem olan bilgilendirici konsensüs (FIC- factor informant consensus), geçerlilik düzeyi (FL- fidelity level) ve kullanım değeri (UV- use value) faktörü ile veriler analiz edildi. Bu veriler aşağıdaki formüle göre hesaplanır: $UV = U/N$, UV bir türün kullanım değerini ifade eder (U tür sayısı ve N katılımcı sayısı). Her hastalık için belirlenen kategorilerde kullanılan bitki sayısını belirlemek amacıyla FIC analizi gerçekleştirilmiştir. $FIC = \frac{nur - nt}{nur - 1}$ (nur kullanan kişi sayısı ve nt kullanılan bitki sayısı).

Bu indeks belirli bir hastalık kategorisindeki her tür için hesaplanmıştır. Bu dizini hesaplamak için formül: $FL (\%) = \frac{Np}{N \times 100}$ burada Np, belirli bir hastalık kategorisindeki bir bitki türü için UR (kullanım raporları) sayısıdır ve N, aynı bitki türü için toplam UR sayısıdır (Friedman ve ark. 1986). En yüksek FL oranına sahip şifalı bitkiler belirli bir hastalık kategorisi için en çok tercih edilenler olarak kabul edilir.

3 BULGULAR

3.1 Anket Sonuçlarına Göre Sayısal ve Oransal Değerlendirmeler

Artvin'in merkez ilçesine bağlı 5 köyde toplam 120 kişi ile yüz yüze görüşmeler yapılarak uygulanan anketler değerlendirilmiştir. Anketlerin sonucuna göre halk ilacı olarak kullanılan bitkiler Tablo 13'de verilmiştir. Böylece bu beş köyde halk ilacı olarak kullanımı olan bitkilerin toplam familya, cins ve takson sayıları tespit edilmiştir. Kullanılan bitki kısımları, kullanım şekilleri, kullanıldığı hastalıklar, anket yapılan kişilerin cinsiyet dağılımı, yaş grupları dağılımı, medeni durum dağılımı, eğitim durumu dağılımı, meslek durumu dağılımı gibi hususlar yönünden de ele alınmıştır. Ayrıca daha önce halk ilacı olarak kullanılmasına rağmen, bilinen kullanımlarının dışında yeni bir kullanıma sahip olanlarda belirlenmiştir (Tablo 11).

Anket çalışmalarına ilişkin katılım sağlayan toplamda 120 katılımcının % 41'i (49 kişi) erkek, % 59'u (71 kişi) kadındır (Tablo 3, Şekil 9).

Tablo 3. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin cinsiyet gruplarına göre sayısal ve oransal dağılımı

Cinsiyet	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Kadın	71	%59
Erkek	49	%41
Toplam	120	% 100

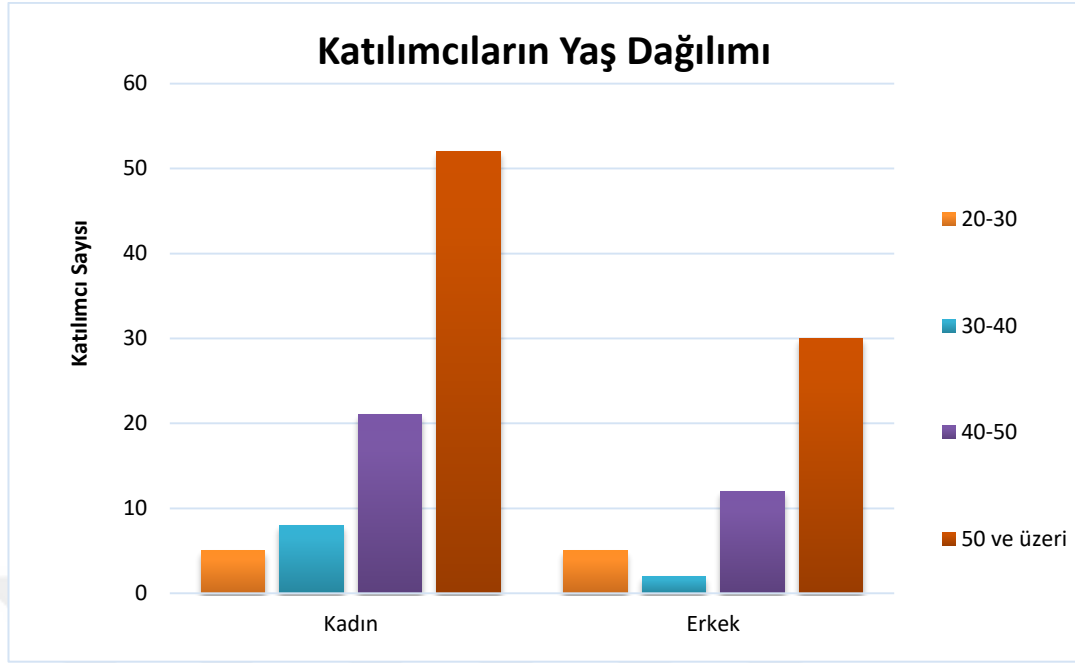

Şekil 9. Katılımcıların cinsiyet dağılımı (%)

Toplamda 49 erkek katılımcının ağırlıklı yaş grubu % 61 (30 kişi) ile 50 ve üzeri yaş grubudur. Toplamda 71 kadın katılımcının ağırlıkta olduğu yaş grubu ise %52 (37 kişi) ile 50 ve üzeri yaş grubudur. Bitkilerin ilaç olarak tedavide kullanımları ile ilgili elde edinilen veriler toplam da 120 kişiden elde edilmiş olup her yaş grubundan bilgi alınmıştır. Fakat elde edinilen verinin %56 gibi büyük bir kısmı 50 ve üzeri yaş arasındaki kişilerden elde edilmiştir (Tablo 4, Şekil 10).

Tablo 4. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin yaş gruplarına göre sayısal ve oransal dağılımı

Yaş grupları	Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)
20-30	5	7	5	10	10	8
30-40	8	11	2	4	10	8
40-50	21	30	12	24	33	28
50 ve üzeri	37	52	30	61	67	56

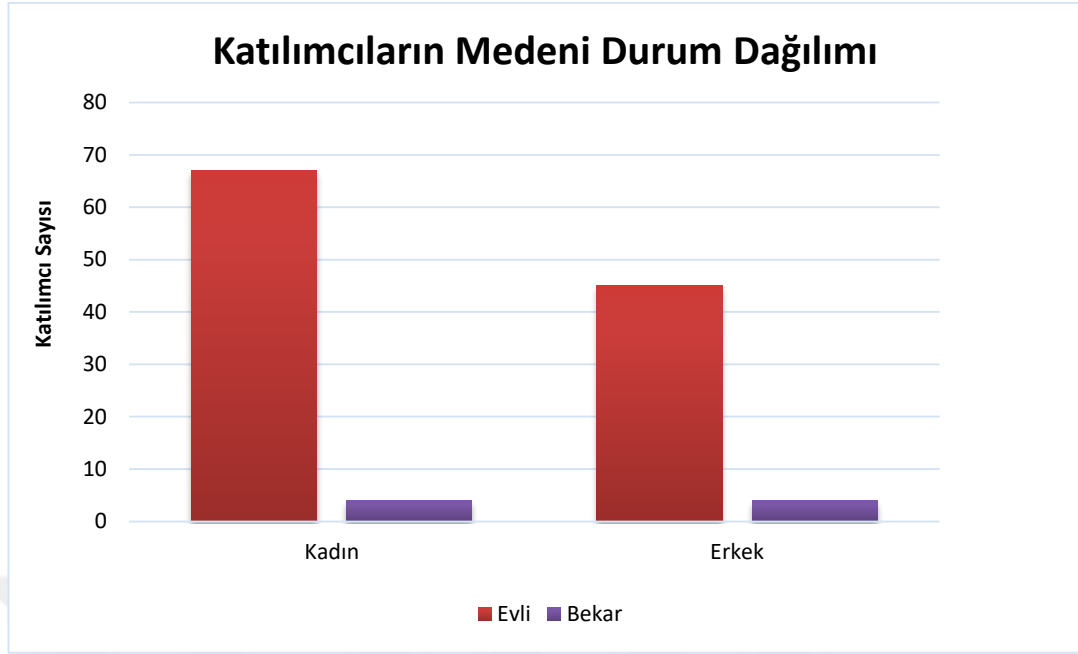

Şekil 10. Katılımcıların yaş dağılımı

Anket çalışmalarına ilişkin katılım sağlayan erkek katılımcıların %8'inin (4 kişi) bekâr olduğu % 92'sinin evli olduğu ve kadın katılımcıların % 6'sının bekâr (4 kişi) %94'ünün evli olduğu belirlenmiştir. Toplam olarak %93'lük (112 kişi) kısmı evli, %7'lik (8 kişi) kısmı bekâr katılımcılar oluşturmaktadır (Tablo 5, Şekil 11).

Tablo 5. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin medeni durumlarına göre sayısal ve oransal dağılımı

Medeni Durum	Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)
Evli	67	94	45	92	112	93
Bekar	4	6	4	8	8	7

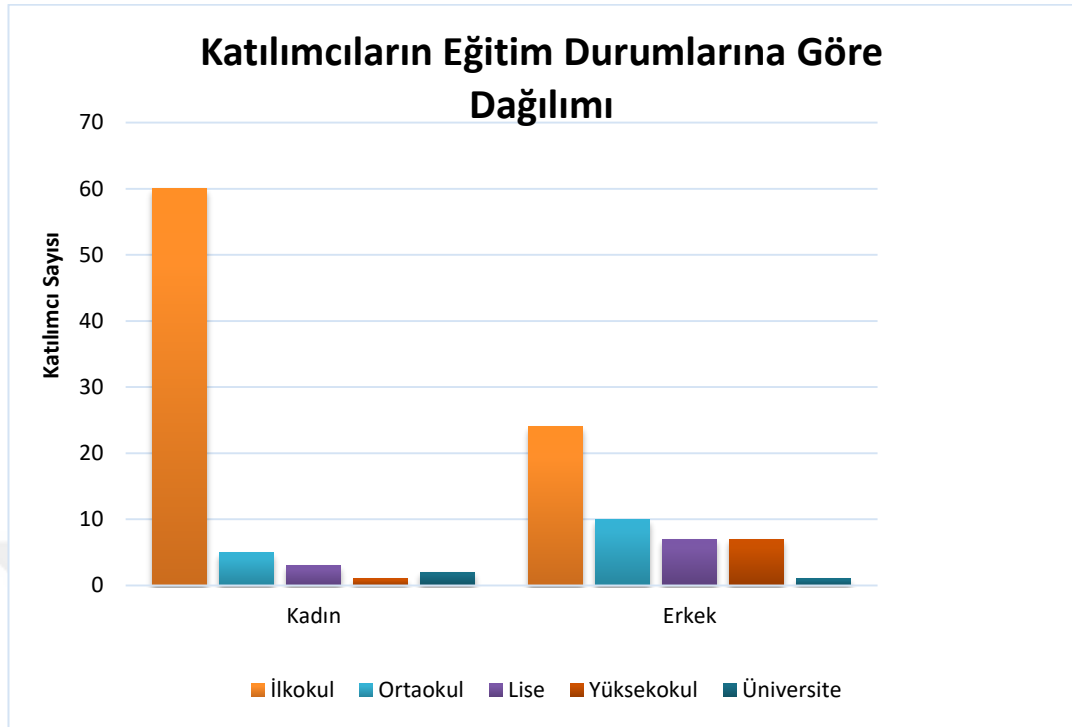

Şekil 11. Katılımcıların medeni durum dağılımı

Anket çalışmalarına ilişkin katılım sağlayan kadın katılımcılarda %85'inin (60 kişi) ilkokul, %7'sinin (5 kişi) ortaokul %4'ünün (3 kişi) lise, %1'inin (1 kişi) yüksekokul ve %3'ünün (2 kişi) üniversite mezunu olduğu, erkek katılımcıların ise %49'unun (24 kişi) ilkokul, %20'sinin (10 kişi) ortaokul, %14'ünün (7 kişi) lise, %14'ünün (7 kişi) yüksekokul ve %2'sinin (1 kişi) üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Anket uygulanan kişilerin büyük çoğunluğunu ilkokul mezunu (%70) oluşturmakta olup, ortaokul mezunları (%13) ikinci sırada yer almaktadır (Tablo 6, Şekil 12).

Tablo 6. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin eğitim durumlarına göre sayısal ve oransal dağılımı

Eğitim Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)
İlkokul	60	85	24	49	84	70
Ortaokul	5	7	10	20	15	13
Lise	3	4	7	14	10	8
Yüksekokul	1	1	7	14	8	7
Üniversite	2	3	1	2	3	3

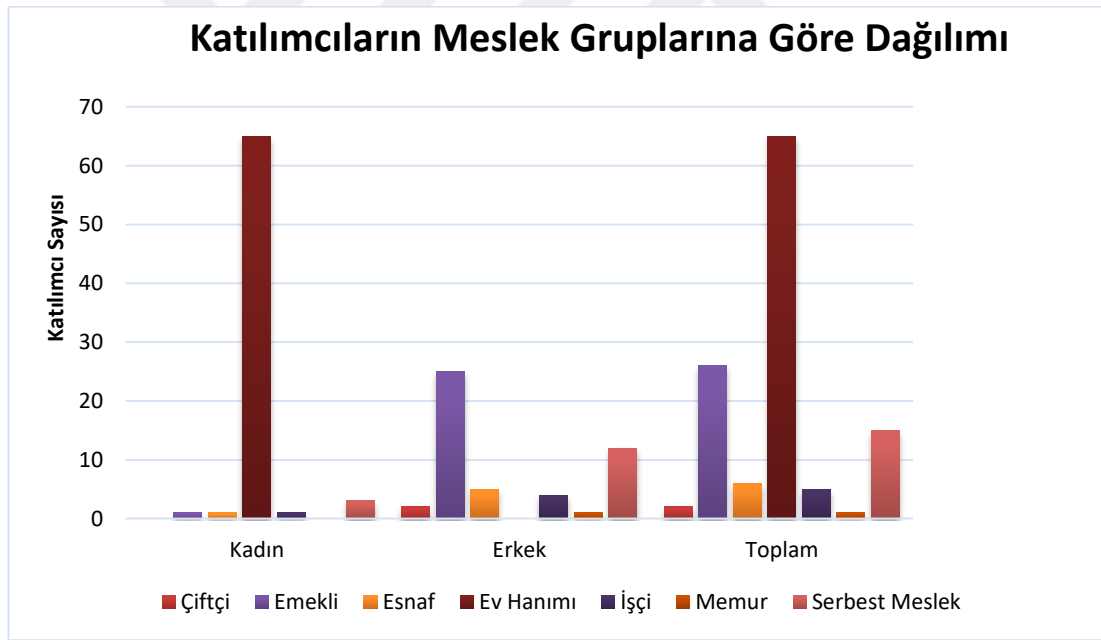

Şekil 12. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı

Anket çalışmalarına ilişkin katılım sağlayan kadın katılımcılarda %1'inin (1 kişi) esnaf, %1'inin (1 kişi) işçi, %4'ünün (3 kişi) serbest meslek, %92'sinin (65 kişi) ev hanımı, erkek katılımcıların ise %4'ünün (2 kişi) çiftçi, %51'inin (25 kişi) emekli, %10'unun (5 kişi) esnaf, %8'inin (4 kişi) işçi ve %2'sinin (1 kişi) memur ve %24'ünün (12 kişi) serbest meslek sahibi olduğu belirlenmiştir. Anket uygulanan kişilerin çoğunluğunu ev hanımları (%54) oluşturmakta olup, onları %22 oranıyla emekli katılımcılar izlemektedir (Tablo 7, Şekil 13).

Tablo 7. Araştırmada bilgi edinilen kişilerin meslek gruplarına göre sayısal ve oransal dağılımı

Meslek Grupları	Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)
Ev Hanımı	65	92	0	0	65	54
Emekli	1	1	25	51	26	22
Serbest Meslek	3	4	12	24	15	13
Esnaf	1	1	5	10	6	5
İşçi	1	1	4	8	5	4
Çiftçi	0	0	2	4	2	2
Memur	0	0	1	2	1	1

Şekil 13. Katılımcıların meslek gruplarına göre dağılımı

Kadın katılımcılar, en çok kullandıkları bitkiler için %20 ıhlamur, %16 maydanoz, %14 ayva sapı, %11 nane cevabı verirken, en az kullandıkları bitkiler için %2 hindiba, ebegümeci, hatmiçiçeği %1 ardıç, altınotu, çakşırotu, yer elması, dağ kekiği cevabını verilmişlerdir. Erkek katılımcılar ise en çok kullandıkları bitkiler için %13 ıhlamur, %8 maydanoz, %5 kızılçık, cevabını verirken en az kullandıkları bitkiler için %1 ardıç, karanfil, sumak adaçayı, ayıüzümü cevabını vermişlerdir (Tablo 8).

Tablo 8. Tıbbi ve aromatik özelliği olduğu bilinen bitkiler ve bilinme oranları

Bitki Adı	Kadın		Erkek		Toplam		Ahlat	Salkımlı	Seyitler	Varlık	Vezirköy
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%					
Ardıç	0	0	1	2	1	1			*		
Sarıçam	4	6	3	6	7	6	*		*	*	
Altın otu	1	1	0	0	1	1			*		
Anason	1	1	0	0	1	1			*		
Çakşır otu	1	1	0	0	1	1			*		
Dereotu	2	3	0	0	2	2		*	*		
Hindiba	2	3	0	0	2	2	*		*		
Karanfil	2	3	1	2	3	2	*		*	*	
Kızılçık	8	11	5	10	13	11	*	*	*	*	*
Kişniş	4	6	3	6	7	6		*	*	*	
Lahana	2	3	4	8	6	5	*		*	*	*
Maydanoz	16	22	8	16	24	20	*	*	*	*	*
Papatya	4	6	0	0	4	3	*		*	*	
Rezene	6	8	0	0	6	5	*	*	*		
Roka	2	3	2	4	4	3			*	*	
Salatalık	5	7	0	0	5	4			*	*	*
Sarımsak	4	6	2	4	6	5	*	*	*	*	
Soğan	5	7	1	2	6	5	*	*	*	*	
Sumak	2	3	1	2	3	2		*	*	*	
Turp	8	11	7	14	15	12		*	*	*	*
Yer elması	1	1	0	0	1	1			*		

Tablo 8 (Devamı). Tıbbi ve aromatik özelliği olduğu bilinen bitkiler ve bilinme oranları

Bitki Adı	Kadın		Erkek		Toplam		Ahlat	Salkımlı	Seyitler	Varlık	Vezirköy
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%					
Adaçayı	3	4	1	2	4	3	*	*			*
Ayı üzümü	2	3	1	2	3	2		*	*	*	
Biberiye	2	3	0	0	2	2			*		
Ceviz	6	8	2	4	8	7	*	*	*	*	
Dağ kekiği	1	1	0	0	1	1		*			
Ebegümeci	2	3	0	0	2	2		*		*	
Hatmi çiçeği	2	3	0	0	2	2			*	*	
Hurma	3	4	3	6	6	5	*	*	*	*	
Kabak	3	4	1	2	4	3	*		*	*	
Kantaron	1	1	0	0	1	1			*		
Katırkuyruğu, Katırtırnağı	1	1	0	0	1	1				*	
Keçiboynuzu	1	1	1	2	2	2	*	*			
Keten	1	1	1	2	2	2			*		
Köndar	1	1	0	0	1	1			*		
Kudret narı	1	1	0	0	1	1			*		
Nane	11	15	2	4	13	11	*	*	*	*	*
Nar	2	3	0	0	2	2			*		
Orman gülü	1	1	0	0	1	1	*				
Sütlü ot	0	0	1	2	1	1		*			
Tarçın	1	1	2	4	3	2	*	*		*	

Tablo 8 (Devamı). Tıbbi ve aromatik özelliği olduğu bilinen bitkiler ve bilinme oranları

Bitki Adı	Kadın		Erkek		Toplam		Ahlat	Salkımlı	Seyitler	Varlık	Vezirköy
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%					
Ak Dut	4	6	0	0	4	3	*	*		*	
Aslanpençesi	1	1	0	0	1	1			*		
Ayrıkotu	1	1	0	0	1	1	*				
Böğürtlen	0	0	1	2	1	1					*
Çınar	1	1	0	0	1	1			*		
Çörek otu	1	1	0	0	1	1					
Efelek	4	6	0	0	4	3	*				
Elma	2	3	0	0	2	2		*	*		
Ihlamur	20	28	13	26	33	27	*	*	*	*	*
İncir	1	1	1	2	2	2	*			*	
Kara Dut	4	6	0	0	4	3	*	*		*	
Karabiber	1	1	0	0	1	1		*			
Kayısı	2	3	0	0	2	2	*		*		
Kiraz	7	10	3	6	10	8			*	*	*
Kuşburnu	3	4	2	4	5	4	*	*	*		
Mısır	2	3	1	2	3	2	*	*	*		
Muşmula, Yenidünya	0	0	1	2	1	1			*		
Semizotu	1	1	0	0	1	1			*		
Şeker otu	1	1	0	0	1	1			*		
Yedi damar otu	8	11	6	12	14	12	*	*		*	*
Zeytin	3	4	3	6	6	5	*		*	*	

Tablo 8 (Devamı). Tıbbi ve aromatik özelliği olduğu bilinen bitkiler ve bilinme oranları

Bitki Adı	Kadın		Erkek		Toplam		Ahlat	Salkımlı	Seyitler	Varlık	Vezirköy
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%					
Ayva	14	20	4	8	18	15	*	*	*	*	*
Beyaz üzüm	4	6	0	0	4	3	*		*		*
Çay	0	0	1	2	1	1			*		
Domates	1	1	0	0	1	1	*				
Isırgan	4	6	3	6	7	6	*		*	*	*
Mandalina	2	3	1	2	3	2			*	*	
Patates	0	0	1	2	1	1			*		
Siyah üzüm	4	6	0	0	4	3	*		*		*
Zencefil	4	6	2	4	6	5	*	*	*		
Zerdeçal	1	1	1	2	2	2		*	*		
Öksürük otu	1	1	0	0	1	1			*		
Tavşan memesi	1	1	0	0	1	1					*
Dalak otu	1	1	0	0	1	1	*				

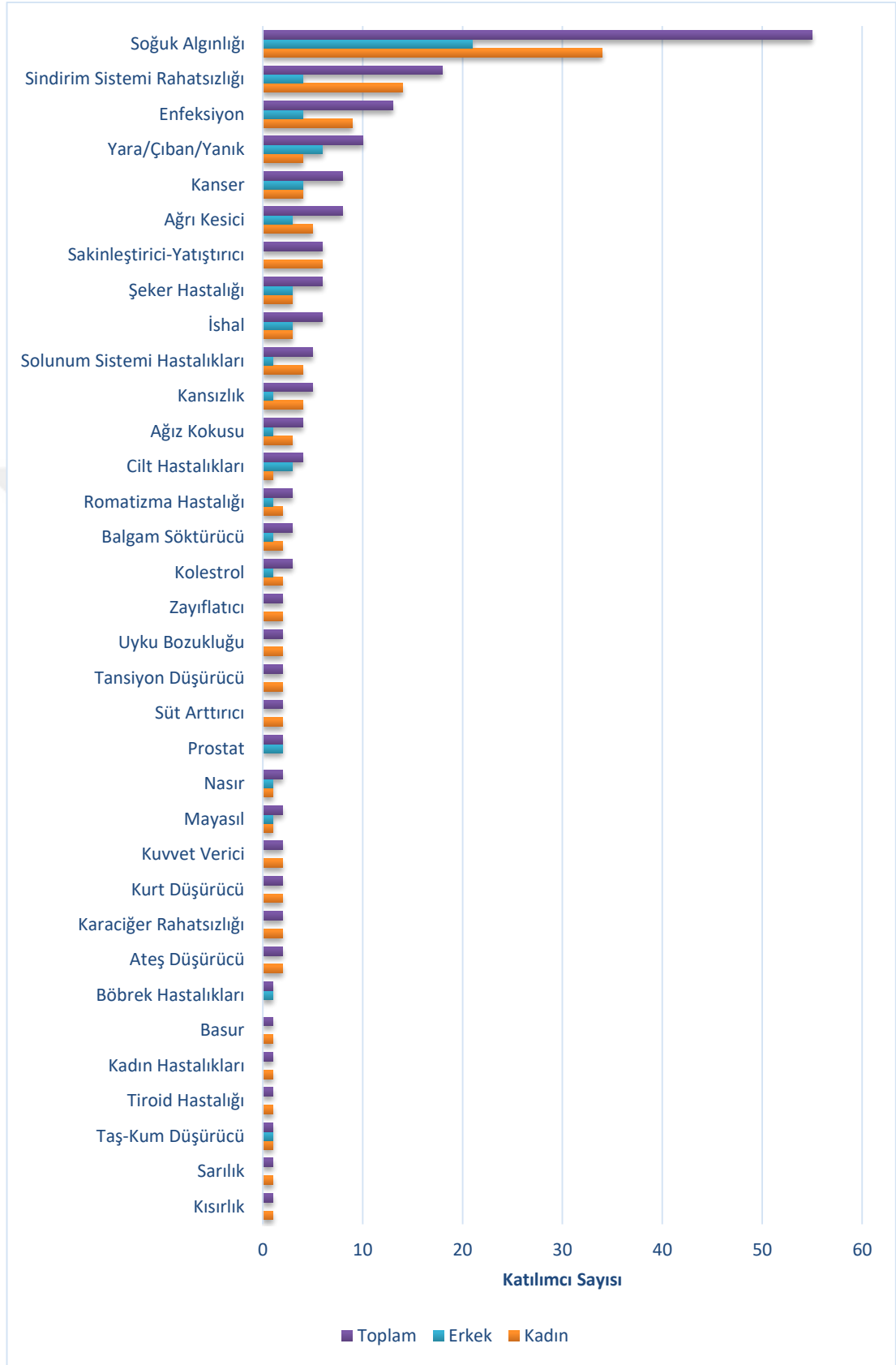
Araştırma kapsamında elde edilen verilerden, halk tarafından bitkilerin, soğuk algınlığı vb. gibi basit rahatsızlıklardan, kanser gibi ağır hastalıklara kadar neredeyse her türlü rahatsızlığa karşı kullanıldıkları belirlenmiştir (Tablo 9, Şekil 14).

Tablo 9. Tıbbi ve aromatik bitkilerin tedavi amaçlı kullanıldıkları rahatsızlıklara göre sayısal ve oransal dağılımı

Hastalıklar	Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)
Soğuk Algınlığı	34	48	22	43	55	46
Sindirim Sistemi Rahatsızlığı	14	20	6	8	18	15
Enfeksiyon	9	13	4	8	13	11
Yara/Çıban/Yanık	4	6	6	12	10	8
Ağrı Kesici	5	7	3	6	8	7
Kanser	4	6	4	8	8	7
İshal	3	4	3	6	6	5
Şeker Hastalığı	3	4	3	6	6	5
Sakinleştirici-Yatıştırıcı	6	8	0	0	6	5
Kansızlık	4	6	1	2	5	4
Solunum Sistemi Hastalıkları	4	6	1	2	5	4
Cilt Hastalıkları	1	1	3	6	4	3
Ağız kokusu	3	4	1	2	4	3
Ateş Düşürücü	2	3	0	0	2	2
Karaciğer Rahatsızlığı	2	3	0	0	2	2
Kolesterol	2	3	1	2	3	2
Kurt Düşürücü	2	3	0	0	2	2
Kuvvet Verici	2	3	0	0	2	2
Balgam Söktürücü	2	3	1	2	3	2
Mayasıl	1	1	1	2	2	2
Nasır	1	1	1	2	2	2
Prostat	0	0	2	4	2	2
Romatizma Hastalığı	2	3	1	2	3	2
Süt Arttırıcı	2	3	0	0	2	2
Tansiyon Düşürücü	2	3	0	0	2	2
Uyku Bozukluğu	2	3	0	0	2	2
Zayıflatıcı	2	3	0	0	2	2
Kısırlık	1	1	0	0	1	1
Sarılık	1	1	0	0	1	1

Tablo 9 (Devamı). Tıbbi ve aromatik bitkilerin tedavi amaçlı kullanıldıkları rahatsızlıklara göre sayısal ve oransal dağılımı

Taş-Kum Düşürücü	1	1	1	2	1	1
Tiroit Hastalığı	1	1	0	0	1	1
Kadın Hastalıkları	1	1	0	0	1	1
Basur	1	1	0	0	1	1
Böbrek Hastalıkları	0	0	1	2	1	1

Şekil 14. Katılımcıların tedavi amaçlı kullandıkları tıbbi ve aromatik bitkilerin rahatsızlıklara göre dağılımı

Tablo 10. Katılımcıların kendilerine özgü karışım hazırlayıp hazırlamadıklarına göre sayısal ve oransal dağılımı

Verilen Cevaplar	Kadın		Erkek		Toplam	
	Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)
Evet	2	3	4	8	6	5
Hayır	69	97	45	92	114	95

Şekil 15. Katılımcıların kendilerine özgü karışım hazırlayıp hazırlamadıklarına göre dağılımı (%)

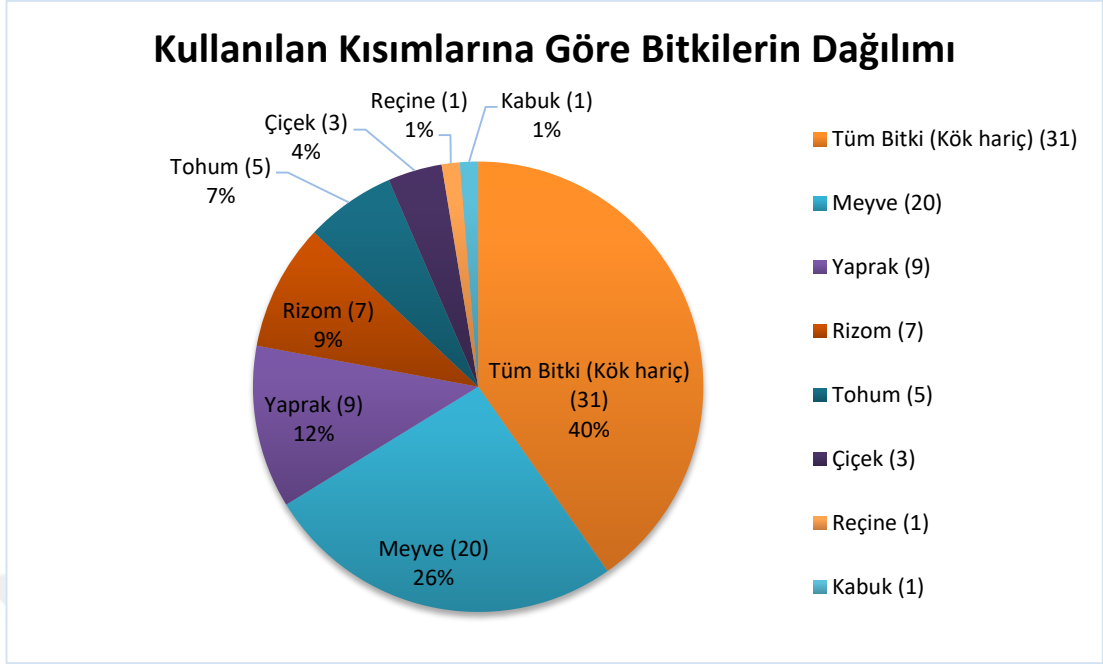
Tablo 11. Katılımcıların kendilerine özgü karışımları

Köy Adı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Düzeyi	Meslek Grupları	Katılımcıların Kendilerine Ait Karışımları (Bitki İlacı)
Vezirköy	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Ortaokul	Emekli	1 bağ maydanoz, 4 adet limon, 42 diş sarımsak karıştırılarak macun haline getirilir. 22 gün gölgede bırakılır. Daha sonra günde bir kaşık tüketilir.
Varlık	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Çiftçi	Çam pisi, bal mumu ve bir miktar tereyağı macun haline getirilinceye kadar karıştırılır. Daha sonra yara veya çıban olan yere sürülür bir müddet bekletilir.

Tablo 11 (Devamı). Katılımcıların kendilerine özgü karışımları

Varlık	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı	Zencefil, bal, karabiber ve limon karıştırılır, macun haline getirilir. Öksürük ve boğaz ağrısı tedavisinde kullanılır.
Ahlat	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Emekli	Acı biber ve sabun karıştırılıp macun haline getirilir. Çıban olan yere veya romatizmadan kaynaklı eklem ağrıları olan bölgeye sürülür.
Ahlat	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Emekli	1 bardak dut pekmezi, 1 bardak su ve bir miktar bal kaynayan suya atılır. Pekmez kaynadıktan sonra içerisine 1 bardak un karıştırılır ve ateşten alınır. 1 yemek kaşığı tuz eklenir incitme ve burkulma gibi olaylarda hasarlı bölgeye sürülür ve birkaç gün bekletilir.
Ahlat	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı	Çam pisi, yumurta beyazı, tereyağı ve hakiki zeytinyağı bir miktar krem ile karıştırılarak macun haline getirilir yaraya sürülür. Yaraların ve çıbanların tedavisinde kullanılır.

Tedavi amacıyla yararlanılan bitki kısımları arasında büyük farklılıklar tespit edilmiştir. Bitkilerin yaklaşık olarak % 12 yaprak, % 26 meyve, % 4 çiçek ve % 39 tüm bitki (kök hariç), %7 tohum, % 10 rizomundan yararlanılmıştır. Bunların yanında kısmen de olsa reçinesi ve kabuğu gibi kısımlarından da yararlanıldığı görülmüştür (Şekil 16).

Şekil 16. Kullanılan kısımlarına göre bitkilerin dağılımı (%)

3.2 Araştırma Alanındaki Meyve Potansiyeli Durumu

Anket uygulamaları sırasında meyve bahçelerinin tür, çeşitlilik ve sayı açısından zengin olduğu görülmüştür. Meyve bahçelerinin halkın kendi ihtiyacını karşılamak mı yoksa satışa konu etmek mi için oluşturulduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Uygulanan anketler sonucunda satışa konu edilen türlerin; armut, dut, elma, hurma, incir, fındık, ceviz, kiraz, şeftali ve üzüm olduğu tespit edilmiştir. Toplamda 7 ton civarında meyve satışı yapılmaktadır. Önceki yıllara göre toplam satış miktarında düşüş yaşanmıştır. Bunun nedeni köyün yakınında yer alan baraj yapım çalışmaları sırasında verdiği olumsuz etkilerden (patlatma, kimyasal gazlar vb.) kaynaklanmaktadır. Ayrıca marul, maydanoz, roka, dereotu, lahana, domates, salatalık gibi sebze üretimi ve satışı da yapılmaktadır (Tablo 12).

Seyitler köyündeki üreticiler genel olarak ilkbahar ve sonbahar dönemlerinde serada üretim yapmaktadır. Genelde naylon örtü gibi seralar tesis edilmiştir. Bu seralarda başta biber, patlıcan olmak üzere diğer sebze türlerinin de üretimi yapılmaktadır.

Tablo 12. Meyve türlerinin fert sayılarının ve üretilen meyve miktarlarının köylere göre dağılımları

VEZİRKÖY	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)	SEYİTLER	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)	SALKIMLI	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)	VARLIK	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)	AHLAT	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)
<i>Corylus avellana</i>	14	-	<i>Actinidia chinensis</i>	1	-	<i>Armeniaca vulgaris</i>	3	-	<i>Actinidia chinensis</i>	4	-	<i>Actinidia chinensis</i>	1	-
<i>Cydonia oblonga</i>	14	-	<i>Armeniaca vulgaris</i>	4	-	<i>Castanea sativa</i>	5	-	<i>Castanea sativa</i>	7	-	<i>Armeniaca vulgaris</i>	1	-
<i>Diospyros kaki</i>	10	-	<i>Castanea sativa</i>	2	-	<i>Cerasus avium</i>	8	-	<i>Cerasus vulgaris</i>	4	-	<i>Castanea sativa</i>	3	-
<i>Cornus mas</i>	8	-	<i>Cerasus vulgaris</i>	1	-	<i>Cerasus vulgaris</i>	1	-	<i>Cerasus avium</i>	6	-	<i>Cerasus avium</i>	8	-
<i>Juglans regia</i>	19	-	<i>Cerasus avium</i>	27	30	<i>Citrus limon</i>	1	-	<i>Corylus avellana</i>	6	10	<i>Cerasus vulgaris</i>	2	-
<i>Malus sylvestris</i>	37	-	<i>Citrus reticulata</i>	5	-	<i>Corylus avellana</i>	3	-	<i>Cydonia oblonga</i>	4	-	<i>Corylus avellana</i>	3	-
<i>Morus spp.</i>	15	-	<i>Citrus limon</i>	1	-	<i>Cydonia oblonga</i>	3	-	<i>Diospyros kaki</i>	7	-	<i>Cydonia oblonga</i>	6	-
<i>Prunus domestica</i>	x 19	-	<i>Citrus sinensis</i>	1	-	<i>Diospyros kaki</i>	28	3000	<i>Eriobotrya japonica</i>	3	-	<i>Cornus mas</i>	3	-
<i>Pyrus communis</i>	21	-	<i>Cornus mas</i>	10	-	<i>Eriobotrya japonica</i>	2	-	<i>Ficus carica</i>	6	-	<i>Diospyros kaki</i>	10	-
<i>Ficus carica</i>	11	-	<i>Corylus avellana</i>	8	-	<i>Ficus carica</i>	8	-	<i>Juglans regia</i>	7	10	<i>Eriobotrya japonica</i>	1	-

Tablo 12 (Devamı). Meyve türlerinin fert sayılarının ve üretilen meyve miktarlarının köylere göre dağılımları

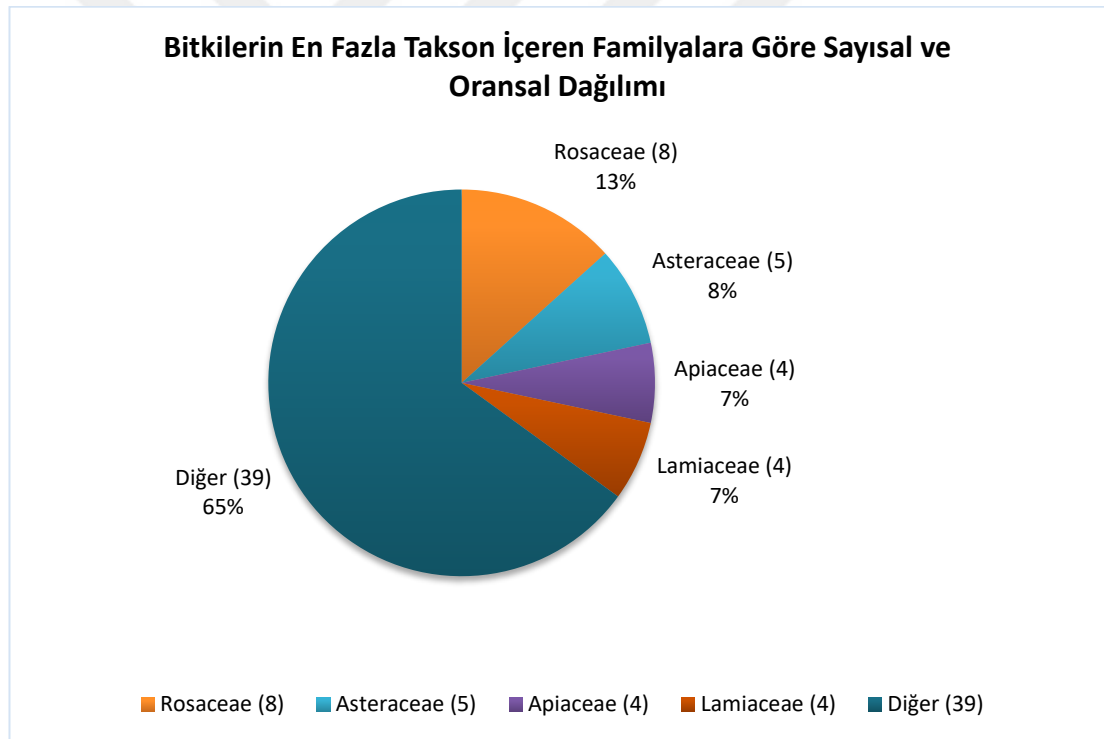
VEZİRKÖY	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)	SEYİTLER	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)	SALKIMLI	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)	VARLIK	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)	AHLAT	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)
<i>Armeniaca vulgaris</i>	2	-	<i>Cydonia oblonga</i>	12	-	<i>Juglans regia</i>	9	-	<i>Malus sylvestris</i>	17	50	<i>Ficus carica</i>	9	-
<i>Castanea sativa</i>	1	-	<i>Diospyros kaki</i>	31	4000	<i>Malus sylvestris</i>	29	-	<i>Mespilus germanica</i>	4	-	<i>Juglans regia</i>	11	-
<i>Cerasus avium</i>	24	-	<i>Eriobotrya japonica</i>	4	-	<i>Mespilus germanica</i>	2	-	<i>Morus spp.</i>	9	-	<i>Mespilus germanica</i>	1	-
<i>Cerasus vulgaris</i>	1	-	<i>Ficus carica</i>	33	120	<i>Morus spp.</i>	3	-	<i>Persica vulgaris</i>	3	-	<i>Malus sylvestris</i>	29	-
<i>Persica vulgaris</i>	7	-	<i>Juglans regia</i>	15	-	<i>Laurocerasus officinalis</i>	2	-	<i>Prunus x domestica</i>	6	-	<i>Morus spp.</i>	5	-
<i>Vitis spp.</i>	20	-	<i>Malus sylvestris</i>	87	1000	<i>Persica vulgaris</i>	6	-	<i>Pyrus communis</i>	7	-	<i>Persica vulgaris</i>	5	-
			<i>Morus spp.</i>	24	100	<i>Punica granatum</i>	9	-	<i>Punica granatum</i>	3	-	<i>Prunus x domestica</i>	8	-
			<i>Olea europaea</i>	1	-	<i>Prunus x domestica</i>	5	-	<i>Vitis spp.</i>	6	-	<i>Pyrus communis</i>	12	-
			<i>Prunus x domestica</i>	6	-	<i>Pyrus communis</i>	4	-	<i>Tilia rubra</i>	4	-	<i>Tilia rubra</i>	4	-
			<i>Punica granatum</i>	9	-	<i>Olea europaea</i>	4	-				<i>Vitis spp.</i>	22	-

Tablo 12 (Devamı). Meyve türlerinin fert sayılarının ve üretilen meyve miktarlarının köylere göre dağılımları

VEZİRKÖY	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)	SEYİTLER	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)	SALKIMLI	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)	VARLIK	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)	AHLAT	Fert sayısı	Üretilen Miktar (kg)
			<i>Pyrus communis</i>	26	300	<i>Tilia rubra</i>	2	-						
			<i>Tilia rubra</i>	1	-	<i>Vitis spp.</i>	23	-						
			<i>Vitis spp.</i>	46	1000									

3.3 Araştırma Sonucunda Tespit Edilen Türlerin Tanıtımı

Artvin'in merkez köylerinde yöre halkı tarafından çeşitli amaçlarla kullanılan bitkilerin yöresel isimleri, yörede kullanılan kısımları, yöresel kullanım amacı ve şekilleri aşağıda listelenmiştir. Bitkilerin bilimsel ve yöresel adları, kullanılan kısımları, kullanım amaçları, UV Değeri ve kullanım şekilleri Tablo 13'de gösterilmiştir. Yapılan bu çalışma sonucunda 5 köyde 39 familyaya ait 75 taksonun tıbbi ve aromatik özelliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bitki türlerinin familyalara dağılımı ve yüzdeleri de belirlenmiştir. Tür sayısı bakımından en zengin familyalar sırasıyla şunlardır; Rosaceae 8 takson (%14), Astereaceae 5 takson (%7) , Lamiaceae 4 takson (%9), Apiaceae 4 takson (%10) (Şekil 17).

Şekil 17. Bitkilerin en fazla takson içeren familyalara göre sayısal ve oransal dağılımı (%)

ASPLENIACEAE

3.3.1 *Asplenium ceterach* L.

Yöresel İsimleri: Dalak otu

Botaniksel Özelliği: Bu tür 10 - 50 cm yüksekliğe ulaşabilen, çok yıllık, tüylü, çalı görünüşünde ve otsu bir bitkidir. Yaprakları genellikle 2 cm kadar uzunlukta, dişli veya lobları kenarlı, kısa saplı ve üst yüzü parlak yeşildir. Şekil itibariyle küçük bir meşe yaprağına benzer. Bu nedenle bitkiye Meşecik veya Yermişesi isimleri verilmektedir. Çiçekler kırmızımtırak renkli ve dalların ucunda, birçoğu bir aradadır. Çok polimorf bir türdür. Çiçekli ve yapraklı dallardan ibarettir. Çiçekler morumsu kırmızı renkli ve tek dudaklıdır. Gövde dört köşeli ve tüylüdür. Yapraklar karşılıklı, tüylü, kısa saplı ve yeşil renklidir. Hafif kokulu ve acımsı lezzetlidir (Baytop, 1999).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Tanen, acı madde, rezin, saponinler ve uçucuyağ taşımaktadır (Baytop, 1999).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İnfüzyon şeklinde yapılan çay böbrek taşını düşürmede etkilidir (12).

Literatürdeki Kullanımı: İştah açıcı, mide ağrılarını kesici, uyarıcı ve kuvvet verici etkilere sahiptir. Mide hastalıklarına ve şeker hastalığına karşı kullanılan bir drogdur. Karaciğer rahatsızlıklarında, bronşide karşı kullanılır (Baytop, 1999).

CUPRESSACEAE

3.3.2 *Juniperus oxycedrus* L.

Yöresel İsimleri: Katran ardıcı, Ardıç

Botaniksel Özelliği: Bu tür 1-9 m yüksekliğe çıkabilen, kışın yapraklarını dökmeyen, dioik bir ağaççıktır. Yapraklar dar ve batıcı uçludur. Meyveleri 8-12 mm çapında, küremsi, önce yeşil sonra kıvımsı kahve renkli, özel kokulu ve reçinemsidir (Baytop,1999).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Fenol türevleri (guaiakol ve krezol türevleri), uçucu yağ, kadinen ismi verilen bir trierpen ve rezin taşımaktadır (Baytop, 1999).

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Kullanım Amacı: Tıbbı

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Taze meyvelerin ezilir ve ezilen meyvelerden şurup yapılır. Bu şurup öksürüğe çok iyi gelir. Hafifçe dövülmüş meyvelerinden 1 çorba kaşığı meyve kaynayan suya atılır ve su ateşten indirilir bu şekilde 1 saat demlendirilerek yemeklerden önce içilir (71).

Literatürdeki Kullanımı: İnsan ve hayvanlarda görülen bazı deri hastalıklarının (uyuz gibi) tedavisinde haricen kullanılır (Baytop, 1999).

PINACEAE

3.3.3 *Pinus sylvestris* var. *hamata* Steven

Yöresel İsimleri: Sarıçam, Çam ağacı

Botaniksel Özelliği: 40 m kadar boy yapabilen, her dem yeşil, sivri tepeli, dolgun ve düzgün gövdeli, gövde kabuğu kırmızımsı sarı bir ağaçtır. İğne yapraklar ikili, 3-7 cm boyunda boz mavimsi yeşil, ortalarından belirgin şekilde kıvrıktır. Erkek çiçekler dalların alt kısımlarında, birçoğu bir arada, uzun sürgünlerin diplerinde kozalak şeklindedir. Dişi çiçekler ise tepenin üst kesimlerinde, döllenmeden önce dik, döllenince yana veya aşağıya sarkar. Kozalak 3-6 cm boyutlu, asimmetrik, saplı ve 2 yılda olgunlaşır (Anşin, 1994).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Pinipikrin, tanen, primarik ve primarinik asitler, terpentin ve reçine içermektedir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Reçineleri

Kullanım Amacı: Tıbbı

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Üst yaprakları kaynatılıp suyu içilir (53). Toz haline getirilip balla karıştırılıp sabah aç karnına 1 yemek kaşığı yenir (56). Çam pisi, bal mumu ve bir miktar tereyağı macun haline getirilinceye kadar karıştırılır (83). Taze kozalak kaynatılıp reçel olarak yapılır (89). Tereyağı, balmumu ile macun haline

getirilir ağırlı yere sürölür (11). Çıban üzerine uygulanır (12). Çam pisi, yumurta beyazı, tereyağı, hakiki zeytinyağı bir miktar krem ile karıştırılarak macun haline getirilir yaraya sürölür (18). Astım rahatsızlığında doğrudan çiğnenerek ya da soymuk kısmının çayı yapılarak tüketilir (56). İğne yaprakları tavukların yumurta kabuklarının daha sert olması için tavuklara yedirilir (56).

Literatürdeki Kullanımı: İnce dalları, sürgünleri ve reçinesinden yararlanılmaktadır. Antiseptik, ağrı dindirici, yarayı iyileştirici, idrar ve balgam söktürücü özellikleri vardır. Reçineden elde edilen turpentine kan çıkarıcı etkisinden dolayı haricen kullanılır. Eczacılıkta saç dökülmesine karşı ya da saçların sağlıklı ve güçlü olmasını sağlamak amacıyla kullanılır (Özkan, 2004).

AMARYLLIDACEAE

3.3.4 *Allium cepa* L.

Yöresel İsimleri: Soğan

Botaniksel Özelliği: Soğanı basık ve küremsidir. Gövde içi boş, şişkin alt kısmından uca doğru daralmıştır. Yapraklar enine kesitte hemen hemen yarı dairemsidir. Spata kalıcı, genellikle 3 çeneklidir. Çiçek örtüsü yıldızsı, parçalar yeşilimsi beyaz, 3-4 mm'dir. Stamenler dışarı uzamış, içteki filamentler her iki tarafta tabanda dişlidir (Davis, 1984).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Eterik yağ, sikloalliin, metilalliin, kversetin, amino asit, fitohormon, suda eriyen polysakarit, inülin, fitin, rodanidler içerir (Baydar, 2006).

Kullanılan Kısımları: Rizom

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Ağırları kesmek için çiğden yenir (27, 53, 40). Emziren kadında süt olması için soğan bölünür, fırında pişirilir ve yenir (30). 4'e bölünür, ayakaltına direk olarak koyulur ve üzerine çorap giyilir (84). Soğan kabuğu ile bütün olarak kaynatılır suyu süzölerek ılık halde içilir (10).

Literatürdeki Kullanımı: Diş etlerini kuvvetlendirici, kanı temizleyici, tene güzellik verici, kemik kırılmalarında kullanılır. Çivi batan bölgelere uygulanır.

Başağrısı için kullanılır (Gençay, 2007; Metin, 2009). Ezilme, burkulma ve şişliklerde kullanılır (Stayanov, 1982; Metin, 2009). Paskalya bayramında yumurta boyamada kullanılır (Akgül, 2008). Soğuk algınlığına karşı ve kabız giderici olarak kullanılır (Saday, 2009). Salgın hastalıkların tedavisinde eskiden beri kullanılmaktadır. Tohumları cinsel gücü arttırmada kullanılır. Soğan kabuğu yün ipliklerinin boyanmasında kullanılır. Çıban tedavisinde kullanılır (Bayatlı, 1940; Stayanov, 1982; Baytop, 1984; Gençay, 2007; Metin, 2009). İştah açıcı, idrar söktürücü, iltihap toplayıcı, kalp kuvvetlendirici ve koronerleri genişletici olarak kullanılmaktadır (Stayanov, 1982; Özyurt, 1992; Gençay, 2007; Metin, 2009). Mide ağrılarında, el nasırlarında, uykusuzlukta, verem hastalığında, kulak kurduna karşı, ateşi gidermek için, karın ağrısında, dolamalara karşı kullanılır (Bayatlı, 1940; Özyurt, 1992; Gençay, 2007; Metin, 2009). Şeker hastalığına karşı, böbrek ağrılarında, sindirimi kolaylaştırmak için, tansiyona karşı, solucan düşürücü olarak, sancılı yaralara karşı kullanılır. Arı sokmalarına, nasır ve siğillere karşı, nezle ve grip tedavisinde kullanılır (Stayanov, 1982; Gençay, 2007; Metin, 2009). Hazmı kolaylaştırıp, şişkinlikleri gidermede ve gıda olarak kullanılır (Gençay, 2007; Birinci, 2008; Metin, 2009). Balgam söktürücü, öksürük kesici olarak kullanılır (Ezer ve Avcı, 2004; Gençay, 2007; Metin, 2009). Ülsere karşı kullanılır (Kıran, 2006).

3.3.5 *Allium sativum* L.

Yöresel İsimleri: Sarımsak

Botaniksel Özelliği: Soğanı basık-ovoid, az çok eşit, 5-15(- 60) adet, küçük soğancıklardan oluşmuştur. Yapraklar 4-10 adet, 4-25 mm genişlikte, düzdür. Spata 1 valvli, uzun gagalı, düşüçüdür. Umbella az çiçekli ve çok bulbilli, brakteoller var, çiçekler yeşilimsi beyaz veya pembe, nadiren beyazdır. Periant segmentleri (1-)3 mm, lanseolat, akuminattır. Filamentler periant segmentlerinden daha kısa, içtekiler 3-5(-7) uzantılı, en uzun uzantılar 4-5mm'dir (Davis, 1984).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Protein, azotsuz madde, kül, sabit yağ, fito-sterin, B ve C vitaminleri, allicin ve eterik yağ içerir (Baydar 2006).

Kullanılan Kısımları: Rizom

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Diş ağrılarında direk ağıran bölgeye koyulur (45, 27, 28). Yüksek tansiyonu düşürmek için 1 adet direk yutulur eğer çiğnenirse daha faydalıdır (30, 20, 95, 82).

Literatürdeki Kullanımı: Balgam söktürücü, astım tedavisinde, saçlarda kepek oluşumunu ve saç dökülmesini engelleyici, nasır sökücü, çıban tedavisinde ve kolesterol düşürücü olarak kullanılır (Koşar ve ark., 2006; Bulut, 2008; Eşen, 2008; Metin, 2009; Polat, 2010). Yemek ve salatalarda kullanılır (Stayanov, 1982; Saday, 2009). Hayvanların gazını gidermek için kullanılır. Arı sokmalarında kullanılır (Bayatlı, 1940; Bulut, 2008; Polat, 2010). Nazara karşı evlerin kapısına asılır. Soğuk algınlığı tedavisinde, güneş çarpmasına karşı, egzama tedavisinde, bel ağrısına karşı, apse tedavisinde, arpacık tedavisinde, romatizma tedavisinde, siyatik tedavisinde, sarhoşluğun etkisini azaltmak için, hayvan zehirlenmelerinde ve kuduz tedavisinde kullanılır (Bulut, 2008). Kurt düşürücü olarak ve yara iyi edici olarak kullanılır (Baytop, 1984; Metin, 2009; Saday, 2009; Polat, 2010). İştah 22 açıcıdır (Baytop, 1977; Özyurt, 1992). Baş ağrısında, öksürük için, zehirlenmelere karşı, mayasıl tedavisinde, verem hastalığına karşı, idrar zorluğuna karşı, diş ağrılarında, sivilcelere karşı, sarılık tedavisinde ve ateş düşürücü olarak kullanılır (Bayatlı, 1940). Mide rahatsızlıklarında kullanılır (Bayatlı, 1940; Karamanoğlu, 1977). Damar sertliğine karşı, çürümeyi önleyici olarak, bağırsak enfeksiyonlarında, idrar söktürücü olarak kullanılır (Stayanov, 1982; Eşen, 2008; Metin, 2009; Polat, 2010). Tansiyon düşürücü olarak kullanılır (Baytop, 1977; Karamanoğlu, 1977; Stayanov, 1982; Baytop, 1984; Özyurt, 1992; Ezer ve Avcı, 2004; Birinci, 2008; Eşen, 2008; Metin, 2009; Polat, 2010). Kadın hastalıkları, kulak ağrısı ve saçkıran tedavisinde kullanılır (Bayatlı, 1940; Baytop, 1984; Emre, 2003; Bulut, 2008; Metin, 2009; Polat, 2010). Hemoroit tedavisinde kullanılır (Bayatlı, 1940; Gürhan ve Ezer, 2004; Bulut, 2008).

ANACARDIACEAE

3.3.6 *Rhus coriaria* L.

Yöresel İsimleri: Sumak

Botaniksel Özelliği: Genç dalları sıkça kahverengi tomentoz, 1-3 m boyunda çalıdır. Yapraklar 9-15 tane foliollü, folioller genişçe lanseolattan eliptiğe kadar değişen

şekillerde, serrat veya derince serrat kenarlı, üst ve alt yüzlerde seyrek piloz, alt yüzde damarlar boyunca küçük kılsı tüylüdür. Petaller yeşilimsi beyaz ve 3-4.5 mm'dir. Meyve küre şeklinde drupadır. Kırmızı renkli ve ekşi lezzetlidir (Davis, 1967; Baytop, 1984; Seçmen ve ark., 2004; Bulut, 2008).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Tanen, şekerler, mum ve flavon türevi sarı renk maddeleri (mirisetin) taşımaktadır (Anşın ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Tohumları

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Zayıflamak için; olgunlaşan sumaklar toplanır, temizlenip 2-3 gün kurutmaya bırakılır daha sonra karıştırıcı yardımıyla öğütülür. Bir bardak su içerisinde kaynatıp tüketilir (27, 98). Ağız yaraları için 10 dk kaynatıp ılık halde gargara yapılır (59).

Literatürdeki Kullanımı: Meyveleri baharat olarak tüketilir (Ertuğ, 2004; Ertuğ ve ark., 2003; Koyuncu, 2005; Satıl ve ark., 2006; Balos, 2007; Gençay, 2007; Akgül, 2008; Bulut, 2008; Polat, 2010). Meyvelerinden elde edilen somak ekşisi salata ve yemeklerde kullanılır (İlçim ve Varol, 1996; Gençay, 2007; Polat, 2010). Diş eti hastalıklarında kullanılır (Tonbul ve Altan, 1989; Koçyiğit, 2005; Balos, 2007; Gençay, 2007; Polat, 2010). Derilerin tabaklanmasında kullanılır (Koçyiğit, 2005; Gençay, 2007; Polat, 2010). Kumaşların boyanmasında kullanılır (Doğan ve ark., 2003; Koçyiğit, 2005; Gençay, 2007; Polat, 2010). Yemek olarak tüketilir (Gençay, 2007). Yanık tedavisinde, egzamada, ishale karşı ve keçilerin sütünün arttırılması için kullanılır (Tonbul ve Altan, 1989; Balos, 2007; Gençay, 2007; Metin, 2009). Meyveleri çerez olarak tüketilir. Kanamaları durdurmada, bağırsak hastalıklarının tedavisinde, hemoroit tedavisinde, hayvan hastalıklarının tedavisinde, nefes darlığı tedavisinde, ayak tabanı derisinin güçlenmesi için kullanılır (Tonbul ve Altan, 1989; Gençay, 2007). Ülser tedavisinde kullanılır (Tonbul ve Altan, 1989; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Gençay, 2007). Ağrı kesici olarak kullanılır (Ertuğ, 2004, Gençay, 2007; Metin, 2009). Şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Tonbul ve Altan, 1989; Şimşek ve ark., 2004; Gençay, 2007). Ticareti yapılır (Satıl ve ark., 2008). Göz hastalıklarının tedavisinde kullanılır (Şimşek ve ark., 2004; Gençay, 2007).

APIACEAE

3.3.7 *Anethum graveolens* L.

Yöresel İsimleri: Dereotu

Botaniksel Özelliği: 120 cm'ye kadar çıkabilen, tek yıllık otsu bur bitki türüdür. Kök kazık köklü, iğ şeklinde, beyazımsı renkte ve toprağa derinlemesine nüfuz eder. Çiçek kurulları küçük ve oculus, çanaksız, yapraklar içe kıvrık şekilde ve birçoğu şemsiye gibi çiçek demetinde topludur. Meyveleri 3-4 mm uzunluk ve 2-3 mm genişlikte, kahverengi ve oval yassı şekildedir (Baydar, 2006).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Meyveler tanen, rezin, sabit yağ ve uçucu yağ (% 3-4) taşımaktadır. Uçucu yağ içinde bilhassa karvon bulunmaktadır (Baytop, 1999).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Balgam söktürücü olarak ve troid hastalığında direk yenerek tüketilir (29, 53).

Literatürdeki Kullanımı: Meyvelerden hazırlanan infüzyon (% 2-5) yatıştırıcı, gaz söktürücü ve hazmettirici olarak kullanılmaktadır. Taze yaprakları salata ve yemeklere kokuca tat vermek için kullanılır (Baytop,1999).

3.3.8 *Coriandrum sativum* L.

Yöresel İsimleri: Kinzi, kişniş

Botaniksel Özelliği: Bu tür 20 - 60 cm yükseğe ulaşabilen, tüysüz, bir yıllık ve otsu bir bitkidir. Yapraklar parçalı, çiçekler beyaz veya pembe renklidir. Bitki özel bir kokuya sahiptir. Meyve esmer sarı renkli, küre biçiminde, 2 - 7 mm çapında, özel kokulu, baharlı, tatlımsı ve yakıcı lezzetlidir (Baytop,1999).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Uçucu yağ (% 0,3 - 0,4), tanen, rezin ve şekerler taşımaktadır (Baytop,1999).

Kullanılan Kısım: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Enfeksiyonlarda ve kuvvet verici olarak direk olarak tüketilir (34, 36, 62, 73, 79, 85, 94).

Literatürdeki Kullanımı: İştah açıcı, gaz söktürücü ve hazmettirici olarak kullanılmaktadır. Baharat olarak ve bazı içkilerin (likörler) hazırlanmasında da kullanılır. İnfüzyon halinde (%3) günde 2-3 bardak içilir. İştah açıcı, gaz söktürücü ve hazmettirici olarak kullanılmaktadır (Baytop,1999).

3.3.9 *Ferula szowitziana* DC.

Yöresel İsimleri: Çakşır otu, Çaşur

Botaniksel Özelliği: Çok yıllık, gövde düz ve yuvarlak, tüylü, 30-70 cm. Basit yapraklı, kısa saplı (2-3 cm), 3 yapraklı, genellikle yumurtamsı-üçgen biçiminde, 15-25(-35) x 15-30 cm, tüylü, altı beyazımsı, seyrek olarak tüylü, üzeri yeşil; en uç kısmı yumurtamsı, lobları üçgenimsi ve yumurta biçiminde, 1-2(-4) mm, geniş ya da sivri; genellikle pembemsi, tüylü ya da tüysüz. Çiçek durumu demet halinde; şemsiye şeklinde saplı ve ya sapsız, damarları (4-)7-12(-16), eşit olmayan, 2-5 cm; yan dal uzun saplı, verimsiz, çiçekler 8-12 her şemsiye; çiçek sapı 3-5 mm (Davis, 1972).

Kullanılan Kısım: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Bir tutam çakşır otu çiçekleri buharla kısık ateşte en az 10-15 dakika yarım litre su ile kaynatılır, soğuk algınlığında ve iştah açıcı olarak kullanılır (76).

3.3.10 *Foeniculum vulgare* Mill.

Yöresel İsimleri: Rezene

Botaniksel Özelliği: Bitki 1-1,8 m yüksekliğinde, dik, tüysüz ve dallanmış gövdeli çok yıllık otsu bir bitkidir. Taban yaprakları 3-4 pinnat, uç segmentler ipliklidir. Çiçek 8-15 dallı bir umbelladır. Kaliks belirsizdir. Korolla sarı renklidir. Brakte ve brakteoller bulunmaz. Meyve ovatoblong şekilli, iki merikarpın biraraya gelmesiyle oluşmuş bir şizokarptır. Merikarplar kaburgalıdır. Aromatik, tüysüz bir bitkidir (Davis, 1972).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Esans, anethole, pinene, camphene, limonene, phellandrene, pektin, yağlar, şeker, kalsiyum oksalat ve nişasta içerir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanımı: Süt arttırmak için bir tutam rezene otu çiçekleri buharla kısık ateşte en az 10-15 dk yarım litre su ile kaynatılır, süzülür ve içilir (13, 35, 50, 67, 77, 93).

Literatürdeki Kullanımı: Anne sütünü arttırmak amacı ile kullanılır. Uykusuzluğu gidermek için kullanılır. Kadınlar kocalarına ilgilerini arttırmak için bitkiyi taze olarak yerler. Bitkinin toprak üstü organ yapıları hayvanlara yem olarak verilir (Vural, 2008). Gaz giderici olarak kullanılır (Acartürk, 1996; Eşen, 2008; Saday, 2009). Bitkinin yaprakları yemeklere tat ve koku vermek için baharat kullanılır (Koyuncu, 2005; Uysal, 2008; Saday, 2009; Polat, 2010). Bitkinin tohumları hamura karıştırılarak ekmeğe tat vermek için kullanılır (Saday, 2009). Ağır yağlı yemeklerden sonra sindirimi kolaylaştırmak için kullanılır (Polat, 2010). Göz bulanıklığını ve kaşıntıyı gidermek için kullanılır (Acartürk, 1996; Polat, 2010). Genç gövdeleri gıda olarak kullanılır (Baytop, 1984; Ertuğ, 2004; Satıl ve ark., 2006; Birinci, 2008). Taze veya kuru halde yerlere serpilir ve tahtakurularının eve gelmemesi için kullanılır (Acartürk, 1996). Yara iyileştirici ve idrar arttırıcı olarak kullanılır (Birinci, 2008).

3.3.11 *Petroselinum crispum* (Mill.) A.W.Hill

Yöresel İsimleri: Maydanoz

Botaniksel Özelliği: Tüysüz iki yıllık bitkilerdir. Gövde dik, silindirik, çizgili, 50-80 cm boylarındadır. Dış yapraklar üçgenimsi-ovate, 3-10 x 2-7 cm boyutlarında, tüysüz; segmentler obovat ile lanseolat-şeritsi arasında, genellikle düzensiz krenat loblarla derin lobludur. Çiçek durumu panikula-korimbos, şemsiyeler uzun saplı, ışınlar 7-20 tane, hemen hemen eşittir. Merikarplar 2,5-3 x 0,5 mm, olgunlukta hafifçe yaysıdır (Davis, 1972).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Uçucu yağ (% 2–3), sabit yağ ve flavon glikozitlerini içerir (Zor, 2013).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki(Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanımı: İdrar söktürücü olarak, bir bardak kaynar suya maydanoz sapları eklenir ve tüketilir (105, 98, 27, 111, 117, 87, 96, 1, 18, 3, 102, 8, 21, 34, 63). Toksinleri vücuttan atmak için; sapları yıkanır ve ince ince doğranır. Cezvede 5 dakika kadar kaynatılır, süzülür ve günde 3 kere içilir (9, 42, 53). Böbrek hastalıkları için; sapları ıhlamur ile birlikte kaynatılır ve içilir (14, 37, 44, 62, 64, 85).

Literatürdeki Kullanımı: Karın ağrısını kesici olarak, safra arttırıcı, adet söktürücü olarak salata yapımında ve yumurta boyamada kullanılır (Eşen, 2008; Saday, 2009; Polat, 2010). Nefes darlığına karşı kullanılır (Ezer ve Avcı, 2004; Saday, 2009). Ağız yaraları ve pamukçuk tedavisinde, gözlerin iyi görmesi için, sivilceleri gidermek için ve vajina kaşıntısı için kullanılır (Metin, 2009). Zayıflatıcı olarak kullanılır (Kıran, 2006). İdrar yolu iltihabı söktürücü olarak kullanılır (Ezer ve Avcı, 2004; Akgül, 2008; Eşen, 2008; Metin, 2009; Saday, 2009; Polat, 2010). İdrar söktürücü olarak kullanılır (Ezer ve Avcı, 2004, Akgül, 2008; Eşen, 2008; Saday, 2009; Polat, 2010). Böbrek rahatsızlıklarında kullanılır (Kıran, 2006; Eşen, 2008; Saday, 2009; Polat, 2010).

3.3.12 *Pimpinella anisum* L.

Yöresel İsimleri: Anason

Botaniksel Özelliği: Tek yıllık bir bitkidir. 30-60 cm kadar boylanan, kısa tüylerle kaplı bir gövdesi vardır. Sapları düz ve yuvarlak olup, dallanma genelde üst boğumlardan başlamaktadır. Yaprakları üç parçalı ve kenarları derin dişlidir. Her bir dalın ucunda şemsiye şeklinde çiçek kümeleri oluşur. Bir çiçek kümesinde 8-15 arasında ışınsal ray bulunur. Çiçeklerinde muhafaza yapraklar ya gelişmemiş ya da iplik şeklini almıştır. Her bir çiçekte 5 adet taç yaprak, 5 adet erkek organ ve stıgması iki parçalı 1 adet dişî organ bulunur (Baydar, 2007).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Meyvelerinde %1.5-3.5 arasında uçucu yağ bulunur ve bu yağın en 28 önemli bileşenleri trans enethol, anisaldehyd, anisketon ve metil şavikoldür (Baydar, 2007).

Kullanılan Kısımları: Tohumları

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanımı: Uyku bozukluğu için; bir çay kaşığı tohum, kaynar su ile haşlanır, 10 dakika demlenir ve süzülür. Sıcak olarak günde 2-5 fincan içilebilir (72).

Literatürdeki Kullanımı: Anasonun mideyi, hazmı kolaylaştırıcı, koku verici, göğüs yumuşatıcı ve gaz söktürücü etkileri bilinmektedir (Baytop, 1984).

ASTERACEAE

3.3.13 *Bellis perennis* L.

Yöresel İsimleri: Papatya

Botaniksel Özelliği: Taban yaprakları rozet şeklinde, çok yıllık otsu bitkilerdir. Yapraklar spatulat, 2-30 x 0.5-1.5 cm, tepede obtus, tabanda daralmış, her iki yüzde seyrekçe yumuşak tüylüdür. Kapitulumların sapı 1.5-10 (-25) cm'dir. İnvolukrum 0.5-1 cm genişliğinde, fillariler ovatlanseolat, tepede obtus-akuttur. Dilsî çiçekler 30-50 adet, korollası 5-7 mm, beyaz ve çoğunlukla alt yüzde pembedir. Tüpsü çiçeklerin korollası 1.5-2 mm'dir. Meyve 1.3-1.5 x 0.7-0.8 mm, tepede yuvarlak, kısa ve yumuşak tüylü akendir (Davis, 1975; Koçyiğit, 2005; Kızılarıslan, 2008).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Flavonoidler, Müsilaj, Poliasetilenler, Triterpen saponinler, Uçucu yağ (Koçyiğit, 2005; Kızılarıslan, 2008), Fenolik asitler (Koçyiğit, 2005).

Kullanılan Kısımları: Çiçekleri

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Çayı sakinleştirici etkiye sahiptir. 2-3 yemek kaşığı papatya çiçeğinin üzerine kaynamış su dökülür 4-5 dk demlenir ve süzerek içilir (67, 98, 11, 49).

Literatürdeki Kullanımı: Kapitulumları kurutulur çay olarak tüketilir. Boğaz ağrısında ve soğuk algınlığı için çayı yapıp içilir. Bronşit tedavisinde, gaz giderici olarak, sivilcelerde, saç dökülmesinde, baş ağrısında ve bahar yorgunluğuna karşı kullanılır. Yaprakları gıda olarak tüketilir. Göz hastalıklarında, bademcik iltihabında, şeker hastalığında, tansiyon tedavisinde, iltihap söktürücü olarak, çil tedavisinde, nefes darlığında, kuvvet verici, terletici, göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır (Stayanov, 1982; Koçyiğit, 2005; Kızılarşan, 2008). Uyuşturucu antispazmik, sindirici, yumuşatıcı, balgam söktürücü olarak kullanılır (Gençay, 2007). Süs bitkisi olarak kullanılmaktadır (Balos, 2007; Sami, 2007). İshal, idrar arttırıcı ve müshil olarak kullanılır (Gençay, 2007; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010). Karın ağrısı kesicidir (Koçyiğit, 2005; Genç ve Özhatay, 2006; Kızılarşan, 2008). Hemoroit 35 tedavisinde kullanılır (Stayanov, 1982; Gürhan ve Ezer, 2004; Koçyiğit, 2005; Kızılarşan, 2008). Öksürük kesici olarak kullanılır (Koçyiğit, 2005; Gençay, 2007; Sami, 2007; Kızılarşan, 2008).

3.3.14 *Cichorium intybus* L.

Yöresel Adları: Hindiba

Botaniksel Özelliği: Hindiba (Compositae) 20-100 cm. boylarında, kaba tüylü ya da tüysüz, sağlam, kazık köklü, çok yıllık otsu bitki. Gövde sert, oluklu, dip yapraklar kaba dişli, gövde yaprakları dip yapraklara benzer, fakat sapsızdırlar ve genellikle sivri, kılçıklı, çıplak veya tüylü. Kapitula 2.5-3.5. cm genişliğinde, yan durumlu veya kalınlaşmış, sapın ucunda yer alır. Ligulat taç yapraklar gök mavisi renginde, meyve oval, köşeli, kısa papüslü bir akendir. Fl.: (4-) 6-9, kültür alanlarda, çayırlarda ve boş alanlarda, 1-1300 m. (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Kökleri, inulin, uçucu yağ, acı maddeler ve glikozitler taşımaktadır. B ve C vitamini içerir (Eminağaoğlu,2012).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Karaciğer rahatsızlıklarında direk yenerek tüketilir (52, 18).

Literatürdeki Kullanımı: İdrar arttırıcı, müshil, terletici, midevi, iştah açıcı, kuvvet verici ve safra söktürücü etkileri nedeniyle, infüzyon halinde (% 1 - 5), dahilen kullanılır. Otsu kısmı (Herba Cichorii) ve çiçekleri (Fios Cichorii) de aynı etkilere sahiptir (Baytop,1999).

3.3.15 *Helianthus tuberosus* L.

Yöresel İsimleri: Yer elması, Havlican

Botaniksel Özelliği: Tahıl ürünlerinin aksine, yer elmaları kısır topraklarda iyi gelişebilir ve don ve kuraklığa karşı dayanıklıdır. Ayrıca, tarıma elverişli topraklar için tahıl ekinleri ile rekabet etmez ve yüksek verimli yenilebilir yumrular üretebilmektedir (Li ve ark., 2015). Yer elması (H.tuberosus), sıklıkla yıllık olarak yetiştirilmektedir ve 7.5-10 cm uzunluğunda, 3 –5 cm kalınlığında; 1.5- 3 m boyunda bir gövdeye, büyük yapraklara, parlak sarı ayçiçeği benzeri çiçeklere ve patatesleri andıran etli yumrulara sahiptir (Duke, 1983; Pan ve ark., 2009).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Az miktarda B ve C vitamini; pürin bazları arginin, histidin, betain, kolin ve hemaglutinin içermektedir (Duke, 1983).

Kullanılan Kısımları: Rizom

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanım Şekilleri: Mide rahatsızlıklarına karşı bir tutam altın otu çiçekleri buharla kısık ateşte en az 10-15 dk yarım litre su ile kaynatılır ve sabah akşam içilir (49).

Literatürdeki Kullanımı: Karbonhidrat miktarının düşük (<15) olması nedeni ile şeker hastaları için faydalı bir yiyecektir. Süt arttırıcı, safra söktürücü, idrar arttırıcı ve kuvvetli afrodisyak etkilere sahiptir. Haşlanarak sebze olarak yenilir. (Eminağaoğlu,2012). Yer elması (H.tuberosus), taze çiğ olarak yenilebilir bir bitki olmasının yanında ilk olarak İrlanda patateslerine benzer iştah açıcı yemeklerde pişirilmiş veya turşusu yapılmış yumruları için yetiştirilmiştir. Yumruları, sığır, koyun ve domuz beslemek için kullanılmaktadır. Gövdesi ve yaprakları yağ, protein ve pektin açısından zengindir ve iyi yem ve silaj yapmaktadır. Yumrulardan fermente edilen alkolün şeker pancarından daha kaliteli olduğu düşünülmektedir (Duke, 1983). Müshil, idrar söktürücü, afrodisyak, spermatogenetik, mide ilacı ve tonik etkileri

olan yer elması diyabet ve romatizma için halk tarafından alternatif tıbbi bir bitki olarak kullanılmıştır (Duke ve Wain, 1981; Kays ve Nottingham, 2007).

3.3.16 *Helichrysum arenarium* (L.) Moench

Yöresel İsimleri: Altın otu, Ölmezçiçek

Botaniksel Özelliği: Bu tür 5 - 20 cm yüksekliğe ulaşabilen, çok yıllık, çiçeksiz ve otsu bir bitkidir. Yapraklar genç iken kendi üzerine sarılmış ve saplı. Laminaları parçalı, üst yüz çıplak ve yeşil renkli, alt yüz ve sap pas renkli pullar ile kaplıdır. Rizom kısa ve küçük. Yaprakları 5-20 cm uzunlukta, üst yüz çıplak, alt yüz ve yaprak sapı pullar ile kaplı. Kızılımsı renkli, kokusuz ve biraz acımsı lezzetlidir (Baytop, 1999).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Uçucu yağ, rezin, acımadde, kumarin, serbest veya glikozit halinde flavon türevleri taşımaktadır (Eminağaoğlu,2012).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Bir tutam altın otu çiçekleri buharla kısık ateşte en az 10-15 dk yarım litre su ile kaynatılır, sabah akşam içilerek mide rahatsızlıklarında kullanılır (49).

Literatürdeki Kullanımı: İdrar söktürücü ve kabız etkilere sahiptir. Memleketimizde haricein bilhassa basura karşı kullanılmaktadır. İnfüsyon (% 5 - 1 O) günde 2 - 3 bardak içilir. Basur memeleri bu infüsyon ile yıkanır ve pansurnan yapılır (Baytop,1999).

3.3.17 *Tussilago farfara* L.

Yöresel İsimleri: Öksürük otu

Botaniksel Özelliği: Bitki rizomlu, çok yıllık ve otsu bir bitkidir. Yaprakları saplı rozet oluşturup oldukça sivri loplu ve kenarları düzensiz dişli, önce her iki yüzü beyaz tüylerle kaplıdır daha sonra üst yüzü tüysüz kalır. Bitki açık ve kumlu yerlerde, nemli zeminlerde yetişme alanı bulur (Anşin, 1994).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Yaprakları musilaj tussilagine, peptin, gallik asit, asetik asit ve esans içerir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Nezle ve gribe karşı 1 yemek kaşığı yaprak ve çiçek üzerine 1 bardak kaynar su dökülür ve 10 dakika demlendirdikten sonra hazırlanan çay günde iki üç kez birer bardak içilir (77).

Literatürdeki Kullanımı: İnfüzyon, şurup, öz ve lapa halinde kullanılır. Öksürük giderici, bronşiyal ağrı kesici, sinirleri yatıştırıcı ve yumuşatıcı etkileri vardır. Egzamaya karşı da kullanılır (Akbulut, 2006). Öksürük otu çoğunlukla bronşiyal iltihaplanmalara karşı kullanılmaktadır. Çiçekleri ayrıca lapa şeklinde çeşitli deri rahatsızlıklarında kullanılır. Sinir hastalıklarının tedavisinde de etkilidir. Köklerinden acı, kuvvet verici ve terletici ilaçlar elde edilmektedir (Bayrak, 2006).

ASPARAGACEAE

3.3.18 *Ruscus aculeatus* L.

Yöresel İsimleri: Tavşanmemesi

Botaniksel Özelliği: Dik, sert yapılı, her dem yeşil çalılardır. Gövdeler basitçe dallanmış, çizgili, 20-50 cm, dallar alternattır. Kladotlar (yapraksı gövde) sert yapılı, lanseolatakuminat veya ovatakuminat, genişliğinin 3 katı uzunlukta, alt yüzde belirgin damarlı, tepesi dikenlidir. Çiçekler eksene doğrudur. Meyve 1-4 tohumlu; kırmızı bir bakkadır (Davis, 1984).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Benzofuranlar, Flavonoitler, Reçine, Saponin, Steroller, Şekerler, Tanen, Uçucu yağ (Kızılarıslan, 2008).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Bağırsak solucanlarını yok etmede ve kabızlık sorununda meyveleri direk olarak yenir (106).

Literatürdeki Kullanımı: Süpürge yapımında kullanılır. Çiçekçilikte kullanılır. Varis tedavisinde, altını ıslatan çocuklarda, ağrı kesici olarak, uykusuzlukta, gaz giderici, iştah açıcı, ateş düşürücü, terletici, idrar arttırıcı olarak, böbrek taşı dökücü

ve nefrit tedavisinde kullanılır. Kahve olarak kullanılır (Kızılarıslan, 2008; Saday, 2009; Polat, 2010). Boya elde etmede kullanılır (Polat, 2010). Egzama tedavisinde kullanılır (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Kızılarıslan, 2008; Polat, 2010).

BRASSICACEAE

3.3.19 *Brassica oleracea* L.

Yöresel İsimleri: Lahana, Pancar

Botaniksel Özelliği: Kaliks ve korolla dörtlü ve haç şeklindedir. Meyve silikva veya silikula olup parlak ve beyaz bir septumla ikiye ayrılır (Ketenoglu ve ark., 2011).

Yararlanılan Etken Maddeleri: A, B ve C vitaminleri ve sülfür içerir (Ketenoglu ve ark., 2011).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Bir miktar lahana doğranıp haşlanır. Haşlanan lahanalar tülbent içine koyulur ve ılık bir şekilde iken ağırlı bölgeye koyulur, bir gece ağırlı bölgede bekletilir (53). Ağırlı yere direk olarak sarılır (11, 1, 96, 106). İltihap söktürücü olarak beyaz lahana ve soğan kaynatılıp suyu içilir (12).

Literatürdeki Kullanımı: Hazmettirici ve balgam söktürücü gibi özellikleri nedeniyle çok eskiden beri tedavide kullanılan bir bitki türüdür. Haricen yaraları iyileştirmek için yaprakları cerahatli yara üzerine sarılır. Tohumları, dâhilen kurt düşürücü, cinsel gücü arttırıcı, idrar söktürücü olarak kullanılır (Baytop, 1999).

3.3.20 *Eruca vesicaria* (L.) Cav.

Yöresel İsimleri: Roka

Botaniksel Özelliği: Bu türün çiçeklerinde 4 çanak, 4 taç yaprak, 4+2 erkek organ ve 1 dişi organ bulunur. Taç yaprakları beyaz ya da krem renklidir. Ana çiçek sapı bitkinin gelişme durumuna bağlı olarak 60-80 cm arasında boylanır. Kuvvetli bir kazık kök ve etrafında 10-15 cm derinlikte saçak kökler oluşur. Saçak kökleri zayıftır. Rokada gövde rozet şeklindedir (MEB, 2011).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kanserden korunmak için çiğ olarak yiyilir ve mide yanmasına karşı çiğ olarak tüketilir, salatalarda kullanılır (58, 66, 78, 95).

Literatürdeki Kullanımı: Taze yaprakları uyarıcı, kuvvet verici ve öksürük kesici olarak bilhassa salata halinde kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

3.3.21 *Raphanus sativus* L.

Yöresel İsimleri: Turp

Botaniksel Özelliği: Tek veya iki yıllık etli kazık kökü, küçük rozet yaprakları vardır. Yumru teşekkülüne en çok kök iştirak eder. Sadece yumrunun üst kısmı hipokotile aittir. Depo dokusu genellikle parankimatik yapıda olan sekonder ksilemdir (Ketenoglu ve ark., 2011).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Hardal yağı içerir (Ketenoglu ve ark., 2011).

Kullanılan Kısımları: Rizom

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Solunum sistemi rahatsızlıklarında bir miktar turp rendelenir ve kestane balı ile karıştırılıp yutulur (46, 56, 62, 73, 96, 102, 118, 120). Turpun içi oyulur ve oyulan bölgeye bal dökülür. Bir müddet durduktan sonra turpun altından bir delik açılır ve bu delikten bal süzdürülür. Bu karışım sabah ya da akşam birer kaşık tüketilerek öksürüğü kesmede kullanılır (27, 48, 53, 66, 81, 94, 103).

Literatürdeki Kullanımı: Öksürük ve nefes darlığı tedavisinde kullanılır (Koyuncu, 2005; Metin, 2009). Romatizmalı ağrılara karşı kullanılır (Metin, 2009). Sebze olarak tüketilir (Öztürk ve Özçelik, 1991; Metin, 2009). Baharat bitkisi olarak kullanılır (Özyurt, 1992).

CARYOPHYLLACEAE

3.3.22 *Dianthus pallens* Sm.

Yöresel İsimleri: Karanfil

Botaniksel Özelliği: Tek yıllık, çift yıllık ve çok yıllık olabilir. Yaprakları geniş olup ağsı damarlanma gösterirler. Çiçek parçalarının sayısı değişiktir. Çiçek örtüsü (periant), sepal (çanak yaprak) ve petal (taç yaprak) olarak farklılaşmıştır. Tohumları iki çenek (kotiledon) bulundurduğu için dikotil olarak adlandırılmışlardır. Ana kök iyi gelişmiştir ve sekonder kökler gelişmiştir (Kaya, 1999).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Uçucu yağ içerir (Çoban ve Patır, 2010).

Kullanılan Kısımları: Tohum

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İshal olunca kola, kahve ve karanfil karıştırılıp içilir (18). Ağız kokularını gidermek için direk olarak yenir (96, 49).

Literatürdeki Kullanımı: Karanfil tomurcuğu yemeğe tat vermesi, karanfil çayı (rahatlatıcı etki) olarak tüketilmesi, ağız kokusunu gidermesi sebebiyle halk arasında çokça kullanılmaktadır. Karanfil tomurcuğu aynı zamanda tıpta cilt ve deri hastalıklarında ve saç sağlığı için kullanılmaktadır. İçerisinde bulundurduğu bileşikler sindirimi sağlayan enzimler içerdiğinden sindirimi kolaylaştırır. Ayrıca ağrı kesici etkisi bulunması sebebi ile diş ve diş eti hastalıklarında da kullanılmaktadır. Günümüzün en büyük sorunlarından biri olan diyabet için faydalı olan karanfil, diyabet hastalarında eksik olan insülini bünyesinde bulundurmasından dolayı önemli bir bitkidir (Akthar ve ark., 2014).

CORNACEAE

3.3.23 *Cornus mas* L.

Yöresel İsimleri: Kızılıçık

Botaniksel Özelliği: 3-5 m boyunda çalılar veya küçük ağaçlardır. Yapraklar lanseolateliptiktir. 2.5-8.5 cm, 3-5 çift damarlıdır. Çiçek durumu 1.5-2.5 cm çapında, 15-20 çiçekli, hemen hemen sapsız, brakteler 6-10 mm, ovat-lanseolattır. Çiçekler yeşilimsiden soluk sarıya kadar değişen renklerde, petaller 2-3 mm, sepaller yaklaşık 0.5 mm'dir. Meyve drupadır. Drupa 12-15 x 7 mm, eliptik, önce sarı daha sonra kırmızıya dönüşür (Davis, 1972).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Cornin, tanen, kalsiyum, tonik ve malik asit, glukoz, musilaj ve renk maddeleri içerir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kansızlık ve ishal tedavisinde marmelat haline getirilip yenir ve meyve olarak da tüketilir (8, 14, 30, 35, 48, 53 , 61, 64, 69, 83, 95, 105, 117).

Literatürdeki Kullanımı: Astım tedavisinde kullanılır (Karamanoğlu, 1977; Stayanov, 1982; Baytop, 1984; Koçyiğit, 2005). Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon tansiyon hastalığı tedavisi, yara ve çıbanlara karşı kullanılır (Baytop, 1977; Karamanoğlu, 1977; Baytop, 1984; Öztürk ve Özçelik, 1991; Özyurt, 1992; Polat, 2010). Yaprakları renk vermesi için ele ve saçlara yakılacak kınanın içine konur. Dalları diş ağrısında, meyveleri süs olarak, güneş çarpmasında, soğuk algınlığında, karın ağrısı, pişik ve ayaklardaki kaşıntıda, sıtmada, bronşitte kullanılır (Stayanov, 1982; Baytop, 1984). Odunu mobilyacılıkta, tornacılıkta, sepet, kasnak, fiçı yapımında, barut yapımında kullanılır (Stayanov, 1982; Acartürk, 1996). Kabız ve ateş düşürücü olarak kullanılır (Baytop, 1984; Polat, 2010). Böbrek iltihaplanması, kalp hastalıklarına karşı kullanılır (Stayanov, 1982; Baytop, 1984; Kültür, 2007). Şeker hastalığı, öksürük tedavisinde kullanılır (Stayanov, 1982; Baytop, 1984; Genç ve Özhatay, 2006). Gıda olarak tüketilir (Öztiğ, 1971; Stayanov, 1982; Baytop, 1984; Öztürk ve Özçelik, 1991; Şimşek ve ark., 2004; Birinci, 2008; Polat, 2010). İshale karşı kullanılır (Karamanoğlu, 1977; Stayanov, 1982; Koçyiğit, 2005; Genç ve Özhatay, 2006; Kültür, 2007).

CUCURBITACEAE

3.3.24 *Cucumis sativus* L.

Yöresel İsimleri: Salatalık, Hıyar

Botaniksel Özelliği: Bitkinin yaprak kenarları düz veya dişli yapıda olabilir, üst yüzeyi düz ve parlak, alt yüzeyleri dalgalı, mat ve tüylüdür. Yaprak sapı uzun ve ortası oluklu, üzeri tüylü ve dikenlidir. Hıyar bitkisinde çiçekler ise genellikle

monoik yani tek evciklidir. Genel olarak Hıyar bitkisinde dişi çiçeklerin erkek çiçeklere göre bulunma olasılığı daha düşüktür. Erkek çiçeklerin çiçek sapı kısadır. Çiçek tablası üzerinde beş adet sepal (çanak yaprak), beş adet açık sarı renkli petal (taç yaprak) ve beş adet stamen (erkek organ) bulunmaktadır. Dişi çiçeklerde çiçek sapı erkek çiçek sapından daha uzundur. Çiçek sapının ucunda meyve taslağı bulunur. Meyve taslağının uç kısmında erkek çiçekte olduğu gibi beş adet sepal, beş adet petal, beş adet kısırlaşmış stamen ve ortada üç karpelli bir pistil bulunur (Sevgican 1999, Vural ve ark. 2000).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Tohumları yağlar, azotlu bileşikler ve karbonhidratlar taşır (Baytop,1999).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Elma kabuğu ve salatalık kabuğu püre haline getirilir, yüze sürülerek cilt rahatsızlıklarında kullanılır ve yiyecek olarak da tüketilir (53, 65, 86, 93, 110).

3.3.25 *Cucurbita maxima* Lam.

Yöresel İsimleri: Kabak

Botaniksel Özelliği: Tırmanıcı veya sarılıcı, kısa gövdeli, otsu bitkilerdir. Tendriller 3-7 dallı fakat kültür formlarında kısa veya yoktur. Çiçekler büyük, yalnız ve sarıdır. Korolla gamopetalustur. Meyve çeşitli şekillerde ve renklerde. Tohumlar eliptik, düz veya daralmıştır (Davis, 1972).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Steroid, tokoferol, selenyum, manganez, çinko, bakır, pektin, protein içerir (Wichtl, 1994).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki(Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kısırlığı tedavi etmek için kabağın içi oyulur ve içine bal, zencefil koyulur ve üstüne oturulur (18). Kurt düşürücü, kabızlık ve prostat rahatsızlıklarında aç karnına yenir, ayrıca yemeklik olarak da kullanılır (57, 95, 12).

3.3.26 *Momordica charantia* L.

Yöresel İsimleri: Kudret Narı

Botaniksel Özelliği: 10- 20 m boyunda, tek yıllık, tırmanıcı bitkilerdir. Yapraklar derin loplu, uzun saplıdır. Dişi ve erkek çiçekler yaprakların koltuğunda tek olarak bulunur. Erkek çiçekler sarı-turuncu renkli, petaller serbest, sapları üzerinde yeşil brakteler bulunur. Meyve 10-15 cm boyunda, iki ucu sivrilmiş bir bakkadır (Davis, 1972).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Glikoprotein molekülleri (momorcharinler, momorcochin) (Baytop, 1984; Koçyiğit, 2005), Rezin (Baytop, 1984).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Karaciğer yağlanmalarında direk olarak tüketilir (60).

Literatürdeki Kullanımı: Ülser tedavisinde kullanılır (Baytop, 1984; Akalın, 1993; Şimşek ve ark., 2004; Koçyiğit, 2005). Olgunlaşmış tohumları mide ağrısı ve ekşimesi için kullanılır. Zeytinyağında bekletilen kudret narı derideki çatlakları giderir. Ameliyat izlerine sürülür (Baytop, 1977; Karamanoğlu, 1977; Polat, 2010). Çıban ve egzama tedavisinde kullanılır (Baytop, 1977; Karamnoğlu, 1977; Baytop, 1984). Hemoroit tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer, 2004). Romatizma, migren, mide rahatsızlıkları, mayasıl tedavisinde kullanılır (Şimşek ve ark., 2004). Kesik ve yara tedavisinde kullanılır (Akalın, 1993; Kültür, 2007).

EBENACEAE

3.3.27 *Diospyros kaki* Thunb.

Yöresel İsimleri: Trabzon hurması, Hurma

Botaniksel Özelliği: Bitkinin ağaç boyu çeşitlere göre değişmekle beraber, 8 metreye kadar yükselebilen bir türdür. *Diospyros kaki* L. türü nemli toprak koşullarına uygun olmaması nedeniyle anaç olarak diğer *Diospyros* türleri kullanılmaktadır. Dik, yarı dik ve yayvan taç şekilleri oluşturabilir. Kök, anaçlık türlerde değişmekle birlikte kazık kök ve az miktarda saçak kök yapısındadır (Miller

ve Crocker, 1992). Yaprak kenarları düzdür. Yaprak orta damarı kalın olup, yaprak sapı ise kısadır. Basit yapraklı bir türdür 2 ve yaprak şekli oval ya da sivri olmaktadır (Tuzcu, 1998).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Meyveleri tanen taşır (Baytop, 1999).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Hazımsızlık gibi şikâyetlerde direk olarak tüketilir veya kurutulup yenilebilir (1, 16, 37, 45, 64, 89).

ERICACEAE

3.3.28 *Vaccinium myrtillus* L.

Yöresel İsimleri: Ayı üzümü, Likapa

Botaniksel Özelliği: Bu tür 30-50 cm kadar boy yapan, yapraklarını döken bodur bir çalıdır. Sürgünlerin köşeleri belirgin, tüysüz ve yeşil renktedir. Yapraklar açık yeşil renkte, yumurtamsı veya eliptik, kısa saplı, sivrice uçlu, kenarlı dişli, alt yüzü belirgin şekilde çıkıntılı damarlıdır. Sürünücü, rizomlu ve çok sayıda dik gövdeleri ve dalları vardır. Çiçekler teker teker ve 5 parçalı, çanak yaprağın ise kenarları tamdır. Taç küremsidir ve çoğunlukla beyaz ya da pembemsi renktedir. Lobları çok kısa ve geriye kıvrıktır. Meyve, olgun halde koyu mavi renkte, mum tabakası ile örtülü, tatlıdır ve yenilebilir (Anşin, 1994).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Meyve tanen, şeker, inositol, pektin, karotin, mirtillin içerir. Yapraklar ise tanen, arbutin, erikolin, mirtillin, reçine ve müsilaj içerirler (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kabızlığa karşı günde bir avuç tüketilir ya da bitkisel çay olarak da demlenir (38, 76, 98).

Literatürdeki Kullanımı: Meyve ve yaprakları kullanılır. Meyve ve yaprakları kurutulduklarında daha etkilidirler. Yaprak ve meyveler yeşil bir renk maddesi içerip, boya sanayinde kullanılırlar. Meyvenin dış kısmının hemeralopia tedavisinde özel bir yeri vardır (Antosiyon içerdiği için). Yapraklarından elde edilen destile su gözlerin yıkanmasında mükemmel bir sıvıdır (Chiej, 1988). Meyvesinden reçel, marmelat ve meyve suyu yapılır. Kabız yapıcı, antiseptik, kuvvet verici ve şeker hastalığına karşı infüzyon (% 5) halinde kullanılır (Baytop, 1999).

3.3.29 *Rhododendron ponticum* L.

Yöresel İsimleri: Mor çiçekli orman gülü, Komar

Botaniksel Özelliği: Çoğunlukla 3-4 m boy yapan herdem yeşil çalıdır. Genç sürgünler tüylü daha sonra çıplaktır. Yaprakları deri gibi sert, tam kenarlı, geniş şerit ya da eliptik şekilli olup sapa doğru daralırlar. Yaprakların üst yüzü parlak, alt yüzü soluk yeşil ve tüysüzdür. Çiçek 5-20 çiçekli bir çiçek kurulundan oluşur. Taç, morumsu pembe renkte, çan şeklinde, 10 stamenli ve ovaryum tüysüzdür. Meyvesi kapsül şeklindedir. Bitki çoğunlukla Kayın ve Ladin ormanlarında, çalılıklarda, ağaç sınırının üstünde yetiştirme alanı bulunur (Palabaş ve ark, 2006).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Yaprakları essential oil, tanen, ericolin, arbutin ve andromedol türevleri içerir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki(Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Romatizma ağrıları için 1 su bardağı sıcak su, 2 adet veya kurutulmuş 4 adet yaprak 30 dakika demlendirilir (11).

Literatürdeki Kullanımı: Orman güllerinin yaygın olduğu yerlerde, arılar tarafından alınan usarelerle yapılan bala “deli bal” denilmekte ve bu balın fazla yenilmesinde çoğu kez zehirlenmeler görülmektedir. Bu nedenle Doğu Karadeniz Yöresi ‘nde bu orman gülüne “Ağu veya Komar” denilmektedir. Yaprakları uçucu yağ, tanen, ericolin, arbutin ve andromedol türevleri içerir, ancak andromedol türevleri zehirli bileşikler olduğundan 57 kullanımı tehlikelidir (Palabaş ve ark, 2006). İnfüzyon halinde kullanılır. İdrar söktürücü, romatizmaya karşı ağrı kesici gibi özelliklere sahiptir (Baytop, 1999).

EUPHORBIACEAE

3.3.30 *Euphorbia rigida* M.Bieb.

Yöresel İsimleri: Sütü Ot, Sütleğen

Botaniksel Özelliği: Dayanıklı, ince buğulu-kabarcıksı, yoğun tüylü, çok yıllıktır. Yaprak sapı lanseolat, 2-7 x 0,5-1,7 cm, sivri uçlu, tam, ince ve etli. Yaprak damarları yuvarlak-yumurtamsı. Küçük damarlar böbrek biçimli ya da yumurtamsı--üçgen şeklimnde, 7-20 x 7-23 mm, mukronat, kama şeklinde (Davis, 1972).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Süt içinde rezin, kauçuk, nişasta ve enzimler bulunur. Tohumları bir sabit yağ taşımaktadır (Baytop,1999).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Mantar oluşumlarında kullanılmak üzere kurutulduktan sonra toz haline getirilen sütleğen bitkisi, kına ile karıştırılarak yaralara sürülür (39). Hayvanlarda süt yapması için kullanılır (39).

Literatürdeki Kullanımı: Çok tahriş edici olduğundan halen dâhilen kullanılışı terkedilmiştir. Haricen sütü siğillere karşı kullanılmaktadır. Taze bitkiden elde edilen süt her gün bir defa siğil üzerine sürülür. Bir hafta içinde siğillerin kaybolduğu görülmektedir (Baytop,1999).

FABACEAE

3.3.31 *Ceratonia siliqua* L.

Yöresel İsimleri: Keçiboynuzu

Botaniksel Özelliği: Her zaman yeşil, çoğunlukla çok gövdeli, boylu çalı ya da 10 m kadar boy yapabilen geniş tepeli bir ağaçtır. Tek bileşik yapraklar 5-11 yaprakçıktan oluşur. Eliptik yaprakçıklar 3-5 cm boyunda ve 2-3 cm enindedir. Kalın, sert, üst yüzleri bazen maviye çalan koyu yeşil, parlak, alt yüzleri soluk yeşildir, kenarları dişsiz, hafif ondülelidir. Erkek ve dişi çiçekler aynı ağaç üzerinde bulunurlar. Erkek çiçekler yaşlı dallar üzerinde yatık veya dik durumlu 5-6 cm boyda kırmızı salkımlar

halindedir. Dişı çiçekler 1-2 cm boyunda, yaşlı dallar üzerinde morumsu kırmızı dik kurullar oluşturur. Döllendikten sonra yana döner ve aşağı doğru sarkar (Mamıkoğlu, 2007).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Karbonhidratlar (% 60-70), şekerler (sakkaroz % 30, glikoz % 18), sellüloz, azotlu bileşikler, tanen ve sabit yağ içerir (Anşın ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Bağırsak ve sindirim sistemi rahatsızlıklarında pekmez halinde tüketilir (4, 24).

Literatürdeki Kullanımı: Taze meyvelerin idrar arttırıcı ve müshil etkileri vardır. Kuru meyvelerden hazırlanan bazı preparatlar ise çocuk ishallerine karşı kullanılmaktadır. Çekirdekleri çıkarıldıktan sonra, kurutulup toz etme ile elde edilen keçiboynuzu unu gıda olarak kullanılmaktadır. Meyveleri çerez olarak yenilir. Aynı zamanda iyi bir hayvan yemi ve dış satım ürünüdür. Bitkinin yaprakları ve dal kabukları da kabız etkiye sahiptir. Keçiboynuzu tohumu eskiden kuyumculukta ağırlık birimi olarak kullanılmıştır. (Anşın ve Eminağaoğlu, 2009).

3.3.32 *Spartium junceum* L.

Yöresel İsimleri: Katırtırnağı, Katırkuyruğu

Botaniksel Özelliği: Bu tür 1-3 m yüksekliğe ulaşabilen, çok yıllık, dikensiz, dalları yeşil ve silindirik olan bir çalıdır. Yaprakları basit, 1,5-2,5 cm uzunlukta ve çiçeklerin 5-20 tanesi bi aradadır. Korolla kelebek biçiminde ve parlak altın sarısı renklidir. Meyve 6-9 cm uzunlukta, tüysüz ve 12-20 tohumlu bir legümandır (Baytop,1999).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Renk maddeleri ve alkaloitler (sitisin ve diğerleri) taşımaktadır (Baytop,1999).

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Sindirim sistemi rahatsızlıklarında bir bardak sıcak su içerisine bir tatlı kaşığı kadar kurutulmuş atkuyruğu otu koyulur, 10 dk demlendirilir ve aç karnına tüketilir (90).

Literatürdeki Kullanımı: Katırtırnağı çiçeği hafif uyuşturucu ve idrar söktürücü etkileri nedeniyle, infüzyon (%1) halinde kullanılır (Baytop,1999).

HYPERICACEAE

3.3.33 *Hypericum perforatum* L.

Yöresel İsimleri: Kantaron

Botaniksel Özelliği: 10-110 cm boyunda, dik, otsu bitkilerdir. Yaprakları 5-35 mm, ovat veya eliptik-oblong, sapsız veya çok kısa saplı, lamina düz, büyük şeffaf noktalıdır. Sepal 5, oblong veya eliptik, akut, akuminat veya kısa aristat, tam, yüzeysel siyah noktalar az sayıda veya yok, petal 5, sarı renkli, 8-15 mm, kenarda az sayıda glandlıdır. Meyve 5-9 mm, ovoit veya piramit şeklinde bir kapsuladır (Davis, 1967).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Flavonoitler, Floroglusin türevleri, (hiperforin) kateşik tanen, naftodiantron türevleri, (hiperisin) uçucu yağ, uçucu yağında alfa pinen ve karvakrol bulunur (Baytop, 1984; Bulut, 2008; Kızıllarslan, 2008). A ve C vitamini, prosiyanidin (Bulut, 2008).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Romatizma ağrılarında çiçeği yaş iken parçalayıp 20-30 gün balkonda ve güneş altında, kavanoz içerisinde hakiki zeytinyağı ile karıştırılıp bekletilir, bir süre sonra süzdürülür ve daha sonra ağrıyan yerlere masaj yapılır (70).

Literatürdeki Kullanımı: Kansere karşı, egzama tedavinde, pişikte, antiseptik olarak, kuvvet verici olarak, uykusuzluğa karşı, adet sancısında, ishalde, prostat hastalıklarında, şeker hastalığında, bağırsak rahatsızlıklarında, yaprakları kahverengi, sarı ve yeşil renk 64 verdiği için boyamada ve dudak çatlaklarına karşı kullanılır (Koyuncu, 2005; Oral, 2007; Bulut, 2008; Deniz, 2008; Kızıllarslan, 2008; Vural,

2008; Metin, 2009; Polat, 2010). Çocuklarda gece altını ıslatmalara karşı, saçkıran tedavisinde, sistit tedavisinde, uçuk tedavisinde, yüksek tansiyon tedavisinde, yüz felci tedavisinde ve iç kanama tedavisinde kullanılır (Bulut, 2008). Çıban tedavisinde kullanılır (Baytop, 1984; Öztürk ve Özçelik, 1991). Astım, bronşit, akciğer hastalıkları tedavisinde kullanılır (Acartürk, 1996; Koyuncu, 2005; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008; Metin, 2009; Polat, 2010). Nefes darlığında, diş ağrısında, kulak ağrısında, cilt hastalıklarında kullanılır (Akalin, 1993; Kızılarıslan, 2008). İdrar yolları hastalıklarında, iltihaplı hastalıkların tedavisinde, kalp-damar rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır (Sami, 2007; Kızılarıslan, 2008). Ülser tedavisinde kullanılır (Baytop, 1977; Zeybek, 1985; Acartürk, 1996; Emre, 2003; Kültür, 2007; Sami, 2007). Kurt düşürücü olarak, verem ve soğuk algınlığında kullanılır (Ezer ve Avcı, 2004; Kültür, 2007). Romatizma tedavisinde kullanılır (Genç ve Özhatay, 2006; Kültür, 2007; Sami, 2007; Kızılarıslan, 2008). Taş düşürücü olarak kullanılır (Genç ve Özhatay, 2006; Kültür, 2007; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008). Baş ağrısını giderici olarak kullanılır (Ertuğ, 2004; Kültür, 2007; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008). Karın ve mide ağrısı tedavisinde kullanılır (Akalin, 1993; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Emre, 2003; Koyuncu, 2005; Genç ve Özhatay, 2006; Kültür, 2007; Oral, 2007; Sami, 2007; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008; Polat, 2010). Yanık tedavisinde kullanılır (Baytop, 1984; Öztürk ve Özçelik, 1991; Acartürk, 1996; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Emre, 2003; Kültür, 2007; Birinci, 2008). Hemoroit tedavisinde kullanılır (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Gürhan ve Ezer, 2004; Koyuncu, 2005; Oral, 2007; Sami, 2007; Bulut, 2008; Deniz, 2008; Kızılarıslan, 2008; Vural, 2008; Metin, 2009; Polat, 2010). Yara tedavisinde kullanılır (Baytop, 1977; Zeybek, 1985; Acartürk, 1996; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Emre, 2003; Genç ve Özhatay, 2006; Kültür, 2007; Sami, 2007; Kızılarıslan, 2008).

JUNGLANDACEAE

3.3.34 *Juglans regia* L.

Yöresel İsimleri: Ceviz

Botaniksel Özelliği: Yaklaşık 25-30 m boyunda, geniş yuvarlak taçlı, gövdesi 1,5-2,5 m çapında, gümüşü gri, düz kabuklu, tek evcikli ağaçlardır. Yapraklar 22-35 cm,

yaprakçıklar 5-11 adet, eliptik veya obovat, tepesi akut veya akuminat, tam ve uzun saplıdır. Erkek 65 çiçekler bir önceki yılın dalları üzerinde amentum durumunda, stamenler çok sayıda, dişi çiçekler tek veya 2-3 tanesi bir arada, o yıl gelişen dalların ucundadır. Meyve az çok küresel, yeşil, 4-6 cm çapında bir drupadır. Endokarp ince veya kalın, hafifçe kırışiktır (Davis, 1982).

Yararlanılan Etken Maddeleri: İnositol, juglan, tanen, gallik asit, juglandin, karoten, pyrogallik asit içerir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri, Meyve iç zarı, Tohumları

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Saç dökülmelerine karşı yaprakları kaynatılıp hafif ılıklandığında saç yıkanır (44). Kozmetik olarak kullanılır (53,18). Öksürük kesici olarak kanat kısmı kaynar su içine atılarak 10 dakika daha kaynatılır ve demlenmesi için 8-10 dk bekletilir, süzülerek içilir (30, 95, 4). Öksürük kesici olarak sabah suya koyulur, akşamdan içilir ve tekrar akşamdan suya koyulur sabah içilir (5). Öksürük kesici olarak 3 adet ceviz 1 bardak suya atılır, bir gece bekletilir ve önce suyu içilir daha sonra kendisi yenir (14).

Literatürdeki Kullanımı: Çıban tedavisinde, ayak terlemesi ve kokusunu engelleyici olarak, bakliyatlar da kurtlanmayı önleyici olarak, kınanın rengini koyulaştırmada, adet sancısında, göz hastalıklarında, kabız yapıcı olarak, burun kanamasında, guatr tedavisinde, bronşit tedavisinde, safra arttırıcı olarak, siğil tedavisinde, kadınlarda kısırlıkta, ağız yaralarında, sindirim bozukluklarında kullanılır (Koçyiğit, 2005; Koyuncu, 2005; Gençay, 2007; Yeşil, 2007; Bulut, 2008; Eşen, 2008; Kızılarşlan, 2008; Saday, 2009; Polat, 2010). Kaşa ve göze sürme çekilmesinde kullanılır. Kemik erimesi tedavisinde kullanılır. Arı sokmasına karşı, diş eti hastalıklarının tedavisinde, bağırsak hastalıklarının tedavisinde, ateş düşürücü olarak, nefes darlığına karşı, damar sertliğine karşı, ödem giderici olarak, vajina iltihaplanmasına karşı, kırışıklıklara karşı, hafıza güçlendirici olarak kullanılır (Koçyiğit, 2005; Gençay, 2007; Yeşil, 2007; Bulut, 2008; Metin, 2009). Kanseri tedavisinde, tohumları 66 sabun ve kozmetik sanayinde kullanılır (Gençay, 2007; Yeşil, 2007). Düzgün dalları baston yapımında kullanılır. Taze meyve kabukları durgun sulara balıkları sersemletmek için atılır (Polat, 2010). Yaprak köy ekmeği pişirilirken fırına serilir ve hoş koku verir (Koçyiğit, 2005; Gençay, 2007). Ceviz içi

dövölür yağı çıkarılıp tahta cilalamada ve silah yağlamada kullanılır (Metin, 2009). Meyveleri gıda olarak tüketilir (Baytop, 1977; Öztürk ve Özçelik, 1991; Sami, 2007; Bulut, 2008; Kızılarlan, 2008; Polat, 2010). Kansızlık, ishal ve ülser tedavisinde kullanılır (Acartürk, 1996; Kızılarlan, 2008). Odunu mobilyacılıkta kullanılır (Baytop, 1977; Koçyiğit, 2005; Kızılarlan, 2008). Yaprakları cildi güzelleştirmede, saçları güçlendirmede kullanılır (Zeybek, 1985; Koçyiğit, 2005; Gençay, 2007; Bulut, 2008; Kızılarlan, 2008; Metin, 2009; Polat, 2010). Diş temizlenmesinde, idrar arttırıcı olarak, kuvvet verici olarak kullanılır (Bayatlı, 1940; Özyurt, 1992; Altan ve Alçitepe, 2001; Kızılarlan, 2008). Yağı yemeklik yağ olarak ve boyacılıkta kullanılır. Odunu boyacılıkta kullanılır. (Baytop, 1977; Öztürk ve Özçelik, 1991; Özyurt, 1992; Akalın, 1993; Özgökçe ve Yılmaz, 2003; Tabata ve ark. 1994; İlçim ve Varol, 1996; Koçyiğit, 2005; Gençay, 2007; Sami, 2007; Yeşil, 2007; Birinci, 2008; Bulut, 2008; Kızılarlan, 2008; Polat, 2010). Bademcik ağrılarına karşı, sırt ve bel ağrılarına karşı, halsizlik ve kırgınlığa karşı ve sıtma hastalığının tedavisinde kullanılır (Bayatlı, 1940; Özyurt, 1992; Sevinç ve Altan, 1995; Yeşil, 2007; Bulut, 2008; Kızılarlan, 2008). Romatizma tedavisinde kullanılır (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Kültür, 2007). Öksürük, sivilce, grip, soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır (Koçyiğit, 2005; Kültür, 2007; Yeşil, 2007; Bulut, 2008; Kızılarlan, 2008). Taş düşürmede kullanılır (Genç ve Özhatay, 2006). Güneş çarpmasına karşı ve kan dindirici olarak kullanılır (Ezer ve Avcı, 2004; Koyuncu, 2005; Kızılarlan, 2008). Saç boyamada kullanılır. Saç dökülmesi, deri çatlamları, şeker hastalığı tedavisinde kullanılır. Hayvan hastalıklarında ve böcek öldürücü olarak kullanılır (Acartürk, 1996; Koçyiğit, 2005; Gençay, 2007; Yeşil, 2007; Birinci, 2008; Bulut, 2008; Metin, 2009). Hemoroit tedavisinde kullanılır (Acartürk, 1996; Gürhan ve Ezer, 2004; Kültür, 2007; Sami, 2007; Yeşil, 2007; Bulut, 2008; Kızılarlan, 2008). Kadın hastalıklarında, iştah açıcı olarak ve yakacak olarak kullanılır (Koçyiğit, 2005; Gençay, 2007; Sami, 2007; Bulut, 2008; Kızılarlan, 2008). Mantar, eklem ağrıları tedavisinde kullanılır (Doğan, 2008; Kızılarlan, 2008; Polat, 2010). Baş ağrısı giderici, yara iyiedici, mide ağrısı, egzama tedavisinde kullanılır (Bayatlı, 1940; Özyurt, 1992; Akalın, 1993; Acartürk, 1996; Altan ve Alçitepe, 2001; Genç ve Özhatay, 2006; Deniz, 2008; Kızılarlan, 2008).

LAMIACEAE

3.3.35 *Mentha x piperita* L.

Yöresel İsimleri: Nane

Botaniksel Özelliği: Son derece değişken, çıplak veya tüylü, küf kokulu, keskin kokulu veya (yetiştirilen formlarda) hoş kokulu çok yıllık bitkiler. Gövde yaprakları oblong-ovattan lanseolata kadar değişen şekillerde, genellikle en geniş kısmı ortanın alt bölümünde, tepede obtus veya akut, tabanda rotundat veya kordat, kenarlar serrat, 35-75 mm uzunlukta ve genellikle 12 mm den daha geniş, düz kenarlı ve altta çoğunlukla basit tüylü. Lamina düz 68 veya kırışık, çıplaktan kabaca gri-villoz tüylüye kadar değişen özellikte. Yaprığın alt yüzeyindeki tüyler çoğunlukla basit. Merikarplar kahverengi, tüylü bitkilerde ağımsı, tüysüz bitkilerde düz (Davis, 1965-1988).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Karvon ve uçucu yağ içerir (Baydar, 2007).

Kullanılan Kısımlar: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Nane yaprakları 4 su bardağı soğuk su içerisine koyulur. Kaynama noktasına gelinceye kadar kaynatılır. Kaynayan su bir süzgeç yardımıyla süzdürülür ve içerisine ayva kabuğu, limon kabuğu, elma kabuğu hoş koku için katılır, soğuk algınlığı ve hazımsızlık için kullanılır (25). Ayva kabuğu, limon kabuğu, elma kabuğu ve nane bir arada kaynatılır, süzülüp sıcak içilir ve ağız kokusunu gidermek için yenerek tüketilir (31, 95, 87, 49, 32, 98, 103, 6, 17, 22, 35, 73, 88).

Literatürdeki Kullanımı: Nananın taze ya da kurutulmuş yaprakları, bazı yemek ve besinlere katıldığı gibi ilaç, besin ve parfümeri endüstrilerinde de kullanılır (Baytop, 1999).

3.3.36 *Rosmarinus officinalis* L.

Yöresel İsimleri: Biberiye

Botaniksel Özelliği: 50-100 cm boylarında bir çalıdır. Kışın yapraklarını dökmeyen, çiçekleri soluk mavi renkte, çok yıllık odunsu bitkidir. Yaprakları 2-3,5 cm

uzunlukta, 2-4 mm genişlikte, dil biçiminde, alt yüzü açık, üst yüzü koyu yeşil renkli ve basit iğne şeklinde yaprakları vardır (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Tanen (% 8), acı madde ve uçucu yağ (%1-2) taşımaktadır. Güney Anadolu (Mersin) bölgesinde elde edilen kurutulmuş yapraklarda % 1,7 uçucu yağ bulunduğu saptanmıştır (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Sakinleştirici olarak bir bardak su ile bir miktar biberiye kaynatılıp içilir (60, 49).

Literatürdeki Kullanımı: Dâhilen kabız, hazım sistemi uyarıcısı, safra arttırıcı ve idrar söktürtücü olarak, haricen ise cerahatli yaraların tedavisinde kullanılır. İnfusyon (% 5-10) dâhilen günde 2-3 bardak içilir. Haricen bu infusyon ile yaralar yıkanır ve pansuman yapılır. Esansı, parfümeride saç dökülmesine karşı etkilidir, haricen romatizma ağrılarını dindirici etkisi vardır. (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

3.3.37 *Salvia fruticosa* Mill.

Yöresel İsimleri: Adaçayı, dağ çayı

Botaniksel Özelliği: Gövde dik veya yatık, dört köşeli ve yeşil renklidir. Gövde üzerinde çok sayıda uzun, yumuşak tüyler ve salgı bezleri bulunmaktadır. Yapraklar keskin sivri uçlu, yeşil yüzeyi buruşuk, tüyler bazı örneklerde kısa ve sert, bazı örneklerde ise uzun ve yumuşak tiptedir. Çiçekler zigomorf, çiçek durumu bileşik salkım olup gövdede dairesel olarak dizilirler. Her çiçek kümesinde 20-40 çiçek bulunur (Özkan, 2011).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Çiçekli dallar tanen, rezin acı madde ve uçucu yağ (%0,3–0,9) taşımaktadır (Baytop, 1999).

Kullanılan Kısımları: Çiçekleri, Yaprakları

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Soğuk algınlığı için; kaynatıp kenara alıyoruz sıcak suyun içine dağ çayı ilave ediyoruz ve 5-10 dakika arası demlenmesini bekliyoruz. Ardından çayı süzüp içinden tanelerini ayırıp biraz ılımasını bekleyip içine bal ve limon ekleyerek içiyoruz (101, 11, 28, 6).

Literatürdeki Kullanımı: Yaprak dekoksiyon halinde nezle ve soğuk algınlığında kullanılır (Özgökçe ve Özçelik, 2004). Gövde kısmı soyulduktan sonra yenir (Özgen ve ark., 2004). Yaprak kısmının çayı yapılarak soğuk algınlığına ve mide ağrılarına karşı kullanılır (Koyuncu ve ark., 2010).

3.3.38 *Satureja spicigera* (K.Koch) Boiss.

Yöresel İsimleri: Çorbakekiği, Kondar, Köndar

Botaniksel Özelliği: Çok yıllık, otsu, yaklaşık 30-45 cm dallı gövdeye sahip eğik yapılı, çoğunlukla kökleri rizomlarla dağıtılan ve beyaz çiçekli bir türdür. Bitkiler genellikle Ağustos ve Eylül ayları arasında çiçeklenir. Bu tür; Artvin, Giresun, Rize, Samsun, Tokat ve Trabzon'un 20-1500 m yükseltilerinde geniş yayılış gösterir. Kuraklığa, ağır iklim şartlarına ve soğuğa hassastır (Davis, 1982).

Kullanılan Kısımlar: Tüm Bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Soğuk algınlığında ve öksürüklerde bir çay kaşığı kurutulmuş kekik yaprağı bir bardak sıcak suya eklenir. Bardağın üstü örtülür ve daha sonra süzdürülür isteğe bağlı olarak bal eklenebilir ayrıca yemeklere de eklenerek kullanılır (64).

3.3.39 *Thymus praecox* subsp. *grossheimii* (Ronniger) Jalas

Yöresel İsimleri: Dağ kekiği, Yayla kekiği

Botaniksel Özelliği: Halk arasında yayla çayı olarak da anılan bu dağ çayı bitkisi, adaçayı bitkisiyle karıştırılsa da aslında daha sert bir yapıya sahip olmasıyla ondan kolayca ayırt edilebiliyor. Boyu 1 metreye kadar çıkabilen bu bitkinin yaprakları yaklaşık 2-3 santimetre kalınlığa dek ulaşabiliyor, açık yeşil-gri tonlarındaki rengiyle hemen fark edilir. (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Uçucu yağ (% 0.5 - 3.5), acı madde ve tanen taşımaktadır. Uçucu yağ içinde timol (% 20 - 50) ve karvakrol bulunur (Baytop,1999).

Kullanılan Kısımları: Çiçekleri, Yaprakları

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İştah açıcı, idrar söktürücü, öksürük kesici, soğuk algınlığı tedavisinde bir çay kaşığı kurutulmuş kekik yaprağına bir bardak sıcak su eklenir. Bardağın üstü örtülür ve daha sonra süzdürülür isteğe bağlı olarak bal eklenebilir (35).

Literatürdeki Kullanımı: Kuvvet verici, hazmı kolaylaştırıcı, sinirleri kuvvetlendirici, cinsel istek artırıcı özellikleri vardır. Bağırsak iltihabını iyileştirir. İdrar söktürür. Kan dolaşımını düzenler. Kansızlığı giderir. Öksürük, astım, bronşit, grip şikâyetlerinde etkilidir. Suyu ile yapılan banyo romatizma ağrılarını dindirir. Adet kanamalarının düzenli olmasını sağlar (Eminağaoğlu, 2012).

LAURACEAE

3.3.40 *Cinnamomum cassia* (L.) J.Presl

Yöresel İsimleri: Tarçın

Botaniksel Özelliği: Bu tür 10 - 12 m yükseklikte ve kışın yapraklarını dökmeyen bir ağaçtır. 30 - 50 cm boyunda, 1 - 3 mm kalınlıkta, boru veya oluk biçiminde parçalardır. Dış kısmında mantar bulunur ve grimsi esmer renklidir. İç kısmı sarımsı esmer renklidir. Kokusu kuvvetli ve özel, tadı tatlımsı ve batıcıdır (Baytop, 1999).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Tan en ve uçucu yağ (% 1 - 2) taşımaktadır (Baytop,1999).

Kullanılan Kısımlar: Kabuk

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Balgam söktürücü olarak bal, zencefil, karabiber ve tarçın karıştırılır (40, 6). Yine balgam söktürücü olarak karabiber bal, tarçın macun haline getirilir bir yemek kaşığı tüketilir ayrıca yiyecek ve içeceklere hoş koku amaçlı katılır (85).

LINACEAE

3.3.41 *Linum usitatissimum* L.

Yöresel İsimleri: Keten

Botaniksel Özelliği: Mavi veya beyaz çiçekli, küçük yapraklı tek yıllık otsu bir bitkidir. Yuvarlak kapsül şeklindeki meyveleri düz, oval yassı, kırmızı-kahverengi tohumlar içerir (Ketenoğlu ve ark., 2011).

Yararlanılan Etken Maddeleri: % 25 protein, %45 yağ (linoleik ve linolenik asit içeren) içerir. Yağı E vitamini içerir ve 100 gramında enerji değeri 900 kcal'dir (Ketenoğlu ve ark., 2011).

Kullanılan Kısımları: Tohumları

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Sindirim sistemi rahatsızlığında 3 yemek kaşığı yoğurt 1 tatlı kaşığı keten tohumu ile karıştırılarak aç karnına tüketilir (55). Hazımsızlıklarda yoğurt ile karıştırılarak yenir (63).

Literatürdeki Kullanımı: Müshil olarak, sindirim sistemi iltihapları ve tahrişlerinde, ağrılarda ve öksürük kesmek için kullanılır (Baytop, 1999). Çıbanların tedavisinde kullanılır (Ezer ve Avcı, 2004). Bronşit tedavisinde kullanılır (Tuzlacı, 2006).

LYTHRACEAE

3.3.42 *Punica granatum* L.

Yöresel İsimleri: Nar

Botaniksel Özelliği: 2-7 m uzunlukta, dikenli çalılar veya dikensiz küçük ağaçlardır. Yapraklar lanseolattan obovata kadar değişen şekillerde, 2.5-7 cm, tüysüz, düzdür. Çiçekler canlı kırmızı, nadiren beyaz; hipantiyum derimsi, kırmızımsı; sepaller yaklaşık 8 mm, tabanda birleşik; petaller 15-20 mm'dir. Meyve küresel, 5-8 cm çapında, kahverengimsi; tohumlar pulp içine gömülüdür (Davis, 1972).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Forfor ve potasyum içerir (Ketenoglu ve ark., 2011).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Öksürük kesici olarak bir miktar meyve kaynar suya katılır, süzdürülür ve içilir (65, 60). Kanseri engellemek için meyveleri direk olarak tüketilir (65, 60).

Literatürdeki Kullanımı: Meyve olarak tüketilir (Bulut, 2008; Polat, 2010). Bağışıklık güçlendirici ve adet düzenleyici olarak kullanılır. Deri tabaklanmasında, iç kanamalara karşı kullanılır (Gençay, 2007; Metin, 2009; Polat, 2010). Kalp atışlarını dengelemek için, uykusuzluğu gidermek için kullanılır. Nar ekşisi kanlanan gözü tedavi etmek için kullanılır. Kolesterolü düşürmek için kullanılır. Tavuk hastalıklarında ve koyunlarda mide şişmesinde kullanılır (Metin, 2009). Baş ağrısını iyileştirmek için kullanılır. Sepet yapımında kullanılır. 78 Böbrek taşı düşürmede kullanılır (Gençay, 2007). Hayvan yemi olarak kullanılır. Hayvanlarda ishale karşı kullanılır (Balos, 2007). Kabuğu bağırsak şeritlerine karşı kullanılır. İshale karşı kullanılır. Meyvelerinden meyve suyu ve nar ekşisi elde edilir (Baytop, 1984; Acartürk, 1996; Balos, 2007; Gençay, 2007; Bulut, 2008; Polat, 2010). Kelliğe karşı kullanılır. Sivilce tedavisinde kullanılır (Bayatlı, 1940; Altan ve Alçitepe, 2001). Kurt düşürücü ve kuvvet verici olarak kullanılır (Bayatlı, 1940; Gençay, 2007). Park ve bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılır (Acartürk, 1996). Boya bitkisi olarak kullanılır (Baytop, 1984; Öztürk ve Özçelik, 1991; İlçim ve Varol, 1996; Gençay, 2007; Polat, 2010). Kan şekerini düşürücü olarak kullanılır (Kıran, 2006). Hemoroit tedavisinde kullanılır (Bayatlı, 1940; Altan ve Alçitepe, 2001; Gürhan ve Ezer, 2004; Polat, 2010).

MALVACEAE

3.3.43 *Althaea hirsuta* L.

Yöresel İsimleri: Gülhatmi, Hatmi çiçeği, Molok

Botaniksel Özelliği: Bu tür 2 m kadar boy yapabilen, yumuşak tüylü, çok yıllık otsu bitkidir. Yaprakları tam veya üç lobludur. Çiçekleri pembemsi renkli ve küçüktür. Kaliks 5 parçalı ve tüylü, corolla 5 parçalı pembemsi beyaz renkli, erkek organlar çok adettir. Hafif kokulu ve tatsızdır (Baytop,1999).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Müsilaj, uçucu yağ ve sabit yağ taşımaktadır (Baytop, 1999).

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Öksürük tedavisinde çiçeği süt ile kaynatılıp 3-4 dk dinlendirilip içilir (90, 52).

Literatürdeki Kullanımı: Göğüs yumuşatıcı ve tahrişleri giderici etkilere sahiptir. : İnfüzyon (% 5), bal ile tatlandırıldıktan sonra içilir veya gargara yapılır (Baytop, 1999).

3.3.44 *Malva sylvestris* L.

Yöresel İsimleri: Ebegümeci

Botaniksel Özelliği: İki veya çok yıllık bitkilerdir. Gövdeler dik veya yükselidir. Yapraklar az çok dairemsi, 5-7 loblu, kenarları krenat, seyrek piloz veya tüysüzdür. Çiçekler yaprak koltuklarında ve dal uçlarında demetler halindedir. Sepaller genişçe üçgenimsi, 3- 7mm'dir. Petaller 18-25 mm, sepallerin 4 katı kadar veya daha uzun, leylak renginden pembeye kadar değişen renklerde, emerginat veya hafifçe 3-5 parçalıdır. Merikarplar sırt kısmında az çok düzdür (Davis, 1967).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Tanen, müsilaj,pektin, delfinidin ve malvin gibi antosiyanidin bileşikleri, flavonlar, glikoz, malvidin (Baytop, 1984; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008).

Kullanılan Kısımları: Tüm bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Mayasıl tedavisinde ve şeker hastalığında soğuk su içerine koyularak kaynatılır. Bir gece ayazda bekletilir daha sonra süzülerek içilir (28, 93).

Literatürdeki Kullanımı: Karaciğer hastalıklarının tedavisinde, immun sistemi kuvvetlendirici olarak, ateş düşürücü olarak, göğüs yumuşatıcı olarak, nefes darlığına karşı, ısırgan otunun meydana getirdiği kaşıntıya karşı, idrar yolları hastalıklarının tedavisinde, romatizma tedavisinde, kabakulak tedavisinde, kadın hastalıkları tedavisinde, bel ağrılarının tedavisinde, inflamasyon giderici olarak kullanılır (Koçyiğit, 2005; Koyuncu, 2005; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008; Polat, 2010). Deri, saç ve göz rahatsızlıklarında, bacak ağrılarında kullanılır (Acartürk, 1996; Kızılarıslan, 2008). Ağız yaralarını iyileştirir. Hemofili hastalığının tedavisinde kullanılır (Polat, 2010). Solunum sistemi rahatsızlıklarında, çıban ve yaralara karşı kullanılır. Dalları çocuk düşürücü olarak kullanılır (Karamanoğlu, 1977; Baytop, 1984; Özyurt, 1992; Acartürk, 1996; Ertuğ, 2004; Koçyiğit, 2005; Kıran, 2006; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008). Sıtma tedavisinde, kulak ağrısında, verem hastalığında, kasık şişmelerinde kullanılır (Bayatlı, 1940). Gıda olarak yemeği tüketilmektedir (Baytop, 1984; Gümüş, 1994; Akalın, 1993; İlçim ve Varol, 1996; Koçyiğit, 2005; Koyuncu, 2005; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008; Polat, 2010). Paslı çivi batmasına karşı kullanılır (Altan ve Alçitepe, 2001). Bronşit, faranjit, guatr ve diş hastalıkları tedavisinde kullanılır (Acartürk, 1996; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008). Soğuk algınlığı ve sindirim sistemi iltihaplarında kullanılır (Baytop, 1984; Özyurt, 1992; Yücel ve Tülükoğlu, 2000; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008). Baş ağrısı, mide bulantısı, grip, iltihap söktürücü, mide, bağırsak ve kalp hastalıkları tedavisinde kullanılır (Akalın, 1993; Altan ve Alçitepe, 2001; Bulut, 2008; Polat, 2010). Öksürük kesici, balgam söktürücü, süt arttırıcı, idrar söktürücü, boğaz ağrılarını giderici, oyun amaçlı kullanılır (Bayatlı, 1940; Ertuğ, 2004; Sami, 2007). Adet düzenleyici, egzamaya karşı ve bağırsak yumuşatıcı olarak kullanılır (Bayatlı, 1940; Emre, 2003; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008). Hemoroit tedavisinde kullanılır (Ezer ve Avcı, 2004; Koçyiğit, 2005; Koyuncu, 2005; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008; Polat, 2010). Yapraklarından yeşil renk elde edilir (Mert ve ark., 1992; Kızılarıslan, 2008). Gastrit, mesane, mide ve bağırsak ülseri, şişlik tedavisinde kullanılır (Ertuğ, 2004). Şeker düşürücü, böbrek iltihabı ve kanser tedavisinde kullanılır (Kıran, 2006; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008).

3.3.45 *Tilia rubra* DC.

Yöresel İsimleri: Kafkas İhlamuru, İhlamur

Botaniksel Özelliği: 20-25 m. boylarında, kırmızı renkli sürgünler çıplak, tomurcuklar tüysüz, sivri yumurta biçiminde, yapraklar çarpık, dip kısmı hemen hemen kesilmiş gibi, uçları sivri, üst yüz parlak koyu yeşil ve çıplak, alt yüz soluk yeşil ve damarların birleşim yerlerinde beyaz tüy demetleri bulunur. Çiçek kurulları 3-7 çiçekten oluşmakta, meyve deri gibi sert, üzerinde pervazları olup aynı zamanda tüylüdür. Kuzey Doğu Anadolu’da çok görülür (Anşin ve Eminağaoğlu. 2009).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Saponin C vitamin, müsilaj, şeker, zamk, karoten, tanen, sabit yağ ve uçucu yağ içerir. Uçucu yağın içinde farnesol adı verilen bir madde bulunur. Yapraklarında ise tiliacin isimli bir madde bulunur (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Çiçekleri, Yaprakları

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel kullanılış Şekilleri: Soğuk algınlığı, grip ve nezleye karşı bir miktar suya çiçekli ıhlamur yaprağı atılıp kaynatılır. Bir süre kaynatılan ıhlamur isteğe göre 5-10 dk demlemeye alınır. Yine isteğe göre içerisine bal ve limon eklenebilir (103, 102, 43, 47, 107, 108, 110, 114, 118, 119, 50, 64, 73, 77, 32, 41, 79, 86, 88, 95, 97, 98, 99, 3, 7, 12, 17, 18, 19, 22). Kaynatılan ıhlamur yaprakları soğuduğu zaman pamuk yardımı ile göz çevresine koyulur mikropları temizler ve gözde oluşan çapakları temizlemede etkilidir (106). Soğuk su içerisinde kaynatılır. İçerisine ayva dalı ve karabiber katılır, sıcak halde tüketilir düzenli olarak sıcak tüketildiğinde öksürüğe iyi gelir (28). Çayı içilerek göğsü yumuşatmada kullanılır (53).

Literatürdeki Kullanımı: Uyarıcı, spazm çözücü, sakinleştirici, öksürüğe, astıma, kalp hastalıklarına, damar sertliğine, enfarktüsü önleyici, idrar söktürücü, gut ve romatizmalı rahatsızlıklarda, yanık, çıban, iltihaplarda ve grip hastalığına karşı etkilidir. Kaynatılarak çay şeklinde, gargara ve sürülerek kullanılır (Baytop, 1999; Avcı, 2005).

MORACEAE

3.3.46 *Ficus carica* L.

Yöresel İsimleri: İncir

Botaniksel Özelliği: Yaklaşık 10 m boyunda ağaçlardır. Yapraklar düşücü, 3-7 loplu veya tam, çoğunlukla kordat, skabrit, altta az çok kısa yumuşak tüylü, nadiren tüysüz, kenarlar undulat, sap 2-10 cm, kalındır. Meyve 2-3 cm uzunluğunda, basık küresel, kısa saplı, sarımsıdan mora kadar değişen renklerde, tüysüz ya da tüylüdür (Davis, 1982).

Yararlanılan Etken Maddeleri: % 50 dekstroz, saponin ve glikozitler (Koçyiğit, 2005), şekerler, vitaminler (Baytop, 1984).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Sindirim sistemi rahatsızlığında kurutulmuş olarak tüketilir, meyveleri gıda olarak da yenir (5, 94).

Literatürdeki Kullanımı: Meyveleri gıda olarak tüketilir. Sarılık, nasır tedavisinde kullanılır. Soğuk algınlığı ve diyabet tedavisinde kullanılır (Koçyiğit, 2005; Deniz, 2008). Sindirimi kolaylaştırır (Deniz, 2008). Bitkinin dallarından boya elde edilmektedir. Diş ağrılarını gidermek için kullanılır (Metin, 2009). Ülser tedavisinde kullanılır (Koyuncu, 2005). Burun kanamasına karşı kullanılır. Yoğurt ve ekmek mayası olarak kullanılır. Saçkıran ve kanser tedavisinde kullanılır. Bacak ağrılarında ve süs olarak kullanılır (Polat, 2010). İncir rakısı elde edilir (Baytop, 1984). Kuvvet verici olarak kullanılır (Bayatlı, 1940; Metin, 2009). Balgam söktürücü, yumuşatıcı ve çerez olarak kullanılır (Özyurt, 1992; Deniz, 2008). Yapraklar nezle tedavisinde, ishal tedavisinde, sıtma tedavisinde, bronşit tedavisinde kullanılır. Zehirli hayvan sokmalarına karşı sütü kullanılır (Bayatlı, 1940; Altan ve Alçitepe, 2001; Koçyiğit, 2005). Teleme adı verilen yöresel bir gıda olarak kullanılır (İlçim ve Varol, 1996). Göğüs hastalıklarında yumuşatıcı olarak, boğaz iltihaplarına karşı, reçel ve tatlı yapımında kullanılır (Deniz, 1982; Stayanov, 1982). Hemoroit tedavisinde kullanılır (Bayatlı, 1940; Baytop, 1984; Altan ve Alçitepe, 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Emre, 81 2003; Gürhan ve, 2003; Koçyiğit, 2005). Yara ve çıban tedavisinde

kullanılır (Baytop, 1984; Ertuğ, 2004; Koçyiğit, 2005; Akan ve ark., 2008; Deniz, 2008). Egzama tedavisinde kullanılır (Tuzlacı ve Aymaz, 2001).

3.3.47 *Morus alba* L.

Yöresel İsimleri: Akdüt

Botaniksel Özelliği: 15 m'ye kadar uzunlukta, çıplak sürgünlü ağaçlar. Yapraklar ovat veya genişçe ovat, 6–10(-18) cm, akut veya kısaca akuminat, tabanda yuvarlak veya yamukça kordat, tam, loblu veya sinuat, krenat–dentat, ince, yumuşak, çoğunlukla her iki yüzünde çıplak, fakat alt yüzde damar koltuklarında tüy demetleri var. Yaprak sapı 1-3,5(-4) cm. Pedunkul yaklaşık meyve boyunda. Meyve 1–2,5 cm, beyaz, pembemsi veya morumsu (Davis, 1965-1985).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Adenine, glikoz, asparagine, kalsiyum karbonat, protein, tanen içerir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Behçet hastalığı ve kanser tedavisinde pekmez haline getirilerek tüketilir (30, 84, 18). Kanserli olanlar direk olarak meyvelerini tüketir (28).

Literatürdeki Kullanımı: Yaprakları ateş düşürücü ve idrar artırıcı etkilere sahiptir. Yaprakları ipek böceği yetiştirilmesinde önemli bir yere sahiptir (Baytop, 1999).

3.3.48 *Morus nigra* L.

Yöresel İsimleri: Karadut

Botaniksel Özelliği: 10-15 m boy yapabilen, çok ve kalın dallı, kışın yapraklarını döken orta boylu bir ağaçtır. Aya ucu sivri, dip kısmı yürek şeklinde, kenarları testere gibi dişli, sade yapıda bazen lopludur. Çiçek kurulu uzun, erkek ve dişi çiçeklerin 4 parçalı priant örtüsü vardır. Genç sürgünler tüylü, yapraklar almaçlı dizili, biraz derimsi yapıda, üst yüzü koyu yeşil, alt yüzü açık yeşildir. Bileşik meyve olgun halde siyah renkte, küremsi yapıda, ezildiğinde kırmızı bir meyve suyu çıkarır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bağ ve bahçelerde kültürü yapılmaktadır (Şimşek, 2002).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Adenine, glikoz, asparagine, kalsiyum karbonat, protein, tanen içerir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Behçet hastalığı ve kanser tedavisinde pekmez haline getirilerek tüketilir (30, 84, 18). Kansızlığa direk olarak tüketilir (28).

Literatürdeki Kullanımı: Meyve, yapraklar ve kabukları; dekoksasyon, meyve suyu, toz, tentür ve sıvı ekstre halinde kullanılır. Meyvelerinden, reçel, marmelat, meyve suyu ve likör yapılır. Çeşitli içkilere renk vermek amacıyla kullanılır (Anşin, 1994). Kabuklarından dokuma sanayinde kullanılan lifler elde edilir. Kök ve kabuklarının alkoldeki eriği diş ağrısı ve ağız yaralarına karşı kullanılır. Şeker hastalığında etkilidir ve astrigent özelliğe sahiptir (Chiej, 1988). Meyvelerinden hazırlanan şurup özellikle çocuklarda, ağız ve boğaz hastalıklarına karşı gargara halinde kullanılır. Karadut kökü veya kök kabuğu müshil ve tenya düşürücü bir etkiye sahiptir. Ayrıca yaprakları idrar söktürücüdür (Baytop, 1999).

OLEACEAE

3.3.49 *Olea europaea* L.

Yöresel İsimleri: Zeytin

Botaniksel Özelliği: Herdem yeşil, 10 metreye kadar boy yapabilen, yaygın tepeli, sık dallı ağaçtır. 3-8 cm boyunda, 0,5-1,5 cm. genişliğindeki mızrak biçimli yapraklar, kalın, sert, sivri uçlu ve düzgün kenarlıdır. Üst yüzü koyu gri yeşil, alt yüzü açık gri ve parlak yıldız tüylerle kaplıdır. 3-5 mm. boyundaki dört beyaz taç yapraklı çiçekler 4-8 cm. boyunda dik salkımlar oluşturur. Taç yapraklar dipten birleşiktir. Anterler ve çiçek tozu konağı koyu sarı renktedir, ilkbahar sonu, yaz başında açarlar. Genellikle 1-2 cm. boyundaki meyveler, önceleri yeşil, olgunlaşmaya yakın pembe, mor, olgunlaşınca da siyaha yakın koyu mor renktedir. 5-10 mm. boyunda sert, odunsu bir çekirdeğe sahiptir. Çekirdeği ve etli kısmı yağlıdır (Mamikoğlu, 2007).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Oleik asit gliseritleri, Fitosterol, Uçucu yağ, Flavonoidler, Organik asitler, Tanen, Reçine, A ve E vitaminleri (Baytop, 1984; Bulut, 2008).

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yara ve yanık tedavisinde esas zeytinyağı ile kirecin üst tabakası (kaymak gibi olan kısım) alınıp macun kıvamına getirilip sürülür (53). Nasır tedavisinde sarımsak ile birlikte nasırlı bölgeye koyulur (55). Şeker hastalığında esas zeytinyağı ile çiğ süt karıştırılıp içilir (18). Kolesterol tedavisinde yaprakları kaynatılıp suyu içilir (45, 91, 98).

Literatürdeki Kullanımı: Nefes darlığına karşı kullanılır. Meyvelerinin yağı ateş düşürücü olarak ve bebeklerde kemik gelişimini arttırmak için kullanılır. Meyveleri gıda olarak tüketilir. Meyvelerinin yağı yemeklik yağ olarak kullanılır. Dalları baston yapımında kullanılır. Odunu yakacak olarak kullanılır. Meyve çekirdeklerinden kolye yapılarak çocuklara nazarlık olarak takılır. Yaprakları ölünen yıkama suyuna konur. Kolesterol düşürücü olarak kullanılır. Yağ bezelerinin yok edilmesinde kullanılır. Yanık tedavisinde, öksürüğe karşı, boğmacaya karşı ve kulak ağrısının giderilmesinde kullanılır (Gençay, 2007; Bulut, 2008; Metin, 2009; Polat, 2010). Hayvan yemi olarak kullanılır. Süpürge ve çit yapımında kullanılır. Sepet ve sele yapımında kullanılır. Mide bulantısı ve kusmaya karşı kullanılır. İdrar arttırıcı, doğumu kolaylaştırmak için kullanılır (Gençay, 2007; Polat, 2010). Yaprakları yün boyamada kullanılır. Kan durdurucu olarak kullanılır (Metin, 2009). Yağı karaciğer hastalıkları ve karın ağrılarına karşı kullanılır (Özyurt, 1992; Acartürk, 1996; Gençay, 2007). Yağı müshil, yatıştırıcı, kabızlığa karşı ve safra kesesi tıkanıklıklarına karşı kullanılır (Baytop, 1984). Hayvan hastalıklarında zehirlenmelere ve karın şişmesine karşı, 86 kuvvet verici olarak kullanılır. Diş ağrılarında, boğaz şişliklerinde kullanılır (Bayatlı, 1940; Bulut, 2008; Polat, 2010). Eskiden barış sembolü olarak kullanılmıştır. Yağı safra arttırıcı, sarılık tedavisinde, sabun sanayinde, kurt düşürücü olarak kullanılır (Bayatlı, 1940; Karamanoğlu, 1977; Baytop, 1984; Özyurt, 1992; Altan ve Alçitepe, 2001; Polat, 2010). Sıtma tedavisinde, mide ağrılarının giderilmesinde, ağız kokularını giderici, afrodisyak olarak kullanılmaktadır (Bayatlı, 1940; Altan ve Alçitepe, 2001). Saç besleyicidir

(Zeybek, 1985). Yumuşatıcı, damar sertliğine karşı, gripte, ülser tedavisinde, romatizma tedavisinde, taş düşürücü olarak kullanılır (Baytop, 1984; Acartürk, 1996; Bulut, 2008; Polat, 2010;). Yağı yara tedavisinde kullanılır (Bayatlı, 1940; Altan ve Alçitepe, 2001; Tuzlacı, 2004; Bulut, 2008; Polat, 2010). Kırık, çıkık ve burkulmalarda kullanılır (Akalin, 1993; Bulut, 2008; Polat, 2010). Hemoroit tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer, 2004; Bulut, 2008; Metin, 2009; Polat, 2010). Cilt yaraları tedavisinde kullanılır (Emre, 2003). Kan şekeri ve tansiyon düşürücü olarak kullanılır (Baytop, 1984; Özyurt, 1992; Akalin, 1993; Acartürk, 1996; Emre, 2003; Kıran, 2006; Gençay, 2007; Bulut, 2008; Polat, 2010).

PIPERACEAE

3.3.50 *Piper nigrum* L.

Yöresel İsimleri: Karabiber

Botaniksel Özelliği: 4-6 mm çapında, küremsi şekilli, üzeri buruşuk ve siyahımsı renkli tanelerdir. Kokusu özel ve aksırtıcı, tadı yakıcı ve acıdır (Baytop,1999).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Nişasta, uçucu yağ (% 1-2) ve rezin (% 10) taşımaktadır. Yakıcı lezzeti rezin içinde bulunan bileşiklerden ileri gelir (Baytop,1999).

Kullanılan Kısımları: Tohumları

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Öksürük kesici olarak 2 kaşık dut pekmezi içerisine toz halindeki karabiber ve macun kıvamını alabilecek kadar limonun suyu sıkılır ve karıştırılır. İhtiyaca göre tüketilir (26).

Literatürdeki Kullanımı: İştah açıcı olarak kullanılmıştır (Baytop, 1999).

PLANTAGINACEAE

3.3.51 *Plantago major* L.

Yöresel İsimleri: Yedi damar otu, Damarlı ot, Balazga

Botaniksel Özelliği: Çok yıllık, 10-50 cm. boyunda, rozet formu oluşturan otsu bitkilerdir. Geniş eliptik yumurta şeklinde olan yaprakların kenarları tam, düzensiz olarak sivri dişli veya dalgalıdır. Yaprak sapı ekseriyetle aya boyundadır. Başak tabanda gevşek, fakat diğer kısımlarda sıktır. Çanak yaprak çıplak yeşildir (Yaltirik ve Efe, 1996).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Aucubin, saponin, sitrik asit, oksalik asit, musilaj içerir (Anşın ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısım: Yaprakları

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İltihap sökücü olarak yapraklar ısıtılıp hastalıklı bölgeye konarak bir bez yardımı ile sarılır (109). 1 bardak suya 1 yaprak kesilip atılır. Kaynayan suda 5 dk bekletilip süzülür. İhtiyaç halinde tüketilir (48, 96). İdrar yolları iltihap bulaşma da ve idrar söktürücü olarak kaynamış suya koyulur dinlendirilir ve süzülüp içilir (84, 33, 106, 93, 95, 1, 4, 18). Balaz yaprakları iltihaplı bölgeye konularak bir bez yardımıyla sarılır ve iltihap patladığı zaman açılır (28). Mantar tedavisinde iltihaplı bölgeye direk koyulur (34). Vücuttaki ödemi boşaltmada soğuk suya koyulur 5 dk kaynatılıp süzülüp tüketilir (89).

Literatürdeki Kullanımı: Temizleyici, idrar söktürücü, kan düzenleyici ve yara iyileştirici özellikleri vardır. İnfüzyon, lapa, meyve suyu, tentür, destile su, sıvı ekstre halinde kullanılır. Özellikle kozmetik sanayinde çok kullanılmaktadır. Destile suyu mükemmel bir göz losyonudur. Tentür halinde halk ilacı olarak dişeti hastalıklarında kullanılmaktadır (Chiej, 1988). Dâhilen kabız, göğüs yumuşatıcı, balgam ve idrar söktürücü; haricen, taze yaprakları yaraların tedavisinde ve çıban acıcı olarak kullanılmaktadır (Baytop, 1984).

PLATANACEAE

3.3.52 *Platanus orientalis* L.

Yöresel İsimleri: Çınar

Botaniksel Özelliği: 30 m'ye kadar uzunlukta ağaçlardır. Dallar genişçe yayıktır. Yaşlı gövdelerin kabuğu küçük, dört köşemsi, koyu kahverengi, kalıcı levhalardan oluşur. Yapraklar laminanın yaklaşık 3/5'ine kadar derince 3-5(-7) loblu, 11-18 x 12-24 cm, tabanda genişçe kuneat veya trunkat, loblar genişliğinden daha uzun, 7-11 x 2.5-6 cm, kabaca dentat veya tamdır. Yaprak sapı 2.5-7.5 cm'dir. Meyve başları 3-6 adet, 13-19 cm'ye kadar uzunlukta sarkık saplara bağlıdır (Davis, 1982).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Tanen, Triterpenler, Flavonlar (Bulut, 2008).

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: 1 su bardağı kaynatılmış su üzerine 2 yemek kaşığı kurutulmuş çınar yaprağı koyulur ve 10 dakika demlendirilir. Bir müddet soğutulduktan sonra iltihaplı ve yaralı bölgelere sürülür (52).

Literatürdeki Kullanımı: Meyveleri böbrek taşı düşürmek için kullanılır. Meyveleri nefes darlığı ve ishale karşı kullanılır. Kerestesinden masa, sandalye, takunya yapılır. Odunundan halı silkeleme sopası, baston, ekmek yoğrulan tekne, meyve sebze kasaları, çeyiz sandığı, kepçe, bulgur dövmek için tokmak, semer ve ellik yapılır. Odunu yakacak olarak kullanılır. İshale karşı, diş ağrısının giderilmesinde, antiseptik olarak, idrar yolu iltihaplanmalarına karşı, diüretik olarak, prostat tedavisinde, kanlı idrara karşı, kan şekerini düşürmek amacıyla, ateş düşürücü olarak kullanılır (Koçyiğit, 2005; Koyuncu, 2005; Gençay, 2007; Bulut, 2008; Vural, 2008; Polat, 2010). Eklemlerdeki kireçlenmelere karşı kullanılır. Kozalakları vücut ve saçlardaki kaşıntıları giderir. Odunundan ölümler için tabutlar yapılır. Çocuklar için beşik yapılır. Hayvan yemi olarak kullanılır (Polat, 2010). Çok uzun yıllardır yaşayan anıt ağaçlardır. Gövde kabukları göz hastalıklarının tedavisinde, yanık yaralar ve iltihaplı çıkanların tedavisinde kullanılır. Kökleri yılan sokmalarına karşı kullanılır (Baytop, 1984; Polat, 2010). Mide rahatsızlıklarının giderilmesinde ve öksürük kesici olarak kullanılır (Sevinç ve Altan, 1995). Gövde kabukları ağrı kesici olarak kullanılır (Bayatlı, 1940). Park ve bahçelerde ağaçlandırmada kullanılır (Acartürk, 1996; Metin, 2009). Gölgesi için yurdumuzda yetiştirilir (Zeybek, 1985; Metin, 2009).

Hemoroit tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer, 2004; Koyuncu, 2005; Bulut, 2008). Kabuklarından kırmızı renk elde edilir (Mert ve ark., 1992; Polat, 2010).

POACEAE

3.3.53 *Elymus repens* (L.) Gould

Yöresel İsimleri: Ayrıkotu

Botaniksel Özelliği: Bu tür 30 - 120 cm yükseklikte, çok yıllık otsu bir bitkidir. Sarımsı renkli, parlak, 2 -3 mm çapında, silindir biçiminde, içi boş, boyuna çizgili, değişik uzunlukta parçalar halindedir (Baytop, 1999).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Müsilaj, karbonhidratlar, kalsiyum ve potasyum tuzları taşımaktadır (Baytop,1999).

Kullanılan Kısımları: Tüm bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Sarılık hastalığında yapraklar kaynatılıp suyu içilir ve çapakları temizlemek için çapaklı bölgeye suyu sürülür (11).

Literatürdeki Kullanımı: Halk arasında çok tanınmış bir idrar arttırıcı ve taş düşürücüdür. Etkisi oldukça zayıf olup taşıdığı potasyum tuzlarından ileri gelir. Dekoksiyon (% 2 - 5), günde 2 - 3 bardak içilir. Tadı hoş olmadığından dekoksiyona bal veya limon ilavesi uygundur. İdrar arttırıcı olarak mısır püskülü ve arpa ile beraber kullanılır ise daha etkili sonuç alınır. Bunun için 30 gr ayrık kökü, 30 gr arpa ve 30 gr mısır püskülü bir litre suda beraberce 10 dakika kaynatılır, soğuduktan sonra süzülür, bal veya pekmez ile tatlandırılır ve günde 3 - 4 bardak içilir. Bu karışım etkili ve zararsız bir idrar söktürücüdür (Baytop, 1999).

3.3.54 *Hierochloe odorata* (L.) P.Beauv.

Yöresel İsimleri: Şekerotu

Botaniksel Özelliği: Otsu çalimsı yapıda ve çok yıllık bir bitkidir (Baydar, 2006).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Steviosid, rebaudiosid A, B ve C gibi steviol glikozitleri.

Kullanılan Kısımları: Tüm bitki(Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanım Şekilleri: Diyabet hastalığında sıcak su içerisine bir yemek kaşığı seker otu katılır, 1-2 dakika daha kaynatılır ve tüketilir (60).

3.3.55 *Zea mays* L.

Yöresel İsimleri: Mısır

Botaniksel Özelliği: 4 m boyda, 2-6 cm çapında, içi dolu, monoik, dik, tek yıllık otsu bitkilerdir. Ligula trunkat, 3-5 mm'dir. Yaprak ayası 90 cm veya daha uzun, 3-15 cm genişliğinde, linearakuminat, kenarları sinuattır. Erkek çiçek durumu 15-30 x 17-25 cm, spikulalar 6-15 mm'dir. Dişi çiçek durumu yaklaşık 20 cm, stiluslar 4 cm'ye kadar uzunlukta, çiçek açma zamanında kınların tepesinden dışarı çıkık ve sarkıktır. Karyopsis 5- 10 mm; spadiks 10-20 cm boyundadır (Davis, 1985).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Acı maddeler, Aminler, Fitosteroller, Flavonlar, Müsilaj, Nişasta, Pigmentler, Potasyum tuzları, Reçine, Sabit yağ, Saponin, Şeker, Tanen, Uçucu yağ, Vitaminler (Kızılarıslan, 2008).

Kullanılan Kısımları: Tüm bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Taş düşürmek için mısırın püskülü kaynatılıp suyu içilir (18). Mide rahatsızlıklarında kaynatılır ve suyu içilir (66, 42).

Literatürdeki Kullanımı: Stilusları kurutulup kâğıda sarılarak sigara olarak içilir. Nefes darlığında, hemoroitte, böbrek ağrısında, prostat tedavisinde, öksürükte, bağırsak kurtlarına karşı kullanılır (Koçyiğit, 2005; Koyuncu, 2005; Eşen, 2008; Kızılarıslan, 2008; Saday, 2009). Tohumlar kahve yapımında kullanılır. Yakıt, yapıştırıcı ve kâğıt yapımında kullanılır. Tohumlar uyarıcıdır. Tohumları antiseptik olarak kullanılır. Kırık çıkıkların tedavisinde kullanılır. Sepet yapımında kullanılır (Gençay, 2007). Salatalarda kullanılır (Deniz, 2008). Hayvan yemi olarak kullanılır (Özyurt, 1992; Koçyiğit, 2005). Zayıflama, mesane iltihabı, gut ve romatizma tedavisine karşı kullanılır (Acartürk, 1996). Nişasta, un, yağ ve çerez olarak kullanılmaktadır (Öztiğ, 1971; Baytop, 1977; Karamanoğlu, 1977; Baytop, 1984; Zeybek, 1985; Özyurt, 1992; Gençay, 2007). Karın ağrısı giderici ve taş düşürücü

olarak kullanılır (Baytop, 1984; Acartürk, 1996; Koyuncu, 2005; Kültür, 2007; E en, 2008; Kızıllarslan, 2008). İdrar arttırıcı ve  dem giderici olarak kullanılır (Baytop, 1984; Zeybek, 1985; Acartürk, 1996; Ezer ve Avcı, 2004; Ko y  it, 2005; Koyuncu, 2005; Kızıllarslan, 2008).

POLYGONACEAE

3.3.56 *Rumex spp.*

Yöresel İsimleri: Efelek

Botaniksel  zelli i: Mayıs- Eylül ayları arasında ye ilimsiye renkli küçük   ekler açan, 0.5-2 m yüksekliğinde, çok senelik, otsu bitir bitkidir. Gövde dik, silindirik, kuvvetli, uzunluğuna çizgili ve genellikle kırmızı renklidir. Kök kalın, dallı ve sarımsı renklidir. Yapraklar alternan dizili li, saplı ve ekrealı, lamina alt yapraklarda büyük, ovat veya oblong-lanseolat, akut, hafif dalgalı kenarlı olup, yaprağın ortasındaki sekonder damarlar, orta damarla 45-60 derecelik açı yaparlar.   ekler gövdenin ucunda panikula durumlar halinde toplanmış,   ek örtüsü 2 daire üzerine dizilmiş 6 parçalıdır. İçteki parçalar orbikularkordat, tam kenarlı, 4-8 x 4-10 mm, nuks meyveden daha büyük, ya biri ya fa hepsi yumrulu, yumru ovattan elipsoide de i mekte, yaklaşık genişlikleri kadar uzunlukta, pembe renkli ve kalıcıdır. Stamenler 6 tanedir (Baytop, 1963; Davis, 1967).

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış  ekilleri: Bitkinin yaprakları 1 su bardağı sıcak su içerisine 1 avuç kadar konur ve 5 dk demlendirilir (2). İ tah açıcı olarak kıyılmış kök bir su bardağı suda 1 dk kaynatılır 5-10 dk demlenir ve içilir (3). Süt arttırıcı olarak 1 çay ka ı ı kadar tohum, 1 su bardağı ile 1-2 dk ha lanıp 5-10 dk demlenerek içilir (13). İ halde bitkinin kökü kullanılırken kabızlıkta bitkinin yaprakları kullanılır (17).

PORTULACACEAE

3.3.57 *Portulaca oleracea* L.

Yöresel İsimleri: Semizotu

Botaniksel Özelliği: Semizotu genel olarak kırmızımsı, pürüzsüz, yere yatık tüysüz gövdeye ve dizilişe sahip, sapsız, sarı ve yeşil renklerden oluşan iki farklı yaprak kümelerine sahiptir (Dweek, 2001; Unsal ve ark, 2014).

Kullanılan Kısımları: Tüm bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kuvvet verici olarak ve gıda olarak çiğ olarak tüketilir (53).

RANUNCULACEAE

3.3.58 *Nigella sativa* L.

Yöresel İsimleri: Çörekotu

Botaniksel Özelliği: 20-30 cm yükseklikte olan az çok tüylü, bir yıllık otsu bitkidir. Çiçek 5 parçalı, mavimsiye sarıya doğru renkleri olup involukrum taşımazlar. Meyvede karpeller uç kısımda birleşmiştir. Üç yüzlü, siyah renkli, 1,5-2 mm uzunlukta, acımsı lezzetli özel kokulu tanelerdir (Baytop, 1999).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Sabit yağ (% 30-45), uçucu yağ, acı madde ve saponinler taşımaktadır (Baytop, 1999).

Kullanılan Kısımları: Tüm bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Sindirim sistemi rahatsızlıklarında yoğurt ile karıştırılıp yenir (72).

Literatürdeki Kullanımı: İdrar ve süt arttırıcı, iştah açıcı ve adet söktürücü etkilere sahiptir (Baydar, 1999).

ROSACEAE

3.3.59 *Alchemilla caucasica* Buser

Yöresel İsimleri: Aslanpençesi

Botaniksel Özelliği: Orta boy, gövde çiçekleriyle 30 cm. Yapraklar 7 cm'ye kadar dairesel, birbirine dokunan ya da örtüşen loblar; loblar yarı dairesel, dişlerin arası kesik değil; yaprak dişi 7-9, yuvarlak keskin (Davis, 1972).

Kullanılan Kısımları: Tüm bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Adet düzensizliklerinde bir bardak su içerisine kurutulmuş aslanpençesi atılır, kaynatılır, soğutulur ve tüketilir (60).

3.3.60 *Armeniaca vulgaris* Lam.

Yöresel İsimleri: Kayısı

Botaniksel Özelliği: 15 m'ye kadar boylanabilen; kabuk gri-kahverengi, genç sürgünler tüylü. Yapraklar genel olarak yuvarlak, 12 x 10 cm 'ye kadar, ince dişli, tüysüz, nadiren tüylü. Çiçek beyaz ve ya pembe 2-3 cm. Sert meyve sarı ve ya turuncu, ince tüylü bazen tüysüz (Davis, 1972).

Kullanılan Kısımları: Tüm bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kabızlık için 1 bardak sıcak suya 2-3 adet kayısı kurusu parçalanıp atılır. 3-4 dakika kaynatılır. Suyu isteğe göre ılıklanınca tüketilir (48, 5).

3.3.61 *Cerasus avium* (L.) Moench

Yöresel İsimleri: Kiraz

Botaniksel Özelliği: 25(-35) m'ye kadar uzunlukta ağaçlardır. Stipulalar düşücü; genç sürgünler kuvvetli yapılı, çıplaktır. Yapraklar ovat veya obovat-oblongdan

eliptiğe kadar değişen şekillerde, önce kahverengimsi ve altta az çok pilozdur. Yaprak sapları 50 mm'ye kadar uzunluktadır. Çiçekler taşıyıcı yaprağı bulunmayan 2-5 adet umbellalar halinde; pediseller 30-60 mm; hipantiyum çan şeklindedir. Petaller beyaz, 12-15 mm'dir. Drupa az çok küresel, kırmızıdan az çok siyaha kadar değişen renklerde, parlak, etli, acı veya tatlıdır. Endokarp ovoid veya küresel, düzdür (Davis, 1972).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Potasyum tuzları ve Tanen (Baytop, 1984; Bulut, 2008).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri, Meyve sapları

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Öksürük kesmede kaynamış suyun içerisine bir miktar kiraz sapı atılır 3-5 dk demlenir süzgeç yardımıyla süzülerek isteğe göre sıcak veya ılık şekilde tüketilir ve meyveleri gıda olarak tüketilir (27). Ödemi boşaltmada ve zayıflatıcı olarak kaynar su içerisine atılır 15-20 dk demlendirildikten sonra içilir (49, 51, 112, 115, 78, 81, 84, 98, 23).

Literatürdeki Kullanımı: Böbrek kumunu ve taşını düşürmek amacıyla kullanılır. Zehirlenmelere karşı, böbrek rahatsızlıklarında, nefrit tedavisinde, idrar zorluğuna karşı, çıban tedavisinde, zayıflatıcı olarak, ishale karşı kullanılır (Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008). Yaprakları dolma yapımında, müshil etkide, iltihap toplayıcı olarak kullanılır. Sirozda, kalp kuvvetlendirici olarak, hazımsızlıkta ve kuvvet verici olarak kullanılır. Çiçekleri göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır. Ağacında meydana gelen zambak kumaş ve şapka endüstrisinde yapıştırıcı olarak, gövde kabukları ateş düşürücü olarak, boyamada kullanılır (Koyuncu, 2005; Eşen, 2008; Kızılarıslan, 2008). Meyvelerinden reçel ve şurup yapılır. Meyveleri şeker hastalığının tedavisinde kullanılır. Meyve sapı altını ıslatan çocuklara karşı kullanılır (Gençay, 2007). Ağacından zambak elde edilir. Zambak öksürük kesici, bağırsak iltihaplarını iyi edici olarak kullanılır (Baytop, 1984; Kızılarıslan, 2008). İdrar arttırıcı olarak kullanılır (Bayatlı, 1940; Ezer ve Avcı, 2004; Kültür, 2007; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008).

3.3.62 *Cydonia oblonga* Mill.

Yöresel İsimleri: Ayva

Botaniksel Özelliği: Büyük çalılar veya 8 m'ye kadar uzunlukta ağaçlardır. Yapraklar ovattan oblonga kadar değişen şekillerde veya bazen az çok dairemsi, 10 x 7 cm'ye kadar boyutlarında, tam, önce her iki yüzünde beyaz-tomentoz, daha sonra üstte çıplak ve altta sıkça villoz; yaprak sapı 1–2 cm' dir. Çiçekler 4–6 cm çapında, sepaller glandlı, dentat, geri kıvrıktır. Meyve armut şeklinde veya az çok küresel, (3–)5–12 cm, sarımsı, hoş kokuludur (Davis, 1972).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Şeker, organik asit, tanen, pektin, sepi maddeler, protopektin, meyve 99 asitleri ve eterik yağ, enanto-etil ve pelargon etil esteri içerir (Baydar, 2006).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri, Meyve sapları, Çekirdeği

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Öksürüğü kesmede ayva kabuğu kaynatılıp içilir (105, 61, 74, 80, 100). Boğaz ağrısında Bir miktar suda kaynatılıp suyu içilir (113, 116, 120, 44, 45, 95, 98, 2, 8, 15, 21). Soğuk algınlığında çekirdeği soğuk su içerisinde kaynatılır süzülerek tüketilir (28). Romatizma ağrılarında bal, karabiber ve ayva yaprağı bir bardak sıcak su içerisine koyulur ve karıştırılarak içilir ve meyveleri gıda olarak tüketilir (5).

Literatürdeki Kullanımı: İştah açıcı olarak, hazımsızlığa karşı, üriner rahatsızlıklarının giderilmesinde, böbrek hastalıklarının tedavisinde, kan şekerini düşürmek amacıyla, kolesterol düşürücü olarak, balgam söktürücü olarak, yatıştırıcı olarak, göğüs yumuşatıcı olarak, solunum yolu hastalıklarının tedavisinde, yara ve çatlakların tedavisinde, hayvan sağlığında kanamaya karşı kullanılır (Koçyiğit, 2005; Koyuncu, 2005; Akgül, 2008; Bulut, 2008; Deniz, 2008; Eşen, 2008; Kızılarıslan, 2008; Saday, 2009; Polat, 2010). Doğum sonrası sancılarda, anne sütü arttırıcı olarak, meme şişkinliklerinde, sistitte kullanılır (Kızılarıslan, 2008). Meyveleri çiğ olarak ve reçel, komposto ve tatlısı yapılarak tüketilmektedir (Karamanoğlu, 1977; Stayanov, 1982; Baytop, 1984; Koçyiğit, 2005; Koyuncu, 2005; Deniz, 2008; Kızılarıslan, 2008; Saday, 2009). Kabız yapıcıdır. Yaprığı uykusuzluk ve sinirlilik hallerinde yatıştırıcı olarak, ateş düşürücü olarak İshal kesmede ve kalp çarpıntılarına karşı kullanılır (Baytop, 1984; Altan ve Alçitepe, 2001; Koçyiğit, 2005; Kızılarıslan, 2008). Kökü ete alerjisi olanlara karşı kullanılır. Yaprakları nefes darlığına karşı kullanılışır (Sevinç ve Altan, 1995; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008). Tohumları

bronşit, mide ve bağırsak hastalıklarında, deride yumuşatıcı olarak, kan dindirici olarak kullanılır (Karamanoğlu, 1977; Stayanov, 1982; Baytop, 1984; Koçyiğit, 2005; Kızılarıslan, 2008). İdrar arttırıcı, taş düşürücü, astım, baş ağrısı, soğuk algınlığı, grip tedavisinde kullanılır (Kültür, 2007; Sami, 2007; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008). Karın ağrısına karşı kullanılır (Ezer ve Avcı, 2004; Kızılarıslan, 2008; Polat, 2010). Boğaz ağrısı tedavisinde kullanılır (Baytop, 1984; Emre, 2003; Koçyiğit, 2005; Bulut, 2008). Öksürük tedavisinde kullanılır (Stayanov, 1982; Akalın, 1993; Altan ve Alçitepe, 2001; Ezer ve Avcı, 2004; Şimşek ve ark., 2004; Koyuncu, 2005; Genç ve Özhatay, 2006; Kültür, 2007; Sami, 2007; Bulut, 2008). 100 Hemoroit tedavisinde kullanılır (Altan ve Alçitepe, 2001; Gürhan ve Ezer, 2004; Genç ve Özhatay, 2006; Kızılarıslan, 2008; Polat, 2010). Boya elde edilir (Baytop, 1984; Akalın, 1993; Kızılarıslan, 2008).

3.3.63 *Malus sylvestris* (L.) Mill.

Yöresel İsimleri: Elma

Botaniksel Özelliği: 8-12 m'ye kadar uzunlukta ağaçlar, gençken dikenli veya dikensiz; sürgünler hafifçe tomentoz. Yapraklar eliptitten obovata kadar değişen şekillerde veya hemen hemen orbikular, 3-8(-10) x 2-4(-5) cm boyutlarında, krenat veya serrat, özellikle üst kısımda gençken piloz, üst kısımda olgunlukta çıplak veya hafifçe tomentoz, alt kısımda tomentoz veya bazen çıplak, tabanda yuvarlak; petioller tomentoz, sapın 1\4-1\2'si kadar. Çiçekler 3-4 cm çapında, 4-6 çiçekli korimbus halinde; kaliks yoğunca tomentoz-piloz. Meyve hemen hemen küresel, 5-15 cm çapında, yeşil, yeşilimsi-sarı veya kırmızımsı; pediseller 1-2.5 cm veya daha fazla (Davis, 1965-1985).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Şeker, elma asidi ve C vitamini içerir (Ketenoglu ve ark., 2011).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri, Meyve sapları

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Grip-nezle tedavisinde elmanın dalından ve ayvanın dalından kırıp bir miktar su ile kaynatılıp içilir (48). Öksürüğü kesmede pekmez haline getirilerek tüketilir (30).

Literatürdeki Kullanımı: Meyveleri yenilir. Meyveler kurutulup kışın yenilir (Mart, 2006; Gençay, 2007; Bulut, 2008). Yatıştırıcı, uyku verici ve baş ağrılarını gidericidir. Kireçlenmeye iyi gelir. Meyveleri ateş düşürücü olarak kullanılır. Yaprakları ve meyve kurusu boya elde etmede kullanılır. Meyveleri incinmiş ve şişmiş bölgelere uygulanır. Meyvelerinden elde edilen sirke kolesterol düşürücü ve damarlarda yağlanmayı giderici olarak kullanılır (Gençay, 2007). Zehirli hayvan sokmalarına karşı, boğaz ağrısında, öksürüğe karşı ve ishale karşı kullanılır (Bayatlı, 1940; Gençay, 2007). Şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Kültür, 2007).

3.3.64 *Mespilus germanica* L.

Yöresel İsimleri: Muşmula, Yenidünya

Botaniksel Özelliği: 2-3 m boyunda, yaklaşık 1 cm boyunda diken taşıyan çalılar veya dikensiz ağaçlardır. Dallar gençken uzun yumuşak tüylü, sonradan çıplaklaşır. Yapraklar lanseolattan obovata kadar değişen şekillerde, altta özellikle orta damar boyunca yatık yumuşak tüylüdür. Çiçekler beyaz, 3-4 cm çapında; çiçek sapı yaklaşık 5 mm; kaliks yumuşak tüylü, sepaller petallerden uzundur. Meyve küresel veya armut şeklinde, 1,5-3 cm çapındadır (Davis, 1972).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Flavonoidler, (kesretin, isokersetin) Organik asitler, C vitamini, Potasyum, Şekerler, Tanen (Baytop, 1984; Koçyiğit, 2005; Kızılarıslan, 2008).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İshal tedavisinde meyveleri direk olarak tüketilir (69).

Literatürdeki Kullanımı: Meyveleri şeker hastalığı ve ishale karşı kullanılır. Yaprakları kınaya renk vermesi için kullanılır. Meyveleri yenilir ve reçeli yapılır. Yaprakları kahverengi ve yeşil renk verir. Yaprakları tansiyon düşürücü, nefes darlığına karşı, karın ağrısında, 104 hayvanlarda kurt düşürücü olarak kullanılır. Meyveleri turşu yapımında, ülser ve gastritte, bağırsak hastalıklarında, kalp damar hastalıklarında, sıtma tedavisinde kullanılır (Koçyiğit, 2005; Koyuncu, 2005; Kazan, 2007; Kızılarıslan, 2008; Polat, 2010). Meyvelerinden sirke elde edilir. Kökleri tüberküloz tedavisinde kullanılır (Koçyiğit, 2005). Tohumu idrar zorluğunda ve kum

düşürmede kullanılır (Bayatlı, 1940; Baytop, 1984; Koçyiğit, 2005; Koyuncu, 2005; Kızılarıslan, 2008). Soğuk algıngı, grip ve öksürük tedavisinde kullanılır (Koçyiğit, 2005; Kültür, 2007; Kızılarıslan, 2008; Polat, 2010). Hemoroit tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer, 2004; Koçyiğit, 2005; Kızılarıslan, 2008).

3.3.65 *Rosa spp.*

Yöresel İsimleri: Kuşburnu

Botaniksel Özelliği: (0,5-)1.5–3.5(-7) m uzunluğunda, dik, bazen tırmanıcı çalılardır. Dikenler oldukça kaba yapılı, bazen dikenler yoktur. Yapraklar yeşil; folioller 5–7 adet, dar eliptikten genişçe ovata kadar değişen şekillerde, 1–4,5 x 0.8–3.5 cm boyutlarında, obtus veya akut, dişler belirgin, çoğunlukla uzun ve akut, her bir kenarında 17-20 dentat; stipulalar dar veya geniş, çoğunlukla uzun, düz kulakçıklıdır. Çiçekler tek veya 2–15 adet çiçek birlikte; brakteler çoğunlukla geniştir. Pediseller 1–2.5(-4.5) cm, düz veya glandlı–hispidtir. Sepaller ovat, çoğunlukla oldukça kısa, dış sepaller pennatifit, darca veya genişçe lanseolat, çoğunlukla geri kıvrık ve çiçek açtıktan sonra düşücüdür. Petaller 3 cm’ye kadar uzunlukta, beyaz, soluk veya koyu pembedir. Stilus çoğunlukla uzun, bazen villoz, küresel veya koniktir. Disk 303 geniş, konik, ağzı dardır. Hipantiyum ovoidden küresele kadar değişen 107 şekillerde, sarımsı kırmızı veya kırmızı, geç olgunlaşır (Davis, 1972).

Yararlanılan Etken Maddeleri: C vitamini, askorbik asit hammaddesi, A ve B vitaminleri, Riboflavin, Niasin, P ve K vitaminleri, Pektin ve eser oranda Vanilin içermektedir (Anşın ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Astım vb. solunum rahatsızlıklarında ve grip-nezle tedavisinde ıhlamur içerisine katılır, bir gün bekletilir ve daha sonra tüketilir (65, 16, 32, 49). Basur tedavisinde hem içilir hemde suyu ile basurlu bölge yıkanır (18).

Literatürdeki Kullanımı: Göğüs yumuşatıcı olarak, mide kanseri tedavisinde, ülser tedavisinde, karın ağrıların giderilmesinde, bağırsak gazlarının giderilmesinde, kalın bağırsak kanamasına karşı, nefrit tedavisinde, idrar yolları hastalıklarının

tedavisinde, üre düşürücü olarak, safra kesesi hastalıklarının tedavisinde, sarılık tedavisinde, karaciğer hastalıklarının tedavisinde, immün sistemi güçlendirici olarak, kalp hastalıklarının tedavisinde, yüksek tansiyona karşı, göğüs ağrısının giderilmesinde, egzama tedavisinde, romatizma tedavisinde, şişliklere karşı, çıban tedavisinde, kısırlık tedavisinde, afrodizyak olarak, kaşıntıya karşı, kasık ağrısının giderilmesinde, sedef hastalığının tedavisinde kullanılır (Koçyiğit, 2005; Mart, 2006; Oral, 2007; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008; Vural, 2008; Metin, 2009; Polat, 2010). Gövdesi süpürge olarak kullanılır. Kökleri tahta araç gereçlerin yapımında kullanılır (Gençay, 2007; Yeşil, 2007; Deniz, 2008; Kızılarıslan, 2008). Verem hastalığının tedavisinde, damar sertliğine karşı, hayvan yemi olarak, hayvan hastalıklarının tedavisinde kullanılır (Koçyiğit, 2005; Gençay, 2007; Yeşil, 2007; Metin, 2009). Meyveleri çaydanlık temizlemede kullanılır (Polat, 2010). Evlerin bahçelerinde süs bitkisi olarak yetiştirilir (Gençay, 2007). Gırtlak kanserine karşı kullanılır. Boyacılıkta kırmızı renk vermek için kullanılır (Koçyiğit, 2005; Vural, 2008; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010). Halsizlik, yanık, kanama, yaralarda ve kurt düşürücü olarak kullanılır (Acartürk, 1996). Yaprakları kabızlığa, sıtma hastalığına karşı kullanılır. Meyveler öksürüğü kesmek için ve kuvvet verici olarak kullanılır. Sistit tedavisinde kullanılır (Tuzlacı, 2004; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008). Mide ağrısında kullanılır (Akalin, 1993; Kızılarıslan, 2008; Polat, 2010). Soğuk algınlığı, nefes darlığı, astım tedavisinde kullanılır (Akalin, 1993; Koçyiğit, 2005; Genç ve Özhatay, 2006; Sami, 2007; Bulut, 2008; Doğan, 2008; Yapıcı ve ark., 2009). Hemoroit tedavisinde kullanılır (Altan ve Gücel, 1999; Gürhan ve Ezer, 2004; Genç ve Özhatay, 2006; Kızılarıslan, 2008; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010). Böbrek hastalıkları, idrar söktürücü, ishale karşı kullanılır (Acartürk, 1996; Sami, 2007; Bulut, 2008). Gıda olarak kullanılır (Baytop, 1977; Baytop, 1984; Zeybek, 1985; Altan ve Gücel, 1999; Şimşek ve ark., 2004; Koçyiğit, 2005; Sami, 2007; Yeşil, 2007). Kanser, zature, bronşit, mayasıl tedavisinde kullanılır (Koçyiğit, 2005; Elçi ve Erik, 2006; Bulut, 2008; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010). Şeker hastalığında ve taş düşürücü olarak kullanılır (Baytop, 1984; Öztürk ve Özçelik, 1991; Akalin, 1993; Ezer ve Avcı, 2004; Koçyiğit, 2005; Elçi ve Erik, 2006; Kızılarıslan, 2008; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Polat, 2010). Çayı yapılır (Zeybek, 1985; Genç ve Özhatay, 2006; Kıran, 2006; Sami, 2007; Yeşil, 2007; Bulut, 2008; Kızılarıslan, 2008).

3.3.66 *Rubus sanctus* Schreb.

Yöresel İsimleri: Böğürtlen

Botaniksel Özelliği: Dik gövdeli, 50-100 cm uzunlukta basit veya dallanmış çalılar dallar ince dikencikli veya dikensiz, çoğunlukla ikinci yılda çiçek açar. Alttaki yapraklar 5(-7) foliollü, üstteki yapraklar ternat; folioller üstte hemen hemen tüysüz, aşağıda beyaztomentoz, 1-2 serrat; stipulalar ipliksidir. İnfloresens terminal ve aksillar, birkaç çiçekten oluşmuş, sarkık rasemler halinde, bazen alttaki çiçekler yaprak koltuklarında tektir. Sepaller lanseolat, akuminat-kaudat, tomentoz, meyve geri kıvrıktır. Petaller beyaz, diktir. Stamenler tek sıra halindedir. Drupalar kırmızı, pubesent, çok sayıda, birbirine bitişik ve reseptakulumdan bir bütün halinde ayrılma özelliği gösterir (Davis, 1972).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Taze yaprakları tanen, şeker, pektin, inositol, laktik ve oksalik asit 109 içerirler (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri, Kökleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Şeker hastalığında kullanılmak üzere meyveleri direk olarak tüketilir (106).

Literatürdeki Kullanımı: Kökü yeşil boya elde etmede kullanılır. Kökü kan şekerini düşürmede, diş ağrılarında, ateş düşürücü olarak kullanılır. Yanık tedavisinde ve alerjik kaşıntılarda kullanılır (Metin, 2009). Kabız olarak kullanılır (Baytop, 1984). Meyveleri ağız yaralarına karşı kullanılır (Altan ve Gücel, 1999). Boğaz hastalıklarında, dizanteride kullanılır. Çiçekleri terletici ve romatizmaya karşı kullanılır (Karamanoğlu, 1977; Özyurt, 1992). Meyvelerinden şurup, reçel ve likör yapılır (Baytop, 1977; Özyurt, 1992; Altan ve Gücel, 1999; Birinci, 2008; Bulut, 2008).

RUTACEAE

3.3.67 *Citrus reticulata* Blanco

Yöresel İsimleri: Mandalina

Botaniksel Özelliği: Yaprak sapları kanatlı, dar, ve belirgin biçimde açıktır. Stamenler çok sayıda, genellikle petal sayısı 4'ten fazla; çiçekler 2 çeşit eksiksiz; olgun meyve parlak turuncu (Davis, 1972).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Soğuk algınlığı tedavisinde direk olarak tüketilir (75, 86, 95).

SOLANAECAE

3.3.68 *Lycopersicon esculentum* Mill.

Yöresel İsimleri: Domates

Botaniksel Özelliği: Domates biyolojik olarak kendine döllen bir sebzedir. Fakat % 1-5 nispetinde yabancı döllenme de görülmektedir. Tropik bölgelerde çok yıllık, diğer bölgelerde tek yıllık bir kültür bitkisidir. Domates köklerinin derinliğine ve yanlara dağılımı 1-1,5 m'yi bulur. Gövde başlangıcında yuvarlak, yumuşak ve tüylü iken daha sonraki dönemlerde yuvarlaklık köşeliliğe, yumuşaklık sertliğe dönüşür. Bitki dallanmaya çok yatkındır. Her yaprağın gövdeye bağlandığı yerden koltuk denilen yeni sürgünler çıkar. Domatesi bodur ve sırik çeşitler olmak üzere iki gruba ayırırız. Bodur çeşitleri sınırlı büyüyen bir dallanma sistemi ve çalimsı görünimleri vardır. Sırik çeşitler de bir çiçek salkımı oluşturdudan sonra büyüme ucunda büyüme sürerken yaprak koltuklarında ise yan sürgünler ve çiçeklenme devam eder (Anonim 2008).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Nasır tedavisinde nasırlı bölgeye direk koyulur ve 1-2 gece bekletilir (18).

3.3.69 *Solanum tuberosum* L.

Yöresel İsimleri: Patates, Kartopi

Botaniksel Özelliği: Tek yıllık bir bitkidir. Pinnat bileşik yapraklı, ince ipliksi köklü ve tuber teşkil etmek üzere uçları şişmiş çok sayıda rizomludur. Çiçekler beyaz, sarı veya mor renktedir. Meyve küçük kahverengimsi yeşil veya mor renkte olup yenilmeyen bakkadır (Ketenoglu ve ark., 2011).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Su, karbonhidrat, protein, yağ ve potasyum içerir (Ketenoglu ve ark., 2011).

Kullanılan Kısımları: Rizomları

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İshal tedavisinde haşlanıp yenir (54).

Literatürdeki Kullanımı: Gözde meydana gelen şişkinlikleri ve cilt kırıksıklarını iyileştirir. İnce ince dilimlenen patatesler göz ya da cilt üzerinde bir müddet bekletilerek tedavisi yapılır. Basur memelerinin tedavisinde de kullanılır (Savran ve ark., 2002). Yumrularının 115 haşlanarak yenmesi sert ve batıcı bir şey yutulduğunda zarar vermeden çıkmasını sağlar. Skorbüt hastalığını önler. Kandaki şeker seviyesini düşürür. Kanı temizler. Kansere karşı korur. İshale karşı patates püresi, ateş düşürücü olarak kullanılır (Özçelik ve Balabanlı, 2005).

THEACEAE

3.3.70 *Camellia sinensis* L.

Yöresel İsimleri: Çay

Botaniksel Özelliği: Her zaman yeşil, kesilmediği zaman 4-5 m boyolanabilen küçük bir ağaçtır. 2-3 cm boyunda küresel yada 2-3 kürenin kaynaşması ile oluşmuş gibi görünen meyve morumsu yeşil renktedir. 1-6 adet 3-5 mm çapında küresel siyah tohum içerir. 5-10 cm boyunda, 2-4 cm genişliğindeki dar elips biçimli, sivri uçlu yapraklar koyu yeşil renktedir, kenarları dişlidir. 6-15 mm uzunluğunda bir sapa sahiptir, tazeyken alt yüzleri tüylüdür. Sonbaharda açan erdişi çiçekler 2-3 cm boyunda ve beyaz taç yapraklıdır. Çok sayıda koyu sarı başlıklı (anter), açık sarı iplikçikli (filamen) erkek organa (stamen) ve bir adet dişi organa sahiptir. 1-2 cm uzunluğunda sapı bulunur (Mamikoğlu, 2007).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Kafein, tanen, teofillin ve uçucu yağ içerir (Baydar, 2007).

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İshal tedavisinde yoğurt ile karıştırılıp yenir (59).

Literatürdeki Kullanımı: Koroner kalp hastalıkları (KKH), inme, kalp damar hastalıkları (KDH), hipertansiyon, mide ve kolorektal gibi çeşitli kanser türleri olmak üzere, artirit, antiviral ve antiinflamatuvar hastalıklara karşı koruyucu ve kemik yoğunluğunu düzenleyici etkisi vardır (Besler ve Fisunoğlu, 2008).

URTICACEAE

3.3.71 *Urtica dioica* L.

Yöresel İsimleri: Isırgan, Cinçar, Genzik

Botaniksel Özelliği: 30-50 cm boylarda, kaba yapılı, yapışkan çok yıllık otsu bitki, kuvvetli, çok dallı ve kolayca yayılan kök sistemine sahiptir. Gövde sürünücü ve nodlardan köklenerek ilkbaharda dik gövde oluşturur. Yapraklar genişçe yumurta ya da dar mızrak gibi, 4-11x3-10 cm, keskin ve kaba dişli, sivri uçlu, iki ender bir evcikli, erkek ve dişi çiçekler aynı görünüşte kurullar halinde çok dallı, 10 cm, dişi çiçeklerin morumsu ve çıkıntılı stigmatı vardır (Davis, 1965). Dişi çiçekler uzun saplı uzun saplı küresel kurullarda toplanırken, erkek çiçekler rasemoz kurul oluştururlar (Yaltırık ve Efe, 1989). Saplarda ve 118 yapraklarda yakıcı tüyler bulunur. Çiçekler, küçük yeşil renklidir. Uç yaprakların koltuklarından püskül gibi toplu olarak çıkar ve demet halinde sarkarlar. Isırgan, MayısEylül ayına kadar çiçek açabilir. Meyve kuru ve tek tohumludur (Koç, 2002).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Gallik asit, formik asit, A vitamini, karoten tanen, potasyum, demir, kalsiyum ve silikon içerir (Anşın ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan Kısımları: Tüm bitki (Kök hariç)

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Öksürüğü kesmede 2 bardak su ile ısırgan yaprakları kaynatılır ve ılık halde tüketilir (48, 90, 96). Romatizma ağrılarında ağrıyı kesmek için suyu ile ayakları yıkayıp masaj yapılır (104). Kanseri engellemek için baharda gök gürleyene kadar toplanır, yemeklere katılarak tüketilir (69). Prostat tedavisinde kurutulan tohumlar direk yenerek tüketilir (30, 13).

Literatürdeki Kullanımı: Genç sürgünleri yenir. Yaprak ve rizomları kullanılır. İdrar söktürücü, kanı temizleyici, haemostatik mineral eksikliğini giderme, mesane taşlarını eritici özelliklere sahiptir. İnfüzyon ve tentür halinde kullanılır (Anşin, 1994). Kan arttırıcı, şeker düşürücü, peklilik verici olarak da kullanılır (Baytop, 1984). Halk hekimliğinde; burun, basur ve rahim kanamalarında, kan tükürmede, şeker hastalığında, baş dönmesi, gut, nefes darlığı, karaciğer ve safra kesesi ağrılarında kullanılır. Kök sapları haşlanmış halde kalp kuvvetlendirmede, sirkeli tentürü saç büyümesi ve kepeklenmede kullanılır. Tohumları ezilip yogurtla karıştırılarak şeker hastalığında kullanılır. Tohumu çörekotu ile karıştırılıp 119 yenerek kansere karşı vücut direncini artırır. Tohumları aynı zamanda idrar söktürücü, müshil, ateş düşürücü, barsak parazitlerini düşürücü ve böbreklerden ürik asidi süzücü olarak faydalanılır (Koç, 2002). Isırgan yaprağını fazlaca yiyen hayvanlarda nitroenez adı verilen besin zehirlenmesi meydana gelebilir (Koç, 2002).

VITACEAE

3.3.72 *Vitis gmelinii* Buttler

Yöresel İsimleri: Beyaz üzüm, Asma, Deli asma

Botaniksel Özelliği: 10-20 m boyunda, sülüklerle tırmanan, iki evcikli, odunsu çalılardır. Yapraklar düşücü, palmat loblu, tabanda kordat, dişli, erkek bitkinin lobları dişininkinden daha derin, genç bitkide yaprağın alt yüzü çoğunlukla kadifemsi tüylüdür. Meyve 5-7 mm çapında, siyahımsı-morumsu ekşi bir bakkadır (Davis, 1965-1985).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Su, şeker, organik asit, madensel tuz, vitamin ve renk maddesi içerir (Ketenoglu ve ark., 2011).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Mide rahatsızlıklarında ve kan arttırıcı olarak direk veya pekmez halinde tüketilir ve meyveleri gıda olarak yenir (11, 95, 68, 18).

Literatürdeki Kullanımı: Olgunlaşmamış meyvelerden sirke yapılır. Yapraklarından sarma sarılır. Meyvelerinden yapılan pekmez kan yapıcı olarak kullanılır. Eklem ağrıların 122 giderilmesinde kullanılır (Koçyiğit, 2005).

3.3.73 *Vitis vinifera* L.

Yöresel İsimleri: Asma, Siyah üzüm

Botaniksel Özelliği: Gövdeleri uzun, odunsu, tırmanıcı, yaprakları karşılıklı tendrilli dioik bitkiler. Yapraklar düşücü, palmat loblu, tabanda kordat, kabaca dentat, erkek bitkinin yaprakları çoğunlukla dişi bitkilerden daha derince loblu, gençken alt yüz çoğunlukla tomentoz. Çiçekler hermafrodit, büyük. Meyve 6-22 mm, tatlı, yeşil, sarı, kırmızı veya siyahımsı mor renkte ve az tohumlu (bazen yok) uzun gagalı (Davis, 1965-1985).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Su, şeker, organik asit, madensel tuz, vitamin ve renk maddesi içerir (Ketenoglu ve ark., 2011).

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Mide rahatsızlıklarında ve kan arttırıcı olarak direk veya pekmez halinde tüketilir ve meyveleri gıda olarak yenir (11, 95, 68, 18).

Literatürdeki Kullanımı: Gıda olarak (Bulut, 2008; Polat, 2010), kansızlık, öksürük ve boğaz ağrılarında (Polat, 2010) kullanılır. Gıda olarak kullanılır. Meyve olarak tüketildiği gibi asma yaprakları toplanıp, limonlu suyun içinde bekletilir, daha sonra bu yaprakların içlerine pirinç konulup dolma yapıldıktan sonra yenilir. Pekmezi de yapılır. Tıbbi amaçlı kullanılır. Pekmez yapılıp yenildiğinde boğaz ağrısı, grip ve soğuk algınlığına iyi gelir. Çardak yapılır 123 (Tütenocaklı, 2014).

ZINGIBERACEAE

3.3.74 *Curcuma longa* L.

Yöresel İsimleri: Zerdeçal

Botaniksel Özelliği: Bitki yumurta veya armut biçiminde olan esas rizom ve parmak biçiminde olan yan rizomlar meydana getirir. Esas rizomdan elde edilen droga "Yuvarlak zerdeçal", yan rizomlardan elde edilene ise "Uzun zerdeçal" ismi verilir. Drog bilhassa yan rizomlardan ibarettir. Drog genellikle 3 - 7 cm uzunlukta, parmak biçiminde, sert, üst yüzü sarımsı veya esmer, iç yüzü sarı veya sarımsı esmer renkli olan parçalar halindedir. Çiğnendiği zaman tükürüğü sarıya boyar. Kokusu özel, tadı acımsıdır (Baytop, 1999).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Uçucu yağ (% 3 - 5), rezin ve kurkurnin isimli sarı renkli bir boyar madde taşımaktadır (Baytop, 1999).

Kullanılan Kısımları: Rizomları

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kanseri önlemek için; bal, zerdeçal ve zencefil macun kıvamına gelinceye kadar karıştırılır, sabah akşam isteğe göre aç karnına 1-2 tatlı kaşığı tüketilir (49). Kanseri önlemek için yarım çay kaşığı zerdeçal, yarım çay kaşığı zeytinyağı ve bir tutam karabiber bir fincanda karıştırılarak direk veya yemeklerde tüketilir (26).

Literatürdeki Kullanımı: Midevi, gaz söktürücü ve safra arttırıcı etkilere sahiptir. Buglin bilhassa gıda maddeleri, tuvalet malzemesi, ipekli kumaşlar ve ince derilerin boyanmasında kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

3.3.75 *Zingiber officinale* Roscoe

Yöresel İsimleri: Zencefil

Botaniksel Özelliği: Çok yıllık otsu bir bitkidir. Rizomları etli, kalın, şekilsiz, sarımsı kahverengi renktedir. Gingerol, shogoal ve zingeron maddeleri nedeniyle zencefilin oldukça keskin acımsı bir tadı vardır (Baydar, 2007).

Yararlanılan Etken Maddeleri: Zencefilin kökleri %3-6 yağ, %60-70 karbonhidrat, %3-8 ham lif, %9-10 protein, %9-12 su, yaklaşık %8 kül ve %2-3 uçucu yağ içermektedir. Yapısında bulunan diğer bileşikler ise lesitin, vitaminler (niasin, A vitamini), mineraller ve aminoasitlerdir. Yüzde 9-12 nem içeriğine sahip olan taze zencefilin yaklaşık olarak %8 oranında kül, %60- 70 karbonhidrat, %9-10 protein, %3-6 yağ, %2-3 uçucu yağ, %3-8 ham lif içermektedir. Ayrıca A vitamin, niasin gibi vitaminleri ve kalsiyum, fosfor, demir, çinko, bakır, manganez gibi mineralleri de yapısında bulundurmaktadır (Aktürk, 2013).

Kullanılan Kısımları: Rizomları

Kullanım Amacı: Tıbbi, Gıda

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Zayıflatıcı olarak bal ile karıştırılarak yiyilir (63, 49). Öksürüğü kesmede toz halindeki bir çay kaşığı zencefil, bir çay kaşığı bal ile bir bardak kaynamış su içerisine koyulur ve karıştırılarak tüketilir (24). Öksürüğü kesmede zencefil rendelenir toz haline getirilir, balla karıştırılıp tüketilir (26). Soğuk algınlığında, bal ile macun kıvamına getirilip yenir (40). Zayıflatıcı olarak zencefil ve bal macun kıvamına getirilir ve yenir (18).

Literatürdeki Kullanımı: Karın ağrısı, baş ağrısı, diş ağrısı, bulantı, kusma, ishal, kolera, kalp hastalıkları, astım, kanamayı düzenleyici, kelliği giderici, yılan sokmaları, romatizmal şikâyetler ve soğuk algınlığına karşı kullanılır (Ginger, 2003).

Tablo 13. Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri

Familya	Bilimsel Adı	Yöresel Adı	Kullanılan Kısım	Hazırlama Şekli	UV Değeri	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Aspleniaceae	**Asplenium ceterach	Dalak otu	Tüm Bitki(Kök hariç)	İnfüzyon	0,008	Tıbbi	Sindirim sistemi rahatsızlığı
Cupressaceae	*Juniperus oxycedrus	Ardıç	Yaprak	Dahilen-Haricen	0,008	Tıbbi	Mayasıl, romatizma ve soğuk algınlığı
Pinaceae	*Pinus sylvestris var.hamata	Sarıçam, Çam Ağacı	Reçine	Dekoksiyon	0,058	Tıbbi	Solunum yolları hastalığı, Mide ülseri, Yara tedavisinde, Öksürük kesici ve nefes darlığı(astım), Ağrı kesici
Amaryllidaceae	**Allium cepa	Soğan	Rizom	Dekoksiyon	0,05	Tıbbi, Gıda	Ağrı kesici, Süt arttırıcı, ateş düşürücü
	**Allium sativum	Sarmısak	Rizom	Dahilen	0,05	Tıbbi, Gıda	Ağrı kesici, yüksek tansiyonu düşürmek için
Anacardiaceae	*Anethum graveolens	Dereotu, Cismat	Tüm Bitki(Kök hariç)	Dahilen	0,016	Tıbbi, Gıda	Balgam söktürücü, tiroit
	**Coriandrum album	Kinzi, kişniş	Tüm Bitki(Kök hariç)	Dahilen	0,058	Tıbbi, Gıda	Enfeksiyon-güçlendirici
	**Rhus coriaria	Sumak	Tohumları	Dekoksiyon	0,025	Tıbbi	Ağız yaraları, Sindirim düzenleme -Zayıflama
Apiaceae	**Ferula szowitziana	Çakşır otu, Çaşur	Tüm Bitki(Kök hariç)	Dekoksiyon	0,008	Tıbbi, Gıda	Soğuk algınlığı- iştah açıcı
	**Foeniculum vulgare	Rezene	Tüm Bitki(Kök hariç)	Dekoksiyon	0,05	Tıbbi, Gıda	Süt arttırıcı
	**Petroselinum crispum	Maydanoz	Tüm Bitki(Kök hariç)	Kaynatma, İnfüzyon	0,2	Tıbbi, Gıda	Toksinlerin vücuttan atılması için, idrar söktürücü, baş ağrısı, böbrek hastalıkları
	**Pimpinella anisum	Anason	Tohumları	Dekoksiyon	0,008	Tıbbi	Uyku bozukluğu-ağrı kesici
Asteraceae	**Bellis perennis	Papatya	Çiçekleri	İnfüzyon	0,033	Tıbbi	Sakinleştirici-yatıştırıcı, uyku bozukluğu
	*Cichorium intybus	Hindiba	Tüm Bitki(Kök hariç)	Dahilen	0,016	Tıbbi	Karaciğer rahatsızlığı
	*Helianthus tuberosus	Yer elması, Havlican	Rizom	Dekoksiyon	0,008	Tıbbi, Gıda	Grip-nezle, Kuvvet verici
	*Helichrysum arenarium	Altın otu, Ölmezçiçek	Tüm Bitki(Kök hariç)	Dekoksiyon	0,008	Tıbbi	Mide rahatsızlıkları
	*Tussilago farfara	Öksürük otu	Tüm Bitki(Kök hariç)	İnfüzyon	0,008	Tıbbi	Grip-nezle
Asparagaceae	*Ruscus aculeatus	Tavşan memesi	Meyveleri	Dahilen	0,008	Tıbbi	Sindirim sistemi rahatsızlığı
Brassicaceae	**Brassica oleracea	Lahana, Pancar	Tüm Bitki(Kök hariç)	Dekoksiyon	0,05	Tıbbi, Gıda	Çıban, basur, iltihap söktürücü
	*Eruca vesicaria	Roka	Tüm Bitki(Kök hariç)	Dahilen	0,033	Tıbbi, Gıda	Kanser
	**Raphanus sativus	Turp	Rizom	Süzdürme	0,125	Tıbbi, Gıda	Solunum sistemi hastalıkları, Öksürük kesici

* Doğal olarak yetişen türler

**Doğal olarak yetişmeyen kültür bitkileri

Tablo 12 (Devamı). Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri

Familiya	Bilimsel Adı	Yöresel Adı	Kullanılan Kısım	Hazırlama Şekli	UV Değeri	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Caryophyllaceae	** <i>Dianthus pallens</i>	Karanfil	Tohum	Dahilen	0,025	Tıbbi	Ağız kokusu, ishal
Cornaceae	* <i>Cornus mas</i>	Kızılcık	Meyveleri	Dahilen	0,108	Tıbbi, Gıda	Kansızlık, ishal
Cucurbitaceae	** <i>Cucumis sativus</i>	Salatalık, Hıyar	Meyveleri	Dahilen	0,041	Tıbbi, Gıda	Cilt hastalıkları
	** <i>Cucurbita maxima</i>	Kabak	Meyveleri	Dahilen	0,033	Tıbbi, Gıda	Kurt düşürücü, kabızlık, prostat, kısırlık
	** <i>Momordica charantia</i>	Kudret narı	Meyveleri	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	Karaciğer yağlanması
Ebenaceae	* <i>Diospyrus kaki</i>	Hurma	Meyveleri	Dahilen	0,05	Tıbbi, Gıda	Hazımsızlık
Ericaceae	* <i>Vaccinium myrtillus</i>	Ayı üzümü, Likapa	Meyveleri	Dahilen	0,025	Tıbbi, Gıda	Kabızlık, taş düşürme
	* <i>Rhododendron ponticum.</i>	Orman gülü, Kumar	Tüm Bitki(Kök hariç)	İnfüzyon	0,008	Tıbbi	Romatizma ağrıları giderici, idrar söktürücü
Euphorbiaceae	* <i>Euphorbia rigida</i>	Sütlü ot, Sütleğen	Tüm Bitki(Kök hariç)	Haricen	0,008	Tıbbi	Mantar hastalıkları
Fabaceae	** <i>Ceratonia siliqua</i>	Keçiboynuzu	Meyveleri	Dahilen	0,016	Tıbbi	Bağırsak ve sindirim sistemi
	** <i>Spartium junceum</i>	Katırkuyruğu, Katırtırnağı	Yaprakları	İnfüzyon	0,008	Tıbbi	Sindirim sistemi rahatsızlığı
Hypericaceae	* <i>Hypericum perforatum</i>	Kantaron	Tüm Bitki(Kök hariç)	Dahilen	0,008	Tıbbi	Romatizma
Juglandaceae	* <i>Juglans regia</i>	Ceviz	Meyveleri, Meyve iç zarı, Tohumları	Kaynatma	0,066	Tıbbi, Gıda	Saç dökülmesini engellemek için, saçı gürleştirmek için. Öksürtük tedavisinde
Lamiaceae	** <i>Mentha x piperita</i>	Nane	Tüm Bitki(Kök hariç)	Dekoksiyon, Kaynatma	0,108	Tıbbi, Gıda	Ağız kokusu, Soğuk algınlığı, hazımsızlık
	** <i>Rosmarinus officinalis</i>	Biberiye	Tüm Bitki(Kök hariç)	Dekoksiyon	0,016	Tıbbi, Gıda	Sakinleştirici-yatıştırıcı
	** <i>Salvia fruticosa</i>	Adaçayı, dağ çayı	Çiçekleri, Yaprakları	Dekoksiyon, Demleme	0,033	Tıbbi	İdrar yolu enfeksiyonu, Bağırsaklardaki gaz, kabızlık, stres kaynaklı uykusuzluk, Sakinleştirici-yatıştırıcı
	* <i>Satureja spicigera</i>	Çorbakekiği, Kondar, köndar	Tüm bitki(Kök hariç)	İnfüzyon	0,008	Tıbbi, Gıda	Soğuk algınlığı - öksürtük kesici

* Doğal olarak yetişen türler

**Doğal olarak yetişmeyen kültür bitkileri

Tablo 12 (Devamı). Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri

Familya	Bilimsel Adı	Yöresel Adı	Kullanılan Kısım	Hazırlama Şekli	UV Değeri	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Lauraceae	**Cinnamomum verum	Tarçın	Kabuk	Macun	0,025	Tıbbi, Gıda	Balgam söktürücü
Linaceae	**Linum usitatissimum	Keten	Tohumları	Dahilen	0,016	Tıbbi	Sindirim sistemi bozukluğu
Lythraceae	*Punica granatum	Nar	Meyveleri	İnfüzyon	0,016	Tıbbi, Gıda	Kolesterol, Öksürük kesici, Kanser
Malvaceae	*Althaea hirsuta	Gülhatmi, Hatmi çiçeği, Molok	Yaprakları	Dekoksiyon	0,016	Tıbbi	Öksürük tedavisinde
	**Malva sylvestris	Ebegümeci	Tüm bitki(Kök hariç)	Dekoksiyon	0,016	Tıbbi	Mayasıl tedavisinde, şeker hastalığı
	*Tilia rubra	Kafkas İhlamuru, İhlamur	Çiçekleri, Yaprakları	Dekoksiyon, Kaynatma	0,275	Tıbbi, Gıda	Soğuk algınlığı, Grip ve nezle karşı, Düzenli olarak sıcak tüketildiğinde öksürüğe iyi gelir, cilt sağlığı, göğsü yumuşatma, balgam söktürücü
Moraceae	*Ficus carica	İncir	Meyveleri	Dahilen	0,016	Tıbbi, Gıda	Sindirim sistemi
	*Morus alba.	Ak Dut	Meyveleri	Dahilen	0,033	Tıbbi, Gıda	Behçet hastalığı ve kanser tedavisinde, Kansızlık
	*Morus nigra	Kara Dut	Meyveleri	Dahilen	0,033	Tıbbi, Gıda	Behçet hastalığı ve kanser tedavisinde, Kansızlık
Oleaceae	*Olea europaea	Zeytin	Yaprakları	Dekoksiyon	0,05	Tıbbi, Gıda	Şeker hastalıkları, Yanık tedavisi, Nasır, Kolesterol
Piperaceae	**Piper nigrum	Karabiber	Tohumları	Macun	0,008	Tıbbi, Gıda	Öksürük tedavisinde
Plantaginaceae	*Plantago major	Yedi damar otu, Damarlı ot, Balazga	Yaprakları	İnfüzyon Demleme	0,116	Tıbbi	Ödemi boşaltmada, Mide ağrılarında, Mantar, İdrar sökücü, İltihap sökücü, İdrar yolları enfeksiyonu
Platanaceae	*Platanus orientalis	Çınar	Yaprakları	Dekoksiyon	0,008	Tıbbi	Enfeksiyon- Yara ve yanık
Poaceae	**Elmyus repens	Ayrıkotu	Tüm bitki(Kök hariç)	Dekoksiyon	0,008	Tıbbi	Çapak temizleme ve sarılık
	**Hierochloe odorata	Şeker otu	Tüm bitki(Kök hariç)	İnfüzyon	0,008	Tıbbi	Dişabet hastaları
	**Zea mays	Mısır	Tüm bitki(Kök hariç)	Dekoksiyon	0,025	Tıbbi, Gıda	Taş düşürücü, mide rahatsızlığı
Polygonaceae	*Rumex ssp.	Efelek	Yaprakları	İnfüzyon	0,033	Tıbbi, Gıda	İştah açıcı-süt arttırıcı-ishal-kabızlık

*Doğal olarak yetişen türler

**Doğal olarak yetişmeyen kültür bitkileri

Tablo 12 (Devamı). Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri

Familya	Bilimsel Adı	Yöresel Adı	Kullanılan Kısım	Hazırlama Şekli	UV Değeri	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Portulacaceae	* <i>Portulaca oleeacea</i>	Semizotu	Tüm bitki(Kök hariç)	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	Kuvvet verici
Ranunculaceae	** <i>Nigella sativa</i>	Çörek otu	Tüm bitki(Kök hariç)	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	Sindirim sistemi rahatsızlığı
Rosaceae	* <i>Alchemilla caucasica</i>	Aslanpençesi	Tüm bitki(Kök hariç)	Dekoksiyon	0,008	Tıbbi	Adet düzensizliği
	* <i>Rubus sanctus</i>	Böğürtlen	Meyveleri, Kökleri	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	Şeker hastalığında
	* <i>Malus sylvestris</i>	Elma	Meyveleri, Meyve sapları	Dekoksiyon	0,016	Tıbbi, Gıda	Grip-nezle, Öksürük tedavisinde
	** <i>Armeniaca vulgaris</i>	Kayısı	Tüm bitki(Kök hariç)	Dekoksiyon	0,016	Tıbbi, Gıda	Kabızlık
	** <i>Cerasus avium</i>	Kiraz	Meyveleri, Meyve sapları	İnfüzyon	0,083	Tıbbi, Gıda	Zayıflatıcı-Öksürük tedavisinde, Ödem
	* <i>Rosa spp.</i>	Kuşburnu	Meyveleri	Dekoksiyon	0,041	Tıbbi, Gıda	Solunum sistemi hastalıkları, Soğuk algınlığı, Basur
	* <i>Mespilus germanica</i>	Muşmula, Yenidünya	Meyveleri	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	İshal
	* <i>Cydonia oblonga</i>	Ayva	Meyveleri, Meyve sapları, Çekirdeği	Kaynatma-Dekoksiyon	0,15	Tıbbi, Gıda	Öksürüğü kesici, Boğaz ağrısı, Soğuk algınlığı, Romatizma
Rutaceae	** <i>Citrus reticulata</i>	Mandalina	Meyveleri	Dahilen	0,025	Tıbbi, Gıda	Soğuk algınlığı
Solanaceae	** <i>Lycopersicon esculentum</i>	Domates	Meyveleri	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	Nasır
	** <i>Solanum tuberosum</i>	Patates, Kartopi	Rizomları	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	İshal
Theaceae	* <i>Camellia sinensis</i>	Çay	Yaprakları	Dahilen	0,008	Tıbbi, Gıda	İshal
Urticaceae	* <i>Urtica dioica</i>	Isırgan, Cinçar, Genzik	Tüm bitki(Kök hariç)	Dekoksiyon-Demleme	0,058	Tıbbi, Gıda	Öksürüğü kesici, Romatizma ağrılarında, Kanser, Prostat

*Doğal olarak yetişen türler

**Doğal olarak yetişmeyen kültür bitkileri

Tablo 12 (Devamı). Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri

Familiya	Bilimsel Adı	Yöresel Adı	Kullanılan Kısım	Hazırlama Şekli	UV Değeri	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Vitaceae	* <i>Vitis gmelinii</i>	Beyaz üzüm, Asma, Deli asma	Meyveleri	Pekmez	0,033	Tıbbi, Gıda	Mide rahatsızlığı, Kansızlık
	* <i>Vitis vinifera</i>	Asma, Siyah üzüm	Meyveleri	Pekmez	0,033	Tıbbi, Gıda	Mide rahatsızlığı, Kansızlık
Zingiberaceae	** <i>Curcuma longa</i>	Zerdeçal	Rizomları	Macun	0,016	Tıbbi, Gıda	Kanser
	** <i>Zingiber officinale</i>	Zencefil	Rizomları	Macun Demleme	0,05	Tıbbi, Gıda	Zayıflatıcı, Öksürük kesici, Soğuk algınlığı

*Doğal olarak yetişen türler

**Doğal olarak yetişmeyen kültür bitkileri

4 TARTIŞMA

Bu çalışma, 2017-2020 yılları arasında Artvin ili merkez ilçesine bağlı Beşpare olarak bilinen 5 köyde yaşayan halk tarafından tıbbi ve aromatik amaçla kullanılan bitki türlerinin yöresel isimleri, hazırlanması ve kullanımlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan arazi çalışmaları ve 120 kişiye uygulanan anketler neticesinde 75 farklı bitki türünün tıbbi ve aromatik amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Artvin ilinde yayılış gösteren 2727 bitkiden 350 adedi tıbbi ve aromatik özelliktedir (Eminağaoğlu ve ark, 2015). Beşpare köylerinde tıbbi ve aromatik amaçlarla yararlanılan doğal bitki sayısı 30 olup, ayrıca 45 farklı kültür bitkisinden de aynı amaçlarla yararlanılmaktadır.

Çalışmamız sonucunda tespit ettiğimiz bitkilerden doğal olarak yörede yetişmekte olanlar dışında diğerleri kültür bitkisi olarak yetiştirilmekte ya da pazar, manav, market veya aktardan satın alınarak tüketilmektedir.

Alanda; tıbbi ve aromatik olarak kullanılan 39 familyadan en çok takson içerenler Rosaceae (8 takson), Astereceae (4 takson), Apiaceae (4 takson)'dir.

Tıbbi ve aromatik bitkilerden tedavi amacıyla en çok yararlanılan hastalıkların; soğuk algınlığı, sindirim sistemi rahatsızlığı ve enfeksiyona bağlı rahatsızlıkların olduğu tespit edilmiştir.

Soğuk algınlığı hastalığı için en çok ıhlamur ve limon bitkilerinin kullanıldığı, yöresel halkın tedaviyi öğrenme yöntemlerinden daha çok aile büyüklerinden öğrenmenin ağır bastığı tespit edilmiştir. Bunun nedeni ise çok eski yıllardan beri bu bitkilerin halk arasında soğuk algınlığı için kullanılmasıdır. Yöresel halk arasında ıhlamur-limon karışımının pratik olarak hazırlanması da daha çok kullanılmasını arttırmıştır.

Bitkilerin dahilen kullanım şekli genellikle infüzyon ve dekoksion şeklinde iken haricen kullanılan bitkilerin lapa veya macun olarak kullanıldığı görülmüştür.

Köylerde bulunan ve yaygın olarak kullanıma sahip olan birkilerin sırasıyla ıhlamur, ısırgan ve maydanoz oldukları görülmektedir. Bu bitkileri kişniş, köndar ve nane izlemektedir.

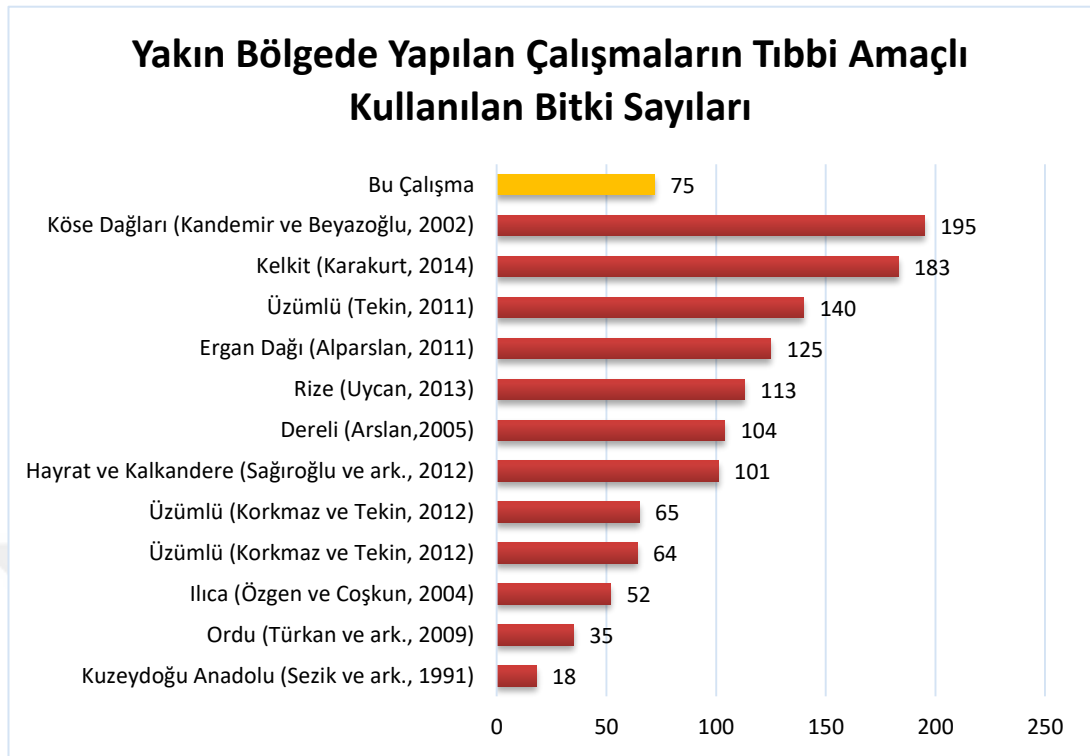
Yine köylerde halk ilacı olarak kullanılan nane, kondar, kekik bitkileri baharat olarak da kullanılmaktadır.

Bitkilerin yalnızca kullanım amacı göz önünde bulundurulduğunda, en çok bilinen türlerin farklı hastalık tedavisinde kullanılmasının sebebi, bitkilerin kullanılan kısımları, içerdikleri etken maddelerin farklılık göstermesi ve farklı kullanım amaçlarında buna istinaden değişmesidir..

Yemeklik (turşu, reçel, marmelat, şerbet vs.) olarak en fazla kullandıkları bitki türlerinin kişniş, maydanoz, semizotu, ısırgan, dereotu, roka, üzüm ve kıvılcık olduğu tespit edilmiştir.

Yörede bitkilerin tedavi amacıyla bazı besi hayvanlarına (hastalandıklarında, daha iyi süt, yağ elde etmek için) özellikle en fazla yedirdikleri bitki türlerinin lahana, yonca, şeker küspesi, mısır kırması ve arpa olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışma ile yakın alanlarda yapılan benzer çalışmalarda tespit edilen tıbbi ve aromatik bitki sayısı karşılaştırıldığında; 195 takson ile Köse Dağları (Gümüşhane) (Kandemir ve Beyazoğlu, 2002) birinci sırada, bu çalışma ise 75 takson ile sekizinci sıradadır (Şekil 18).

Şekil 18. Yakın bölgelerde yapılan çalışmalarda saptanan tıbbi amaçlı kullanılan bitki sayıları

Yapılan yerel halk anketine katılanların % 59'u kadın, %41'i erkektir (Tablo 14). Akbulut ve Bayramoğlu (2013) ve Hatay/Antakya bölgesinde Güzelşemme (2014) tarafından yapılan çalışma ile bu çalışma benzerlik göstermektedir.

Tablo 14. Ankete katılan kişi sayısının yapılan diğer çalışmalarla benzerlik oranları (%)

Cinsiyet	Anket Çalışması	Akbulut&Bayramoğlu, (2013)	Güzelşemme, (2014)
	Kişi Sayısı	Kişi Sayısı	Kişi Sayısı
Erkek	41	44	54
Kadın	59	56	46

Ankete katılan 120 kişinin 49'u erkek, 71'i bayan katılımcılardan oluşmaktadır. Bu katılımcıların 10'u 20- 30 yaş arasında, 10'u 30-40 yaş arasında, 33'ü 40-50 yaş arasında, 67 kişide 50 yaş ve üzerinde katılımcılardır.

Yerel halk anketleri sonucunda katılımcıların %8'inin 20-30 yaş grubunda, %8'inin 30-40 yaş grubunda, %28'inin 40-50 yaş grubunda, %56'sının ise 50 yaş üstü grubunda olduğu tespit edilmiştir (Tablo 15). Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiş, katılımcıların %40'ının (374) 18-32 yaş grubunda, %36'sının (341) 33-47 yaş grubunda, %18'inin (164) 48-60 yaş grubunda ve %5'sinin (53) 60 yaş üzeri grupta yer aldığı tespit edilmiştir (Akbulut & Bayramoğlu, 2013). Hatay/Antakya bölgesinde yapılan bir çalışmaya göre ise katılımcıların %4'ünün 18-28 yaş grubunda, %12'si 29-39 yaş grubunda, %24'ü 40-50 yaş grubunda, %61'i 50 yaş üstü grupta yer almaktadır (Güzelşemme, 2014).

Tablo 15. Ankete katılım sağlayanların yaş gruplarının yapılan diğer çalışmalarla benzerlik oranları (%)

Yaş Grupları	Anket Çalışması	Akbulut & Bayramoğlu, 2013	Güzelşemme, 2014
	Kişi Sayısı	Kişi Sayısı	Kişi Sayısı
20-30	8	40	4
30-40	8	37	12
40-50	28	18	24
50 ve üzeri	56	6	61

Yapılan yerel halk anket çalışması ile katılımcıların eğitim durumlarının %3'ü üniversite, %8'i lise, %13'ü ortaokul %70'i ilkokul olduğu tespit edilmiştir (Tablo 16). Hatay/Antakya bölgesinde yapılan çalışmaya göre katılımcıların %62'sinin okur-yazar olmadığı, %21'inin ilkokul, %7'sinin ortaokul, %4'ünün lise, %4'ünün üniversite, %2'sinin lisansüstü olduğu belirtilmektedir (Güzelşemme, 2014).

Tablo 16. Ankete katılım sağlayanların eğitim durumlarının yapılan diğer çalışmalarla benzerlik oranları (%)

Eğitim Durumu	Anket Çalışması	Güzelşemme, 2014
	Kişi Sayısı	Kişi Sayısı
İlkokul	70	21
Ortaokul	13	7
Lise	8	4
Yüksekokul	7	4
Üniversite	3	2
Okur-Yazar Değil	0	62

Araştırma alanında bulunan taksonların IUCN 2020 kategorilerine göre dağılımı belirlenmiş olup elde edilen veriler LC: 26, VU: 3, NT: 2, DD: 3, EN: 1 şeklindedir ve Risk kategorisine dahil edilen birçok türün Türkiye’de yalnızca kültürleri yapılmaktadır.(Tablo 17).

Tablo 17. Araştırma alanında bulunan taksonların IUCN kategorileri (URL-VI).

Bitki Adı	IUCN Kategorisi		Bitki Adı	IUCN Kategorisi	
	Avrupa	Dünya		Avrupa	Dünya
<i>Rhus coriaria</i> L.	LC	VU	<i>Punica granatum</i> L.		LC
<i>Foeniculum vulgare</i> Mil	LC		<i>Malva sylvestris</i> L.	LC	
<i>Cichorium intybus</i> L.	LC		<i>Ficus carica</i> L	LC	LC
<i>Helianthus tuberosus</i> L.		LC	<i>Morus alba</i> L.		LC
<i>Helichrysum arenarium</i> (L.) Moench	NT		<i>Olea europaea</i> L.	DD	
<i>Brassica oleracea</i> L.	DD	DD	<i>Plantago major</i> L.	LC	LC
<i>Eruca vesicaria</i> (L.) Cav	LC		<i>Platanus orientalis</i> L.	VU	DD
<i>Cornus mas</i> L.	LC	LC	<i>Zea mays</i> L.		LC
<i>Diospyros kaki</i> Thunb.		LC	<i>Armeniaca vulgaris</i> Lam.		EN
<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	LC		<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	LC	LC
<i>Cerastium siliqua</i> L.	LC	LC	<i>Mespilus germanica</i> L.	LC	LC
<i>Hypericum perforatum</i> L	LC		<i>Rosa canina</i> L.	LC	
<i>Juglans regia</i> L.	LC	LC	<i>Camellia sinensis</i> (L.) Kuntze		DD
<i>Rosmarinus officinalis</i> L	LC		<i>Urtica dioica</i> L.	LC	LC
<i>Salvia fruticosa</i> Mill.	LC		<i>Vitis vinifera</i> L.	LC	LC
<i>Curcuma longa</i> L.		DD			

Araştırma sonucu tespit edilen hastalıklar 10 kategoride incelenmiştir. Yüksek FIC değerleri bitkilerin o kategori için daha fazla kullanıldığını, düşük FIC değerleri ise bitki kullanımının daha az olduğunu göstermektedir. FIC değerleri soğuk algınlığı kategorisinde bitki kullanım oranının 0,77 değeriyle en yüksek olduğunu, en az değer ise 0,17 ile sindirim sistemi rahatsızlığı olduğunu göstermiştir. (Tablo 18).

Tablo 18. Bilgilendirici Konsensüs (FIC)

No	Hastalık Kategorileri	Kullanan Kişi Sayısı	%	FIC
1	Soğuk Algınlığı	55	42,0	0.77
2	Enfeksiyon	13	10,0	0.66
3	Ağız kokusu	4	3,05	0.66
4	Şeker Hastalığı	6	4,5	0.6
5	Sakinleştirici-Yatıştırıcı	6	4,5	0.6
6	Yara/Çıban/Yanık	10	7,6	0.5
7	Kansızlık	5	3,8	0.5
8	Ağrı kesici	8	6,1	0.28
9	Kanser	8	6,1	0.28
10	Sindirim Sistemi rahatsızlığı	18	13,7	0.17

Anketler sonucunda bitkinin kullanılan hastalık için kullanım oranının fazla ya da az olduğunu gösteren FL değerleri hesaplanmıştır. FL değerinin yüksek olduğu, bitkinin kullanılan hastalık için kullanım oranının daha fazla olduğunu göstermektedir. Bitkilerin FL değerleri; Soğuk algınlığı için *Tilia rubra* (Fl = 60), *Rosa canina* (Fl =75), Sindirim sistemi rahatsızlığında *Plantago major* (Fl= 77), *Petroselinum crispum* (Fl=84), Yara/Çıban/Yanıklarda *Pinus sylvestris* (Fl= 70) , *Brassica oleracea* (Fl= 60), *Rhus coriaria* (Fl=30), Şeker Hastalığı tedavisinde *Olea europaea* (Fl=100), Enfeksiyonlarda *Plantago major* (Fl=75), Kansızlık *Cornus mas* (Fl=100), *Morus nigra* (Fl=100), Ağrı kesici olarak *Allium sativum* (Fl=75), Ağız kokusu gidermede *Dianthus pallens* (Fl=100), Kanser önleyici *Eruca vesicaria* (Fl=50) , *Urtica dioica* (Fl=87), Sakinleştirici-yatıştırıcı olarak ise *Bellis perennis* (Fl=67) şeklinde hesaplanmıştır.

5 SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanlar eskiden günümüze bitkileri şifa kaynağı olarak kullanmaktadır. Bilim ve teknolojiyle beraber bu faydalanmanın boyutu artmıştır. Bitkisel kaynakların tüketimi yöre halkının kullanımının yanında farklı endüstri kollarında da (ilaç, gıda, temizlik, kozmetik vb.) kullanılmaktadır.

Halk tarafından kullanılan şifalı bitkilerin belli bir ölçü standardına göre kullanılması gerekmektedir. Şifalı bitkileri bilinçsiz ve kontrolsüz şekilde tüketmek olumsuz sonuçlar doğurur ve zehirlenmelere hatta ölümlere yol açabilir. Bu sebeple kuvvetli zehirli alkoloitler içeren taksonlar tespit edilmeli ve yöre halkı tarafından halk ilacı olarak bilinçsizce kullanılmasına engel olunmalıdır.

Hastalık tedavisinde kullanılmak üzere yeni etkili maddelerin bulunması, bitkiler üzerindeki araştırmaların devamına bağlıdır. Bitkiler üzerinde sürdürülecek bu tür araştırmalarla kanser gibi henüz çaresi bulunamayan hastalıkların tedavisinde kullanılabilecek yeni etken maddeler bulunmasını sağlayacaktır. Kullanılan bitkilerin birçoğu orman köylüsünün yaşadığı, tarım ve mera açısından kısıtlı, tarla açma, yerleşme, usülsüz kesim gibi faydalanmalarla ormana baskının olduğu alanlarda yetişmektedir. Dolayısıyla bu bitkilerin koruma-kullanma dengesi içerisinde faydalanmasının sağlanması hem orman köylüsüne maddi kaynak sağlayacak hem de ormanlara olan baskıyı azaltacaktır. Aynı zamanda sürdürülebilir kullanım açısından önemli kazanımlar elde edilecektir. Ülke ekonomisine önemli bir fayda sağlar. Hammadde olarak veya yarı mamül halde düşük fiyatlarla ihraç edilen tıbbi bitkiler yüksek fiyatlarla işlenmiş olarak ithal edilmektedir. Tıbbi ve aromatik bitkiler üretimi ve ticaretinde hammaddenin işlenmesi, katma değer oranını büyük ölçüde yükselten bir süreçtir. Mevcut potansiyel dikkate alındığında hammaddenin nihai ürün haline getirildikten sonra ihraç edilmesi konusuna odaklanılarak, ulusal düzeyde projeler geliştirilmelidir. Konuyla ilgili gerekli kurum ve kuruluşlar bir araya gelerek işbirliği içinde gerekli çalışmaları başlatmalıdırlar ve sürdürülebilirlik kuramını geliştirmelidirler.

Son yıllarda medyada sık sık gündeme gelmesi ve bitkisel ilaçlarla ilgili görsel basında programlar yapılması nedeniyle, insanlarda çevrelerinde yetişen bitkileri tanıma ve ne amaçla kullanabileceklerini öğrenme ilgi ve merakı oluşmuştur. Ancak bitkiyi yeterince tanımadan, toplama, kurutma ve saklama kurallarına riayet etmeden kulaktan dolma bilgilerle bitkiden faydalanma yoluna gitmenin yarardan çok zarar getireceği açıktır.

Tıbbi bitkilere olan ilginin giderek artması, beraberinde bitkilerin kontrolsüz ve aşırı toplanmasına bağlı olarak, bitki kaynaklarının tahribi ve yok olması sorununu doğurabilir. Bu nedenle hem bitkisel kaynakların korunması hemde düzenli ve sürekli bir faydalanmanın sağlanabilmesi için gerekli tedbirlerin şimdiden alınması envanter çalışmalarının yapılması, kültüre alınarak değerlendirilmesi zorunluluğu bulunmaktadır.

EKLER

EK 1.

Ek Şekil 1. Köylerde yaşayan yöre halkı ile anket yapılması

Ek Şekil 2. Seyitler köyünde yaşayan halkla yapılan anket çalışması

Ek Şekil 3. Ahlat köyünde yaşayan halkla yapılan anket çalışması

Ek Şekil 4. Vezirköy köyünde yaşayan halkla yapılan anket çalışması

Yerel Halk Anket Formu

Tarih:/....../2019

Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek Grupları	İkamet Süresi
Kadın	20-30	Evli	İlkokul	İşçi	1-5
	30-40		Ortaokul	Memur	6-10
Erkek	40-50	Bekâr	Lise	Emekli	11-20
	50 ve üzeri		Yüksekokul	Ev hanımı	21 ve üzeri
			Üniversite	Esnaf	
				Çiftçi	
				Serbest Meslek	

1. Bahçenizde kaç çeşit meyve ağacı yetişmektedir? Bu meyve ağaçlarından farklı çeşitleriniz var mı?

2. Meyve ağaçlarındaki meyve durumlarının potansiyeli nedir? Herhangi bir hastalık durumu var mıdır?

3. Meyve ağaçlarından elde ettiğiniz yaklaşık hasat nedir? Bu hasadın ne kadarını siz kullanıyorsunuz ve ne kadarını satıyorsunuz? Eğer satıyor iseniz satış yönteminiz nedir ve ne kadar gelir elde ediyorsunuz?

4. Tıbbi ya da şifalı olduğunu bildiğiniz bitkiler nelerdir?

Bunları hangi amaç doğrultusunda kullanıyorsunuz?

EK 2 (Devamı). Yerel Halk Anket Formu

1. Tedavi 2. Gıda 3.Koku ve tat vermek için 4.Kozmetik, estetik 5.Keyif verici

1	Adaçayı	17	Ceviz Yaprağı	33	Kereviz Tohumu
2	Akasya Çiçeği	18	Civan Perçemi	34	Keten Tohumu
3	Akdiken	19	Çakşı Kökü	35	Kırlangıç Otu
4	Alıç	20	Çakşır Otu	36	Kiraz Sapı
5	Altın Otu	21	Çemen	37	Kışniş
6	Anason	22	Defne Yaprağı	38	Kuşburnu
7	Ardıç	23	Ebe Gümeci	39	Mahlep
8	Aslan Pençesi	24	Haşhaş	40	Mısır Püskülü
9	At Kuyruğu	25	Hatmi Çiçeği	41	Oğul Otu
10	Ayrık Kökü	26	Hindiba	42	Ökse-Çekem Otu
11	Ayva Yaprağı	27	Huş Yaprağı	43	Papatya
12	Baldırıkara	28	İhlamur Çiçeği	44	Sinameki
13	Biberiye	29	Isırgan Çiçeği-Yaprağı	45	Siyah Üzüm Çekirdeği
14	Böğürtlen Kökü	30	Kakule	46	Sumak
15	Böğürtlen Yaprağı	31	Kantaron	47	Zencefill
16	Brokoli Kuru	32	Keçiboynuzu	48	Zerdeçal

Bunlar dışında bildiğiniz herhangi bir tıbbi ya da şifalı olduğunu bildiğiniz bitki var mı ?

Cevabınız evet ise;

Bitkinin yöresel adı:

Bu bitkileri hangi amaçla kullanıyorsunuz?

.....
.....
.....

5.Ürettiğiniz veya yetiştirdiğiniz bitkileri herhangi bir tıbbi amaçla kullanıyorsunuz musunuz?

Cevabınız evet ise;

EK 2 (Devamı). Yerel Halk Anket Formu

1	Ağız kokusu	16	Kadın-Erkek Hastalıkları	31	Sakinleştirici Yatıştırıcı
2	Ağrı Kesici	17	Kalp Damar Rahatsızlığı	32	Sarılık
3	Ateş Düşürücü	18	Kanser	33	Sindirim Sistemi Bozukluğu
4	Balgam Söktürücü	19	Kansızlık	34	Sinir Sistemi Bozukluğu
5	Basur	20	Kısırlık	35	Solunum Sistemi Bozukluğu
6	Baş Ağrısı	21	Kolestrol	36	Şeker Hastalığı
7	Cilt Hastalıkları(Akne vs.)	22	Kurt Düşürücü	37	Tansiyon Düşürücü
8	Çarpıntı	23	Kuvvet Verici	38	Taş(Kum) Düşürücü
9	Gıda Olarak	24	Mide Bulantısı	39	Unutkanlık
10	İdrar Söktürücü	25	Mide Ülseri	40	Uykusuzluk
11	İshal	26	Müşil	41	Yanık
12	Geceleri Altına Kaçırma	27	Nasır	42	Yara İyileştirici
13	İştah Açıcı	28	Nefes Darlığı	43	Zayıflatıcı
14	İştah Azaltıcı	29	Öksürük Kesici	44	Diğer
15	Kabızlık	30	Romatizma		

Bunlar dışında bildiğiniz herhangi bir tıbbi amaç var mı?

.....

6. Kullanılan bitkinin latince adı:

7. Kullanılan bitkinin yöresel adı:

8. Bitkinin hangi kısmını kullanıyorsunuz?

☐ Kök ☐ Yaprak ☐ Meyve ☐ Çiçek ☐ Tohum ☐ Gövde ☐ Tüm bitki

9. Bitkinin kullanımını nasıl hazırlıyorsunuz?

☐ Kaynatma ☐ Demleme ☐ Parçalama ☐ Meyve kavrulur ve kahve gibi demlenir ☐ Tohumları ezilir.

10. Bitkiyi hangi dönemde kullanıyorsunuz?

☐ İlkbahar ☐ Yaz ☐ Sonbahar ☐ Kış

EK 2 (Devamı). Yerel Halk Anket Formu

11. Eğer bitkileri satın almanız gerekiyor ise satın almak için hangi satış noktalarını tercih ediyorsunuz?

☐ Aktarlar ☐ Pazarlar ☐ Market ☐ Kendim toplarım ☐ Diğer
(belirtiniz).....

12. Bitkilerle ilgili bilgileri nereden öğrendiniz/öğreniyorsunuz?

☐ Büyüklerden ☐ Arkadaşlardan ☐ Kitaplardan/dergilerden TV, radyo gibi araçlardan ☐ İnternette Aktarlardan ☐ Diğer (belirtiniz).....

13. Yemeklik olarak (Turşu, Reçel, Marmelat, Şerbet vs.) olarak kullandığınız bitkiler nelerdir?

14. Kullandığınız ilaç cinsi nedir?

☐ Sentetik ilaç ☐ Bitkisel ilaç ☐ Her ikisi birlikte

15. Doktor reçetesi dışında bitkisel ilaç kullanıyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

16. Kendinize ait karışımlarınız var mı? Varsa eğer karışım hazırlamadaki bitki toplama ve hazırlama tekniklerini biliyor musunuz?

17. Tükettiğiniz bitkilerde yan etkiler oldu mu?

☐ Oldu ☐ Olmadı ☐ Oldu ise hangi bitki:

18. Hayvansal hastalıklarda kullandığınız tıbbi bitkiler var mı?

Varsa eğer;

Hayvanın adı;

Hangi hastalığın tedavisinde kullanıldığı;

Kullanımın nasıl hazırlandığı;

Yaklaşık olarak kullanım dozu ve kaç gün kullanıldığı;

Yenmemesi gereken bitkiler;

Yan etkisi olan bitkiler;

Bu anket ‘Beşpare Köylerinin Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkilerinin Belirlenmesi’ isimli yüksek lisans tezinin araştırma konusu olmaktadır. Vereceğiniz cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Araştırmanın sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve amaçlarına ulaşabilmesi için vereceğiniz cevaplar büyük önem taşımaktadır.

Katılımınız için teşekkürlerimizi sunar, çalışmalarınızda başarılar dileriz.

EK 3. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onay Formu

ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

TARİH :

OTURUM SAYISI :

YER :

KATILIMCILAR : Prof. Dr. Hüseyin PEKER
Prof. Dr. Murat KİBAR
Prof. Dr. Zafer ÖLMEZ
Prof. Dr. Ali ÜREN
Prof. Dr. Nuri YAVUZ
Prof. Dr. Enver TÖRE
Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU
Av. Elif IŞIK

BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU ONAY FORMU	
Projenin Adı	Beşpare Ekoköy Olma Yolunda
Projenin Niteliği	Araştırma çalışması, Yüksek Lisans Tezi
Proje Araştırmacıları	Prof.Dr Özgür EMİNAĞAOĞLU Yüksek Lisans Öğrencisi Bahar PALAŞOĞLU
Proje Yürütücüsünün Haberleşme Bilgileri	0532 747 03 33
Araştırmanın Amacı	Turizm ve Tıbbi Aromatik Bitki Potansiyelinin Tespiti
Anket Adedi	1
Anket Soru Sayısı	31
Araştırmanın Gerekçesi	Salkımlı, Seyitler, Vezirköy, Ahlat ve Varlık Köyleri çevresinde yetişen ve halk arasında farklı amaçlarla kullanılan bitkilerle yine araştırma sahasında yetişen özellikle tıbbi değeri olan ancak halk tarafında tanınmayan veya tanındığı halde kullanılmayan bitkiler ve bu köyde yayılış gösteren tıbbi aromatik bitkilerin, kullanım amaçları, kullanım süreleri ve yöresel adları tespit edilecektir. Artvin il sınırları içerisinde yapılan bu çalışmamızın bu konudaki yazına katkı sağlayacağına inanılmaktadır.
Araştırmanın Yöntemi	Çalışmada verilerin elde edilmesinde anket yöntemi kullanılacaktır. Anketlerin uygulanmasında ise, yüz yüze anket tekniğinden yararlanılacaktır. Beşpare köyleri olan Salkımlı, Seyitler, Vezirköy, Ahlat ve Varlık Köylerini ekolojik köy mantığında turizme kazandırmak bu proje ile birbirleriyle yol bağlantısı bulunan ve Artvin kent merkezi civarındaki köylerin mevcut potansiyeli değerlendirilerek “ekolojik köy” formatında turizme kazandırılması hedeflenmektedir. Salkımlı, Seyitler, Vezirköy, Ahlat ve Varlık Köyleri çevresinde yetişen ve halk arasında farklı amaçlarla kullanılan bitkilerle yine araştırma sahasında yetişen özellikle tıbbi değeri olan ancak halk tarafında tanınmayan veya tanındığı halde kullanılmayan bitkiler ve bu köyde yayılış gösteren tıbbi aromatik bitkilerin, kullanım amaçları, kullanım süreleri ve yöresel adları tespit edilecektir.
Kullanılacak biyolojik, psikolojik ve teknik vb. tüm yöntemleri açıklayan etik ile ilgili özet	Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Artvin Çoruh Üniversitesi Etik Kurulu’nda etik uygunluk için onay talep edilmektedir. Araştırmaya katılacak katılımcılar ile görüşülerek çalışmanın amacı açıklanacak ve çalışmaya katılımda gönüllü olanların bilgilendirilmiş onamları alınacaktır.

EK 3 (Devamı). Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onay Formu

Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Botaniği Anabilim Dalı
Yüksek Lisans öğrencisi Sayın Bahar PALAŞOĞLU'nun“ Beşpare Ekoköy Olma
Yolunda ”adlı projesi değerlendirilmiştir.

Proje etik açıdan uygun bulunmuştur.

Projenin etik açıdan geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açıdan uygun bulunmamıştır.

Prof. Dr. Hüseyin PEKER
Etik Kurul Başkanı

Prof. Dr. Murat KİBAR
(ÜYE)

Prof. Dr. Zafer ÖLMEZ
(ÜYE)

Prof. Dr. Ali ÜREN
(ÜYE)

Prof. Dr. Enver TÖRE
(ÜYE)

Prof. Dr. Nuri YAVUZ
(ÜYE)

Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU
(ÜYE)

Av. Elif IŞIK
(RAPORTÖR)

EK 4. Anketlere Katılan Kişilerin Adres, Cinsiyet, Yaş, Eğitim Durumu ve Meslek Bilgileri

No	Köy Adı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek Grubu
1	Ahlat	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Çiftçi
2	Ahlat	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
3	Ahlat	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
4	Ahlat	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Emekli
5	Ahlat	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
6	Ahlat	Kadın	20-30	Bekar	Yüksekokul	Ev Hanımı
7	Ahlat	Erkek	40-50	Evli	Lise	Emekli
8	Ahlat	Kadın	30-40	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
9	Ahlat	Erkek	40-50	Evli	İlkokul	Serbest Meslek
10	Ahlat	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
11	Ahlat	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
12	Ahlat	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Emekli
13	Ahlat	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
14	Ahlat	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Yüksekokul	Emekli
15	Ahlat	Kadın	30-40	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
16	Ahlat	Erkek	40-50	Evli	İlkokul	Emekli
17	Ahlat	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
18	Ahlat	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
19	Ahlat	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Emekli
20	Ahlat	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Ortaokul	Serbest Meslek
21	Ahlat	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
22	Ahlat	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
23	Ahlat	Erkek	40-50	Evli	İlkokul	Emekli
24	Salkımlı	Kadın	40-50	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
25	Salkımlı	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
26	Salkımlı	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Yüksekokul	Emekli
27	Salkımlı	Kadın	30-40	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
28	Salkımlı	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev hanımı
29	Salkımlı	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev hanımı
30	Salkımlı	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev hanımı
31	Salkımlı	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev hanımı
32	Salkımlı	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Ortaokul	Emekli
33	Salkımlı	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı

EK 4 (Devamı). Anketlere Katılan Kişilerin Adres, Cinsiyet, Yaş, Eğitim Durumu ve Meslek Bilgileri

No	Köy Adı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek Grubu
34	Salkımlı	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
35	Salkımlı	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
36	Salkımlı	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
37	Salkımlı	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
38	Salkımlı	Erkek	40-50	Evli	İlkokul	Serbest Meslek
39	Salkımlı	Erkek	20-30	Bekar	Yüksekokul	Serbest Meslek
40	Salkımlı	Erkek	40-50	Evli	Ortaokul	Serbest Meslek
41	Salkımlı	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
42	Salkımlı	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
43	Seyitler	Kadın	20-30	Evli	Üniversite	Ev Hanımı
44	Seyitler	Kadın	20-30	Bekar	Lise	Ev Hanımı
45	Seyitler	Erkek	20-30	Evli	Ortaokul	Serbest Meslek
46	Seyitler	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
47	Seyitler	Erkek	40-50	Evli	İlkokul	Serbest Meslek
48	Seyitler	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Serbest Meslek
49	Seyitler	Kadın	30-40	Evli	İlkokul	Serbest Meslek
50	Seyitler	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
51	Seyitler	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
52	Seyitler	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
53	Seyitler	Kadın	30-40	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
54	Seyitler	Erkek	40-50	Evli	Lise	Esnaf
55	Seyitler	Erkek	40-50	Evli	Lise	Esnaf
56	Seyitler	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	İşçi
57	Seyitler	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
58	Seyitler	Erkek	20-30	Bekar	Yüksekokul	Esnaf
59	Seyitler	Erkek	20-30	Bekar	Lise	Serbest Meslek
60	Seyitler	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Esnaf
61	Seyitler	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Esnaf
62	Seyitler	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
63	Seyitler	Kadın	30-40	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
64	Seyitler	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
65	Seyitler	Kadın	30-40	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
66	Seyitler	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Emekli
67	Seyitler	Kadın	20-30	Evli	Üniversite	Ev Hanımı

EK 4 (Devamı). Anketlere Katılan Kişilerin Adres, Cinsiyet, Yaş, Eğitim Durumu ve Meslek Bilgileri

No	Köy Adı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek Grubu
68	Seyitler	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
69	Seyitler	Erkek	20-30	Bekar	Yüksekokul	Esnaf
70	Seyitler	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
71	Seyitler	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Ortaokul	Emekli
72	Seyitler	Kadın	50 ve üzeri	Bekar	Lise	Emekli
73	Seyitler	Kadın	40-50	Evli	Lise	İşçi
74	Seyitler	Kadın	20-30	Bekar	Ortaokul	Serbest Meslek
75	Seyitler	Erkek	40-50	Evli	Ortaokul	İşçi
76	Seyitler	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
77	Seyitler	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
78	Seyitler	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
79	Varlık	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Emekli
80	Varlık	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
81	Varlık	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Serbest Meslek
82	Varlık	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
83	Varlık	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Çiftçi
84	Varlık	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
85	Varlık	Erkek	30-40	Evli	Lise	Memur
86	Varlık	Kadın	30-40	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
87	Varlık	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Ortaokul	Serbest Meslek
88	Varlık	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
89	Varlık	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
90	Varlık	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
91	Varlık	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Emekli
92	Varlık	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Ortaokul	Emekli
93	Varlık	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
94	Varlık	Erkek	40-50	Evli	İlkokul	İşçi
95	Varlık	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
96	Varlık	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Yüksekokul	Emekli
97	Varlık	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Lise	Emekli
98	Varlık	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
99	Varlık	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
100	Varlık	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Emekli
101	Vezirköy	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Emekli

EK 4 (Devamı). Anketlere Katılan Kişilerin Adres, Cinsiyet, Yaş, Eğitim Durumu ve Meslek Bilgileri

No	Köy Adı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek Grubu
102	Vezirköy	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Emekli
103	Vezirköy	Erkek	30-40	Bekar	Üniversite	Serbest Meslek
104	Vezirköy	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Yüksekokul	Emekli
105	Vezirköy	Erkek	40-50	Evli	İlkokul	İşçi
106	Vezirköy	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Ortaokul	Emekli
107	Vezirköy	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Lise	Emekli
108	Vezirköy	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Emekli
109	Vezirköy	Erkek	50 ve üzeri	Evli	Ortaokul	Emekli
110	Vezirköy	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
111	Vezirköy	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
112	Vezirköy	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Serbest Meslek
113	Vezirköy	Kadın	40-50	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
114	Vezirköy	Erkek	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Emekli
115	Vezirköy	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
116	Vezirköy	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
117	Vezirköy	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
118	Vezirköy	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
119	Vezirköy	Kadın	40-50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
120	Vezirköy	Kadın	50 ve üzeri	Evli	İlkokul	Ev Hanımı

EK 5. Anket Çalışması Fotoğrafları

Ek Şekil 5. *Hypericum perforatum* L.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 6. *Sambucus ebulus* L.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 7. *Crataegus microphylla* K.Koch
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 8. *Salvia sclarea* L.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 5 (Devamı). Anket Çalışması Fotoğrafları

Ek Şekil 9. *Rosa canina* L.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 10. *Plantago major* L.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 11. *Urtica dioica* L.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 12. *Vaccinium myrtillus* L.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 5 (Devamı). Anket Çalışması Fotoğrafları

Ek Şekil 13. *Rumex acetosella* L.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 14. *Crataegus orientalis* Pall. ex M.Bieb.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 15. *Origanum vulgare* L.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

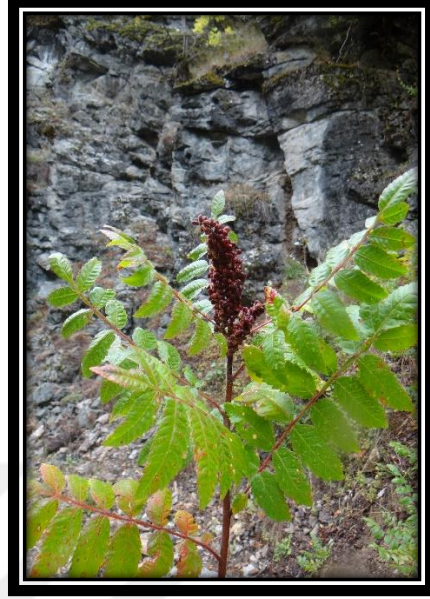

Ek Şekil 16. *Satureja spicigera* (K.Koch) Boiss.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 5 (Devamı). Anket Çalışması Fotoğrafları

Ek Şekil 17. *Tilia rubra* L.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 18. *Rhus coriaria* L.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

KAYNAKLAR

- Acartürk, R., 1996. Şifalı Bitkiler Flora ve Sağlığımız, Orman Genel Müdürlüğü Mensupları Yardımlaşma Vakfı, Ankara, Yayın No: 1.
- Akalın, E., 1993. Tekirdağ İlinde İlaç ve Gıda Olarak Kullanılan Yabani Bitkiler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Akgül, A., 2008. Midyat (Mardin) Civarında Etnobotanik, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Akthar, M. S., Degaga B. ve Azam T., 2014. Antimicrobial Activity of Essential Oils Extracted from Medicinal Plants Against the Pathogenic Microorganisms, A Review, Issues in Biological Sciences and Pharmaceutical Research, 2 (1): 001- 007.
- Aktürk, Ö., 2013. Zencefil ve Domatesin Antioksidan Özellikleri Üzerine Çeşitli Kurutma Yöntemlerinin Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Altan, Y. ve Alçitepe, E., 2001. Kuşadası (Aydın)'nın Etnobotanik Özellikleri, Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu, Bildiri Kitabı, İzmir, s. 499-506.
- Altan, Y., Uğurlu, E. ve Gücel, S., 1999. Şenkaya (Erzurum) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri, International Symposium on Protection of Natural Environment and Ehlami Karaçam, s. 132-139.
- Anonim, 2008. Domates yetiştiriciliği. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Anşın, R. ve Eminağaoğlu, Ö., 2009. Odun Dışı Orman Ürünleri Ders Notları, Artvin.

- Anşin, R., 1994. Tohumlu Bitkiler, Gymnospermae (Açık Tohumlular), Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, Trabzon, Cilt:1, 2. Baskı, 122/15.
- Avcı, M., 2005. Çeşitlilik ve Endemizm Bakımından Türkiye'nin Bitki Örtüsü, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, 13: 27-55.
- Balos, M. M., 2007. Zeytinbahçe ile Akarçay Arasında Kalan (Birecik) Bölgenin Florası ve Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Bayatlı, O., 1940. Bergama'da Şifalı Otlar ve Lokman Hekim, Suhulet Matbaası, İzmir.
- Baydar, H., 2007. Tıbbi, Aromatik ve Keyf Bitkileri Bilimi ve Teknolojisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi, Isparta.
- Baydar, S. N., 2006. Şifalı Bitkiler Ansiklopedisi, Cilt 1, Palme Yayıncılık.
- Baytop, T., 1963. Türkiye'nin Tıbbi ve Zehirli Bitkileri, İstanbul Üniv. Yayınları No.1039, İstanbul.
- Baytop, A., 1977. Farmasötik Botanik, Baha Matbaası, İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 2311, Eczacılık Fakültesi Yayınları No. 25, İstanbul.
- Baytop, T., 1984. Türkiye'de Bitkilerle Tedavi (Geçmişte ve Bugün), Nobel Tıp Kitapevleri, 2. Baskı, Çapa-İstanbul, Konak-İzmir, Sıhhiye-Ankara.
- Baytop, T., 1999. Türkiye'de Tıbbi Bitkilerle Tedavi (Geçmişte ve Bugün), Nobel Tıp Kitapevleri, (İlaveli ikinci Baskı).
- Besler, T. ve Fisunoğlu, M., 2008. Çay ve Sağlık İlişkisi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 727, Ankara.

- Birinci, S., 2008. Doğu Karadeniz Bölgesinde Doğal Olarak Bulunan Faydalı Bitkiler ve Kullanım Alanlarının Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Bulut, E. G., 2008. Bayramiç (Çanakkale) Yöresinde Etnobotanik Araştırmalar, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Chiej, R., 1988. The Mvdonald Encyclopedia of Medicinal Plants, Mcdonald&Co. Ltd. Shoe Lne London EC 4P 4 AB, 66-73.
- Çakılcıoğlu, U. ve Türkoğlu, İ., 2010. An ethnobotanical survey of medicinal plants in Sivrice (Elazığ-Turkey). *Journal of Ethnopharmacology*, 132: 165–175.
- Çoban, Ö. E. ve Patır, B., 2010. Antioksidan Etkili Bazı Bitki ve Baharatların Gıdalarda Kullanımı, *Gıda Teknolojileri Elektronik Dergisi* 5:2, 7-19.
- Davis, K. Philpott, S., Kumar, D. ve Mendall, M., 2006. Randomised Double-Blind Placebocontrolled Trial of Aloe vera for Irritable Bowel Syndrome, *International Journal of Clinical Practice*, 60, 1080-1086.
- Davis, P. H. (Ed.), 1965-1988. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol 1-10 Edinburgh Univ. Press, Edinburgh.
- Davis, P. H. (Ed.), 1965. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, Vol.1, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Davis, P. H., Harper, P.C. ve Hedge, I. C., 1971. 1965. Edinburgh, The Botanical Society of Edinburgh. Pp. 15-27.
- Davis, P. H. 1982. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, UK: Edinburgh University Pres, Edinburgh.
- Davis, P. H. Mill, R. R., ve Tan, K., 1988. *Flora of Turkey and The East Aegean Islands*, Vol. 10, Edinburgh University Press. Edinburgh.

- Demirtürk, Y. 1990. Tıbbi Bitkilerimizin Değerlendirilmesi, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi, Ankara, 53: 12-16.
- Deniz, L., 2008. Uşak Üniversitesi 1 Eylül Kampüsü (Uşak) Florası ve Etnobotanik Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon.
- Doğan, Y., Başlar, S., Mert, H. H. ve Ay, G., 2003. Plants used as natural dye sources in Turkey, Economic Botany, Cilt: 57, No: 4, s. 442-453.
- Duke, J. A. ve Wain, K., 1981, Medicinal plants of the world, Computer index with more than, 85 (000), 3.
- Duke, J. A., 1983, Helianthus tuberosus L., In: Handbook of Energy Crops Eds, p.
- Elçi, B. ve Erik S., 2006. Gündül (Ankara) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri, Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi, (26) 2: 57-64.
- Eminağaoğlu, Ö. (Ed.), 2015. Artvin'nin Doğal Bitkileri. Promat, İstanbul, 456 s.
- Eminağaoğlu, Ö., 2012. Artvin'de Doğa Mirası-Camilinin Doğal Bitkileri. Promat A.Ş., İstanbul, 355 s.
- Eminağaoğlu, Ö., Hacıkamiloğlu, İ., Keskin, H., Akyıldırım Beğen, H. ve Aksu, G., 2015. Artvin'nin Doğal Bitkileri, 1. Baskı, Promat Basım Yayın San. ve Tic. A. Ş., İstanbul.
- Eminağaoğlu, Ö., Göktürk, T., İskender, H., Eminağaoğlu, Z., Turgut, H., Erşen Bak, F., Gültekin, H., Bayyurt, G., Akay, A., Akhanlı, İ., 2020. Beşpare Artvinde Ekoköy Olma Yolunda Projesi Fizibilite Çalışmaları, Doka, Artvin, 87 s.
- Emre, G., 2003. Ezine (Çanakkale) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ertuğ, F., 2004. Etnobotanik Çalışmaları ve Türkiye'de Yeni Açılımlar, Kepikeç, 18: 181- 187.

- Ertuğ, F., Tümen, G. ve Çelik, A., 2003. Buldan (Denizli) Etnobotanik Alan Araştırma Raporu 2002 Yılı Çalışması, Türkiye Bilimler Akademisi, TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Pilot Bölge Çalışmaları, 76-87.
- Eşen, B., 2008. Aydınlar Köyü ve Çevresinin (Erdemli/Mersin) Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ezer, N. ve Avcı, K., 2004. Çerkeş (Çankırı) Yöresinde Kullanılan Halk İlaçları, *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi* Cilt: 24, sayı: 2: 67-80.
- Friedman, J., Yaniv, Z., Dafni, A., Palewitch, D. (1986). A preliminary classification of the healing potential of medicinal plants, based on a rational analysis of an ethnopharmacological field survey among Bedouins in the Negev desert, Israel. *Journal of Ethnopharmacology*, 16, 275–287.
- Genç, E. G. ve Özhatay, N., 2006. An Ethnobotanical Study in Çatalca (European Part of Istanbul) II. *Turkish J. Pharm. Sci.* 3 (2), 73-89.
- Gençay A., 2007. Cizre'nin Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncüyıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Ginger, 2003. Its Role in Xenobiotic Metabolism, *ICMR Bulletin*, 33: 57-63.
- Gürhan, G. ve Ezer, N., 2004. Halk Arasında Hemoroit Tedavisinde Kullanılan Bitkiler I, *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, (24) 1: 37-55.
- İlçim, A. ve Varol, Ö., 1996. Hatay ve K. Maraş (Türkiye) İllerindeki Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri, *Ot Sistemik Botanik Dergisi* 3, 1, s. 69-74.
- Karamanoğlu, K., 1977. Farmasötik Botanik Ders Kitabı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları: 44, Ankara.
- Kaya Y., 1999. Tohumlu Bitkiler Kitabı, Erzurum.

- Kays, S. J. ve Nottingham, S. F., 2007, Biology and chemistry of Jerusalem artichoke: *Helianthus tuberosus* L, CRC press, p.
- Kazan, D., 2007. Ortaca (Muğla) İlçesinin Etnobotaniği, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Kendir, G. ve Güvenç, A., 2010. Etnobotanik ve Türkiye’de Etnobotanik Çalışmalara Genel Bir Bakış, *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 30, 49-80.
- Ketenoglu, O., Obalı, O., Kurt, L., Güney, K., Tuğ, G. N., Geven, F., Bingöl, M. Ü. ve Körüklü, S. T., 2011. Ekonomik Bitkiler, Palme Yayıncılık.
- Kıran, Ö., 2006. Kozan Yöresi Florasındaki Tıbbi Bitkiler ve Bunların Halk Tıbbında Kullanılışı, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Kızılarıslan, Ç., 2008. İzmit Körfezi’nin Güney Kesiminde Etnobotanik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koç, H., 2002. Dorudan, Doğadan Bitkilerle Sağlıklı Yasama, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü, Baskı : Ümit Ofset, Tokat.
- Koçyiğit, M., 2005. Yalova İlinde Etnobotanik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koşar, M., Koyuncu M., ve Başer, K. H. C., 2006. Folk use of some wild and cultivated *Allium* species in Turkey, Ed. Ertuğ, F., Proceedings of the IV. The International Congress of Ethnobotany (ICEB 2005), İstanbul, s. 87-90.
- Koyuncu, O., 2005. Geyve (Sakarya) ve Çevresinin Floristik ve Etnobotanik Açından İncelenmesi, Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Koyuncu, O., Yaylacı Koray, Ö., Öztürk, D., Erkara Potoğlu, İ., Savaroğlu, F., Akçoşkun, Ö. ve Ardıç, M., 2010. "Risk Categories and Ethnobotanical Features of the Lamiaceae Taxa Growing Naturally in Osmanieli (Bilecik/Turkey) and Environs" *Biological Diversity and Conservation* 3/3, 31-45.
- Kültür, Ş., 2007. Medicinal Plants Used in Kırklareli Province (Turkey), *Journal of Ethnopharmacology*, 111; s. 341-364.
- Mamıkoğlu, N. G., 2007. Türkiye'nin Ağaçları ve Çalıları, NTV Yayınları, Ankara.
- Mart, S., 2006. Bahçe ve Hasanbeyli (Osmaniye) Halkının Kullandığı Doğal Bitkilerin Etnobotanik Yönden Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), 2011. Lahanagil Sebzeleri Yetiştiriciliği 2, 622B00145, Ankara.
- Mert, H. H., Doğan, Y. ve Başlar, S., 1992. Doğal Boya Eldesinde Kullanılan Bazı Bitkiler, *Ekoloji Çevre Dergisi*, s :5: 14-17.
- Metin, A., 2009. Mut ve Çevresinde Yetişen Bitkilerin (Mersin) Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Miller, E.P. and Crocker, T.E., 1992. Orient Al Persimmon in Florida. Florida Cooperative Extension Service, University Florida, Gainesville, FL Special Publication 10, 15 pp.
- Oral, Ç. D., 2007. Konya İlinde Kullanılan Halk İlaçları Üzerinde Etnobotanik Araştırmalar, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özçelik, H. ve Balabanlı, C., 2005. Burdur İlinin Tıbbi ve Aromatik Bitkileri, I.Burdur Sempozyumu, Burdur.

- Özgen, U., Kaya, Y. ve Coşkun, M., 2004. Ethnobotanical Studies in The Villages of The District, of Ilıca (Province Erzurum), Turkey, Economic Botany.
- Özgökçe, F. ve Yılmaz, İ., 2003. Dye Plants of East Anatolia Region (Turkey), Economic Botany, Cilt: 57, No: 4, s. 454-460.
- Özkan, M., 2011. Orta ve Batı Karadeniz Bölgesinde Yayılış Gösteren Bazı Salvia L. (Lamiaceae) Türleri Üzerinde Morfolojik, Anatomik ve Karyolojik Bir Araştırma, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Özkan, Z. C. ve Akbulut, S., 2004. Non-Wood Forest Products in The Black Sea Region, Non-Wood NEWS, Volume 11, p. 63.185.
- Öztiğ, F., 1971. Faydalı Bitkiler, Şirketi Mürettibiye Basımevi, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1673, Fen Fakültesi No: 107, İstanbul.
- Öztürk, M. ve Özçelik, M., 1991. Doğu Anadolu'nun Faydalı Bitkileri, Semih Ofset Basım Tesisleri, Ankara.
- Özyurt, M. S., 1992. Ekonomik Botanik, Erciyes Üniversitesi Matbaası, Erciyes Üniversitesi Yayınları no: 47, Kayseri.
- Palabaş Uzun, S., Uzun, A. ve Akbulut, S., 2006. Trabzon ve Çevresi Zehirli Bitkileri, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, 1. Uluslar Arası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 1-4 Kasım, Trabzon.
- Pan, L., Sinden, M. R., Kennedy, A. H., Chai, H., Watson, L. E., Graham, T. L. ve Kinghorn, A. D., 2009, Bioactive constituents of Helianthus tuberosus (Jerusalem artichoke), Phytochemistry Letters, 2 (1), 15-18.
- Polat, R., 2010. Havran ve Burhaniye (Balıkesir) Çevresinde Tarımsal Biyoçeşitlilik ve Etnobotanik Araştırmaları, Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

- Saday, H., 2009. Güzeloluk Köyü ve Çevresinin (Erdemli/Mersin) Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Sami, N. S., 2007. İspirih (Razgrad-Bulgaristan) İlçesinde Etnobotanik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Satıl, F., Akçiçek, E. ve Selvi, S., 2008. Madra Dağı (Balıkesir/İzmir) ve Çevresinde Etnobotanik Bir Çalışma, *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1 (1): 31- 36.
- Satıl, F., Tümen, G., Dirmenci, T., Çelik, A., Arı, Y. ve Malyer, H., 2006. Kazdağı Milli Parkı ve Çevresinde (Balıkesir) Etnobotanik Envanter Çalışması 2004-2006. *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, 5: 171-203.
- Savran, A., Bağcı, Y. ve Kargioğlu, M., 2002. Gemerek (Sivas) ve Çevresindeki Bazı Bitkilerin Yerel Adları ve Etnobotanik Özellikleri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 8(1).
- Seçmen, Ö. ve Öztürk, M. A., 2004. Bitki Ekolojisi, İzmir.
- Sevgican, A. 1999. Örtüaltı Sebzeciliği. Cilt I. E.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları No:528. ISBN 975-483-384-2, İzmir
- Sevinç, Ö. S. ve Altan, Y., 1995. Demirci (Manisa) Yöresinde Halkın Çeşitli Amaçlar İçin Yararlandığı Bazı Bitkiler, I. Spil Fen Bilimleri Kongresi, Manisa, s. 24-36.
- Şimşek, I., Aytekin, F., Yeşilada, E. ve Yıldırım, Ş., 2004. Anadolu'da Halk Arasında Bitkilerin Kullanılış Amaçları Üzerinde Etnobotanik Bir Çalışma, 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, 29-31 Mayıs, Eskişehir.
- Tabata, M., Sezik, E., Honda, G., Yeşilsada, E., Fukui, H., Goto, K. ve Ikeshiro Y., 1994. Traditional Medicine in Turkey III. Folk Medicine in East Anatolia, Van and Bitlis Provinces. *Int. J. Pharmacognosy*, (32) 1: 3-12.

Tonbul, S. ve Altan, Y., 1989. Elazığ Yöresinde Halkın Çeşitli Amaçlar İçin Yararlandığı Bazı Bitkiler, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3: s. 267-278.

Tuzcu, Ö., 1998. World production status of Persimmon (*Diospyros kaki* L.) and some introductory aspects of this fruit species. Proc. Second MESFIN Meeting on Plant Genetic Resources and First Mesfin Meeting in Fruit Production and Establishment of Remufrut. Madeira - Portugal, 5-8 August 1997. pp: 205-220.

Tuzlacı, E. ve Aymaz, P. E., 2001. Turkish Folk Medicinal Plants, Part IV: Fitoterapia, 72:323-343.

Tuzlacı, E., 2006. Şifa Niyetine Türkiye'nin Bitkisel Halk İlaçları, Alfa Yayınları, 1. Basım, Melisa Matbaacılık.

Tütenocaklı, T., 2014. Yenice (Çanakkale) ve Çevresinde Tarımsal Bitki Biyoçeşitliliği ve Etnobotanik Araştırmalar, Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Unsal, V., Toroğlu, S., Kurutaş, E. B., Taner, S. Ş., Atalay, F., Bahar, G. 2014. Dereotu, Semizotu ve Roka'da Antioksidan ve Antimikrobiyal Aktivitenin Araştırılması. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 3(2): 25-32.

URL-I, <http://www.tuik.gov.tr>

URL-II, www.theplantlist.org/tpl1.1/record/kew-249001

URL-III, <https://www.mgm.gov.tr>

URL-VI, <https://www.iucnredlist.org/>

URL-V, <https://www.catalogueoflife.org/>

Uysal, G., 2008. Köyceğiz (Muğla) İlçesinin Etnobotanigi, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

- Vural, G., 2008. Honaz Dağı ve Çevresindeki Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon.
- Vural, H., Eşiyok, Dursun., Duman, İbrahim. 2000. Kültür Sebzeleri (Sebze Yetiştirme), Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, ISBN:975- 90790-0-2
- Wichtl, M., 1994. (Ed. Bisset N.G) Herbal Drugs, Stuttgart, Medpharm.
- Yaltırık, F. ve Efe, A., 1996. Otsu Bitkiler Sistematigi Ders Kitabı, İkinci Baskı, İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi, Yayın No: 3940, Yayın No: 10, İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.
- Yeşil, Y., 2007. Kürecik (Akçadağ/Malatya) Bucağında Etnobotanik Bir Araştırma, Yüksek 160 Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yücel, E. ve Tülükoğlu, A., 2000. Gediz (Kütahya) Çevresinde Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkiler, *Ekoloji (Çevre) Dergisi*, 36(9): 12-14.
- Zeybek, N., 1985. Farmasotik Botanik, Ege Üniversitesi Basımevi, Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları, No: 1, İzmir.
- Zor, M., 2013. Marmara Bölgesinde Satılan Ispanak, Marul ve Maydanozun Metal İçeriğinin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : PALAŞOĞLU Bahar
Uyruğu : TC
Doğum tarihi ve yeri : 14.03.1992/ Hopa
Medeni hali : Bekâr
Yabancı Dili : İngilizce
Telefon : 0 543 533 13 29
Faks :
e-posta : baharpalasoglu@outlook.com

Eğitim

<u>Derece</u>	<u>Eğitim Birimi</u>	<u>Mezuniyet Tarihi</u>
Lisans	Orman Mühendisliği	2016
Lisans	Peyzaj Mimarlığı	2016
Lise	Arhavi Hüseyin Gürkan Lisesi	2010